

УДК 159.923: 316.42
№ держреєстрації 0121U111923

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

04053, Україна, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2;
тел. (044) 272-19-02, e-mail: kubg@kubg.edu.ua

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. ректора Київського столичного
університету імені Бориса Грінченка
Олександр ТУРУНЦЕВ
« 05 » 2026 р.

**ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ**

**ПСИХОЛОГІЯ КОНСТРУКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ
ОСОБИСТОСТІ У ТРАНСФОРМАЦІЯХ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН**

Керівник
науково-дослідної роботи
завідувач кафедри психології особистості
та соціальних пратик,
доктор психологічних наук, професор

Каліщук С.М.

Рукопис закінчено 26 травня 2026 р.

Результати цієї роботи розглянуто на вченій раді Київського
столичного університету імені Бориса Грінченка від 29 травня 2026 р.
протокол № 6

2026

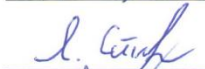
СПИСОК ВИКОНАВЦІВ

Керівник НДР

Світлана КАЛІЩУК

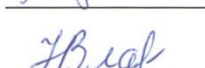
Відповідальні виконавці

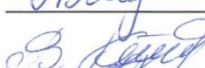
Олеся СТОЛЯРЧУК

Олександра КОГУТ

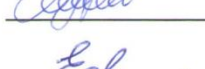
Інна ВЛАСЕНКО

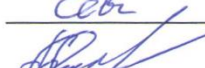
Валентина КУТИШЕНКО

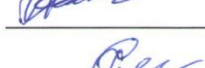
Тетяна ЦЮМАН

Олена КОХАНОВА

Олена РЕВА

Оксана ТКАЧИШИНА

Наталія ВІННИК

Ярослава ЗЕЛІНСЬКА

Римма ЮРЧЕНКО

Світлана ЖОРОВА

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР: 148 с. (текст), 41с. (список основних публікацій за темою), 8 с. (8 додатків), табл. 13, рис. 9.

Об'єкт дослідження: психологія поведінки особистості у життєвому соціальному просторі як науковий феномен.

Предмет дослідження: психологічні закономірності конструктивної поведінки особистості у трансформаціях суспільних відносин: витоки, динаміка, причинно-наслідкові детермінанти, індивідуальні та групові перспективи.

Мета роботи встановити генезу, функціональну значущість і механізми формування конструктивної поведінки особистості для її успішної життєдіяльності у період тривалих соціальних викликів і трансформацій.

Методи дослідження: -теоретичний аналіз, синтез, систематизація, моделювання з метою встановлення стану дослідженості наукової проблеми, з'ясування та уточнення термінологічного апарату досліджуваного явища; генетичний для уточнення джерел, етіологічних факторів та одиниць онтологічного, аксіологічного, системного та міждисциплінарного аналізу конструктивної поведінки; узагальнення, класифікація, порівняння для обґрунтування показників, рівнів, індикаторів дієвості різних форм впливу на формування конструктивної поведінки; емпіричні - пілотний, констатувальний і формувальний етапи емпіричного дослідження, психодіагностичні програми, діагностико-корекційні методи якісного аналізу - з метою об'єктивації упредметних ознак конструктивної поведінки та перевірки ефективності розроблених моделей дослідження особистісних детермінант конструктивної поведінки; методи математичної статистики - для виявлення та інтерпретації кількісних і якісних показників.

Теоретичне та практичне значення результатів полягає у створенні нових та у поглибленні і розширенні знань про феноменологію «психології конструктивної поведінки» у міжгалузевому аспекті, інтегруючи психологію свідомості, соціальну психологію, психологію розвитку, особистості, мотивації і поведінки, кризову психологію, сімейну, здоров'я, особистісного та професійного становлення; у подальшому розвитку феномену реалістичного співвіднесення людини із світом, механізмів формування свободи, відповідальності, копінг-стратегій та реорганізації психічних станів, що є детермінантами конструктивної поведінки; з'ясовано і доведено структурно-функціональний зміст феномену «конструктивна поведінка»; визначено ціннісно-сміслові, духовні, ментальні процеси формування конструктивної поведінки.

Результати дослідження впроваджено у освітній процес Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, у роботу Громадських організацій України.

Рекомендації щодо використання результатів роботи: іншими закладами освіти при розробці освітніх програм, навчальних планів, навчально методичних матеріалів, електронних навчальних курсів для

викладання дисциплін, пов'язаних з різновекторними програмами психологічної допомоги і формування конструктивної поведінки у різновікових групах: психопросвіти, психоедукації, тренінгів, програм розвитку, психотехнічних протоколів, алгоритмів, психокорекційних програм та програм психологічної реабілітації

Галузь застосування: освіта і наука.

Перспективи подальших досліджень: Обґрунтувати системотвірні компоненти змістової, структурно-функціональної та процесуальної моделей психологічної допомоги людині в умовах невизначеності на засаді інтеграції онтогенетичного, системного, аксіологічного та міждисциплінарного підходів, що забезпечують цілісний та всебічний науковий пошук. Дослідження дозволить визначити: чи є конструктивна поведінка стійкою характеристикою особистості і як переживання людиною, зокрема, невизначеності впливає на коливання її життєвих стратегій, образів майбутнього, цінностей, смислів, переживання самоздійсненості та функціонально закріплених раніше поведінкових проявів.

Ключові слова: суспільні трансформації, конструктивна поведінка, образ світу, життєвий простір, дійсність людини, свідомість, «співвіднесення Я і Світу», особистість, реалістичність, свобода, відповідальність, криза, ресурсна матриця, духовно-моральний ресурс, віра, самореалізація, інтенційність, покликання, особистісна ефективність, життєстійкість, копінг-стратегії, цінності, конфліктна поведінка, особистісне моделювання, психологічний супровід, особистісний потенціал, психічне здоров'я, психологічне здоров'я, інформаційно-психологічна стійкість, колективна травма

ЗМІСТ

СПИСОК ВИКОНАВЦІВ	2
РЕФЕРАТ	3
ВСТУП	7
ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ	18
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ КОНСТРУКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ У ТРАНСФОРМАЦІЯХ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН	18
1.1. Дослідження конструктивної поведінки особистості та структури життєвого простору людини як різнопланового ресурсу (соціального, інтелектуального, морального, ціннісного, смислового) та як чинника успішної життєдіяльності у період тривалих глобальних соціальних трансформацій	18
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	52
РОЗДІЛ 3. СПЕЦІАЛЬНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ: РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ І ЕТАПІВ НАУКОВОЇ ТЕМИ КАФЕДРИ	59
3.1. Реальність світу і багатомірність дійсності особистості у трансформаціях суспільних відносин (С. Каліщук)	59
3.2. Самореалізація як умова конструктивної поведінки особистості у трансформаціях суспільних відносин (О. Столярчук, О. Коханова)	67
3.3. Аксиологічний підхід до розвитку особистості та конструювання міжособистісної взаємодії (В. Кутішенко)	78
3.4. Особистісне моделювання як конструкт безпечної поведінки людини (Т. Цюман, О. Рева, Р. Юрченко)	91
3.5. Конструктивна поведінка особистості у конфлікті в умовах соціальних змін (І. Власенко)	105
3.6. Духовно-моральний ресурс конструктивної поведінки особистості (Н. Вінник)	112
3.7. Особистість у сучасному соціумі: формування конструктивних копінг-стратегій (О. Ткачишина)	123
3.8. Психологічний супровід трансформаційних процесів в українському суспільстві та освіті (Я. Зелінська)	130
3.9. Психологія стресостійкості, подолання криз та реабілітація особистості в умовах війни (О. Когут)	138
ВИСНОВКИ	142
СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ	149
ДОДАТКИ	190
Додаток А. Публікаційна та навчально-методична активність	190

виконавців науково-дослідної роботи	
Додаток Б. Статті у виданнях Scopus/Web of Science	191
Додаток В. Наукові фахові статті	192
Додаток Г. Монографії одноосібні і колективні	193
Додаток Д. Навчальні та методичні посібники	194
Додаток Е. Міжнародні конференції (тези доповідей)	196
Додаток Ж. Всеукраїнські конференції (тези доповідей)	197
Додаток З. Статті і тези у співавторстві зі студентами	198

ВСТУП

Актуальність. В умовах зростаючих несприятливих цивілізаційних викликів, об'єктивно набуває значної сили, частоти, тривалості й всебічності прояв суспільних відносин, що зумовлюють загрозливий перебіг та негативні наслідки (політичні, екологічні, етнічні, культурологічні, військові тощо) як для життя окремої людини, так і для функціонування громадянського суспільства. У зв'язку з цим, вища освіта України має вчасно і адекватно реагувати на запит щодо питань особистісної та професійної спроможності й безпечних умов життєдіяльності людини. Відтак, важливим дослідницьким напрямом було визначено розроблення наукових концептів змісту та функціональних провів конструктивної поведінки, що інтегрують міжгалузевий підхід і спрямовані на збереження та зміцнення ключових базисів особистісного та професійного потенціалу людини: ресурсів, цінностей, здатностей, свободи, відповідальності.

Саме тому, конструктивна поведінка людини розглядається в просторі індивідуальних і, водночас, соціальних аспектів ефективних і екологічних стратегій людини, що забезпечують оптимальну якість життя у «кризових» та «екстремальних» ситуаціях сучасного повсякдення з причинно-наслідковими і смисловими детермінантами, які усвідомлюються у ситуаціях прийняття персональних виборів і рішень.

В означеному дослідницькому контенті вагомими є наукові уявлення про життєтворчість людини (Т. Титаренко), вікові потреби особистості та пріоритети сучасної освіти впродовж життя, про психологічний аналіз конструкту «внутрішній світ особистості» (М. Папуча, Ю. Швалб), про теоретичні аспекти готовності людини до самозбереження в екстремальних умовах (О. Кокун), про структуру конструктивної поведінки (В. Рибалка). Їхня пізнавальна пріоритетність посилювалася нормативними державними документами України (Кодекс цивільного захисту населення, 2012; Закони

«Про вищу освіту», 2014 і «Про освіту», 2017; Закон про національну безпеку України, 2018; Положення МОН України про психологічну службу у системі освіти України, 2018).

Таким чином, актуальність проблеми визначалася необхідністю пошуку способів особистісно-професійного функціонування людини в просторі суспільного життя та психологічних методів активізації як продуктивної діяльності, так і самозбереження задля особистісного і професійного благополуччя..

Об’єкт дослідження – психологія поведінки особистості у життєвому соціальному просторі як науковий феномен.

Предмет дослідження: психологічні закономірності конструктивної поведінки особистості у трансформаціях суспільних відносин: витоки, динаміка, причинно-наслідкові детермінанти, індивідуальні та групові перспективи.

Мета дослідження: встановити генезу, функціональну значущість і механізми формування конструктивної поведінки особистості для її успішної життєдіяльності у період тривалих глобальних соціальних трансформацій.

Завдання дослідження:

1. На основі теоретичного аналізу різнопланових тематичних наукових уявлень здійснити логіко-понятійний аналіз вихідних категорій дослідження: «конструктивна поведінка», «психологія конструктивної поведінки», «трансформація суспільних відносин».

2. Систематизувати інформаційний базис суміжних галузей психологічного знання (загальна психологія, вікова психологія, соціальна психологія, педагогічна психологія, психологія управління), які дозволяють виробити завершені наукові концепти для теоретико-емпіричного вивчення та прогнозування основних структурних компонентів конструктивної поведінки людини.

3. З'ясувати структурно-функціональний зміст феномену «конструктивна поведінка» як пізнавального орієнтиру для виокремлення стратегій його емпіричного дослідження.

4. Визначити категоріальні характеристики феномену «трансформація суспільних відносин» через динамічні ознаки «кризових», «екстремальних» ситуацій у системі «цивілізаційних та природних макровикликів/ мікровикликів» як пізнавального орієнтиру.

5. Встановити структуру життєвого простору сучасного українського громадянського суспільства та охарактеризувати його різноплановий ресурс (інтелектуальний, моральний, фінансовий) для формування у особистості конструктивної поведінки, зокрема в умовах війни.

6. Розробити та апробувати дослідницький інструментарій для діагностування стану конструктивної поведінки людини.

7. Виявити та апробувати перспективні прогностичні параметри конструктивної поведінки особистості.

8. Розробити систему психологічного супроводу для формування конструктивної поведінки у різновікових соціальних групах в умовах трансформацій суспільних відносин і у подіях воєнного стану.

Методи дослідження:

- теоретичний аналіз, синтез, систематизація, моделювання - з метою встановлення стану дослідженості наукової проблеми, з'ясування та уточнення термінологічного апарату досліджуваного явища;

- генетичний - для уточнення джерел, етіологічних факторів та одиниць онтологічного, аксіологічного, системного та міждисциплінарного аналізу конструктивної поведінки;

- узагальнення, класифікація, порівняння - для обґрунтування показників, рівнів, індикаторів дієвості різних форм впливу на формування конструктивної поведінки;

- емпіричні - пілотний, констатувальний і формувальний етапи емпіричного дослідження, психодіагностичні програми, діагностико-

корекційні методи якісного аналізу - з метою об'єктивації упредметних ознак конструктивної поведінки та перевірки ефективності розроблених моделей дослідження особистісних детермінант конструктивної поведінки;

- методи математичної статистики - для виявлення та інтерпретації кількісних і якісних показників.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає у створенні нових та поглибленні наукових уявлень психології конструктивної поведінки у спосіб:

- побудови простору дослідницьких понять і категорій, їх взаємозв'язків і взаємовпливів, в якому вперше окреслено феноменологію “психологія конструктивної поведінки”, з'ясовано і доведено структурно-функціональний зміст феномену «конструктивна поведінка»;

- визначення категоріальних характеристик феномену «трансформація суспільних відносин» через встановлення структури життєвого простору сучасного українського суспільства, що переживає тривалу війну (небезпека, колективна травма, горювання, віра, родинне, професійне, соціальне життя, громадська активність, самореалізація, особистісне і професійне становлення) та динамічні ознаки «кризових», «екстремальних» ситуацій у подіях війни, зокрема у розвідках, присвячених відновленню ресурсів та формування конструктивних копінг-стратегій, подолання травм у ВПО, ПТСР у ветеранів, становлення особистості підлітків, студентської молоді, підтримки і допомоги родинам військовослужбовців;

- відкриття джерел формування конструктивної поведінки;

- виявлення механізмів, компонентного складу та функцій реалізації конструктивної поведінки;

- знаходження механізмів опанування важкими переживаннями і маніфестації ресурсів особистості та формування її готовності до персональних змін;

- доведення ролі самореалізації (у професії, родині, волонтерстві) у формуванні конструктивної дії в ситуації кризи;

- обґрунтування значення відповідальності, духовних ресурсів та навичок ненасильницької взаємодії на трансформацію травматичного досвіду війни у шлях особистісного та професійного зростання;
- доведення, що конструктивна поведінка після травми можлива лише за умови комплексного відновлення на трьох рівнях: фізіологічному (сон, вегетативна регуляція), емоційному (стабілізація, групова підтримка) та сенсовому (інтеграція втрати у життєвий досвід);
- окреслення сутності інформаційно-психологічної стійкості, що забезпечує оптимальний режим функціонування психіки в умовах інформаційно-стресового навантаження зовнішнього середовища. Зокрема запропоновано чотири компоненти інформаційно-психологічної стійкості: здатність не бути об'єктом маніпулятивного впливу (психологічного, інформаційного); здатність ефективно функціонувати в умовах невизначеності без потреби в додатковій підтримці з зовнішніх (інформаційних) джерел; здатність до критичного осмислення інформації; здатність до формування та користування навичками інтелектуальної та інформаційної гігієни;
- обґрунтування самореалізації як провідного механізму формування конструктивної поведінки особистості, що втілюється в різних сферах, передусім в родинній та професійній;
- обґрунтування феномену відповідальності як базової світоглядної властивості особистості, що є результатом інтеграції її суб'єктивного уявлення про світ і соціальну взаємодію, осмислення себе в цьому світі та усвідомлення себе як творця власної поведінки, що виявляється в різних системах життєдіяльності;
- встановленню, що конструктивна поведінка з урахуванням духовно-моральних ресурсів включає задіяння когнітивних і поведінкових зусиль, спрямованих на вирішення складної ситуації, які проявляються у: прагненні до мети, сенсу та сенсу, зосередження на своєму внутрішньому житті, спроби подолати свої слабкості та набуття все більшого самопізнання,

пошук внутрішнього миру та гармонії (особиста сфера); формуванні та підтримці глибоких і цінних стосунків з іншими людьми, дотримання моральних цінностей, справедливе ставлення до людей, турбота про інших, готовність допомогти, прояв любові, емпатії та співчуття (соціальна сфера).

Вдосконалено наукові уявлення, що:

- 1) конструктивна поведінка є комплексом безпекових стратегій, умовою самоздійснення, індикатором балансу між переконаннями, цінностями, смислами та актуальними соціальними, гуманітарними, суспільними викликами;
- 2) реалістичність є чинником конструктивної поведінки;
- 3) джерелами дефіциту реалістичності є імпринтинги, патерни реагування, психологічна «правда»;
- 4) ресурсна матриця особистості містить опори, екзистенційну сповненість, глобальність/локальність взаємодії із світом;
- 5) соціальними й психологічними наслідками формування колективної травми українського суспільства є, зокрема, ризики формування міжгенераційної травми.

Набули подальшого розвитку наукові уявлення про:

- 1) трансформацію цінностей, яка відбувається у процесі встановлення рівноваги у фізичній, соціальній, особистісній та духовній сферах людини;
- 2) відновлення відчуття безпеки, яке здійснюється через розуміння специфіки проживання людиною ситуацій, уміння регулювати емоції, активно-позитивні установки, варіативність стратегій поведінки.

Практичне значення результатів полягає у розробці і реалізації:

1. Різновекторних програм психологічної допомоги для формування конструктивної поведінки у різновікових громадянських та професійних групах, зокрема використовуючи такі види психологічної допомоги як психопросвіта, психоедукація, тренінги, програми розвитку, психотехнічні протоколи, алгоритми, психокорекційні програми та програми психологічної реабілітації, зокрема;

- ресурсна матриця психолога-консультанта (чотири виміри взаємодії зі світом);
- п'ятикроковий протокол маніфестації ресурсів та алгоритм кризового втручання;
- міжконтурна технологія подолання травматичного досвіду, що базується на семантичному декодуванні подій;
- тренінги сенситивності, життестійкості та розвитку ціннісно-рольового компонента професійного становлення фахівців;
- алгоритми надання допомоги та стратегії саморегуляції в екстремальних ситуаціях;
- програми коучингової підтримки і формування духовно-моральної компетентності;
- проєкт «Психологічні ресурси життестійкості в умовах війни» для хакатону Halli 2.0, спрямований на захист молоді від маніпуляцій;
- комплексна модель конструктивної взаємодії, яка включає позитивні установки («цінність кожного», «рух назустріч»), що сприяють перетворенню конфлікту на ресурс для розвитку;
- психокорекційної програми «Вихід із трикутника С. Карпмана»;
- психотехнології застосування соляної маски Корпена у первинній психологічній допомозі військовослужбовцям;
- психокорекційної програми стабілізації емоційного стану ВПО.

2. Психологічних засобів психологічного супроводу - Програма «Духовно-буттєві практики підвищення свободи вибору поведінки в стресовій ситуації». До якої увійшли кінотренінг, ізотерапія як природний метод духовного розвитку підлітків, духовні практики коучингу.

3. Психологічних рекомендацій «Трансформація цінностей студентів в умовах реконструкції ними травматичних подій початку війни в Україні», направлені на розвиток моральних цінностей молоді. «Формування навичок безпечної поведінки жертв насильства та екстремальних ситуацій», в яких зазначено, що проблема насильства перестає бути односторонньою та

вимагає міждисциплінарного підходу, що об'єднує віктимологію, травматологію та екстремальну психологію; акцентовано увагу на актуальності формування навичок безпечної поведінки, яка включає навчання психологічним прийомам, зокрема асертивності та вербальному самозахисту.

Крім того, розроблено, стандартизовано та апробовано «Методику діагностики професійної фрустрації», 6 анкет, відповідно до психометричних вимог; модифіковано і стандартизовано 13 методик. Доповнено програми освітніх компонентів 4-х ОПП кафедри. Спроектовано ОПП «Сімейна психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти (акредитована у 2025 році) і «Соціальна психологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (перший набір у 2024 році; доповнені програми ОК ОПП «Екстремальна та кризова психологія» і «Психологія бізнесу і управління», а саме - оновлено зміст психологічних таких навчальних дисциплін: «Конфліктологія», «Конфліктологія та тренінг вирішення конфліктів», «Психологічний практикум з комунікації», «Сучасні психотехнології сімейного консультування», «Психологія війни та збройних конфліктів» (І. Власенко); «Соціальна психологія», «Загальна та вікова психологія» (О. Ткачишина); «Університетські студії», «Вступ до спеціальності», «Психологія особистісної ефективності», «Життєві кризи особистості», «Психічна травма та посттравматичний стресовий розлад», «Психологія сім'ї» (О. Столярчук); «Теорія і практика сучасних психологічних досліджень», «Практикум з кризового консультування», «Тренінг сенситивності», «Психотерапія і психокорекція у сімейній психології» (С. Каліщук); «Психологія насильства», «Психотехнології подолання домашнього та ґендерно обумовленого насильства» (Т. Цюман); «Психологія дитячо-батьківських стосунків», «Психологія кохання і шлюбу», «Психологічна безпека особистості» (О. Коханова). Розроблено та сертифіковано 57 електронних навчальних курсів.

Оновлено навчально-методичні матеріали *Центрів компетентностей*

та наукового студентського гуртка «Я-Дослідник», тематику бакалаврських і магістерських кваліфікаційних робіт, а також тематику дисертаційних досліджень аспірантів спеціальності С4 Психологія. Застосовано алгоритми подолання тривожності та депресії у роботу кураторів груп.

Наукові розробки кафедри були презентовані у провідних наукових центрах Європи та світу: Німеччина (Берлін), Нідерланди (Роттердам), Литва (Клайпеда, Вільнюс), Латвія (Рига), Болгарія (Варна), Португалія (Лісабон), Австрія (Грац), Польща (Краків), Туреччина (Анкара), США (міжнародні онлайн-платформи) за такою тематикою: психологія війни та реінтеграції, кризи особистості та міграція, безпека освітнього середовища, професійне вигорання та самодопомога (всього 61 захід). Здійснена апробація на всеукраїнському рівні (35 заходів) окреслює професійну позицію кафедри у розробці тем кризової психології та психології сімейних трансформацій. Результати НДР кафедри опубліковані у виданнях, що входять до наукометричної бази Scopus та Web of Science (37 публікацій, з них 1 у Q1, 1 у Q2); 111 публікацій у фахових виданнях України (категорія В).

Налагоджено систему міжінституційного (з Інститутом психології імені Г.С. Костюка НАПН України, з Міністерством у справах ветеранів, з Національною гвардією, Міністерством внутрішніх справ, громадськими організаціями: Ла Страда - Україна, ТРІНІТІ-ХАБ, Інститут реабілітації та соціальних технологій, Українська організація психологічної підтримки, Фонд Маша, Український фонд Благополуччя дітей, Відновлення під час війни) і міжуніверситетського (КНЕУ імені В. Гетьмана, НУБіП, КНУ) партнерства та партнерство з Міжнародним благодійним фондом «Українська фундація громадського здоров'я», закладами системи освіти м. Києва, що забезпечило ефективний обмін науковим досвідом, практичну реалізацію, апробацію розроблених наукових концептів та прикладних технологій на різних майданчиках, що підтвердило їхню універсальність та адаптивність до різних соціальних, освітніх і наукових середовищ.

Результати наукових досліджень реалізовано при проведенні

наступних заходів для міста Києва:

- круглий стіл «Освітологічні концепти психології особистості» (10 квітня 2023 р.);
- вебінар «Психологічна підтримка дружин учасників бойових дій» (15 травня 2023 р.);
- VII Всеукраїнська наукова конференція «Київські філософські студії – 2024» (18 травня 2024 р.);
- VIII Всеукраїнська наукова конференція «Київські філософські студії – 2025» (16 травня 2025 р.);
- Глобальна платформа «Ментальна варта: Київ.UA» (21-24 квітня 2025 р.);
- II Форум практичних психологів закладів освіти міста Києва (16 жовтня 2025 р., Київський Палац дітей та юнацтва);
- круглий стіл «Нові виклики сьогодення щодо підготовки фахівців психологічної та соціальної сфери» (29 травня 2025 р.).

Рекомендації щодо використання результатів роботи: іншими закладами вищої освіти при розробці освітніх програм, навчальних планів, навчально-методичних матеріалів, електронних навчальних курсів для викладання психології особистості, психології мотивації, сімейної психології, кризової психології.

Галузь застосування: освіта і наука. Результати роботи мають універсальний характер і можуть бути масштабовані як на рівні індивідуального консультування, так і на рівні загальнодержавних програм психосоціальної підтримки населення України.

Перспективи подальших досліджень: Обґрунтувати системотвірні компоненти змістової, структурно-функціональної та процесуальної моделей психологічної допомоги людині в умовах невизначеності на засаді інтеграції онтогенетичного, системного, аксіологічного та міждисциплінарного підходів, що забезпечують цілісний та всебічний науковий пошук. Дослідження дозволить визначити: чи є конструктивна поведінка стійкою

характеристикою особистості і як переживання людиною, зокрема, невизначеності впливає на коливання її життєвих стратегій, образів майбутнього, цінностей, смислів, переживання самоздійсненості та функціонально закріплених раніше поведінкових проявів.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ КОНСТРУКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ У ТРАНСФОРМАЦІЯХ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

1.1. Дослідження конструктивної поведінки особистості та структури життєвого простору людини як різнопланового ресурсу (соціального, інтелектуального, морального, ціннісного, смислового) та як чинника успішної життєдіяльності у період тривалих глобальних соціальних трансформацій

На аналітико-синтетичному етапі дослідження дослідження (01.03.2021-31.08.2022) визначалася роль і значення стратегій конструктивної поведінки особистості, що перебуває в умовах соціальних, економічних та гуманітарних викликів. В силу того, що динамічні і системні суспільні зміни потребують від особистості швидкого та гнучкого реагування перед людиною повстають питання розвитку можливості орієнтуватись у сучасному світі, постійного вдосконалення відповідно до актуальних викликів сьогодення. Світ став над динамічним і небезпечним для людини, що не узгоджується з її одвічними прагненнями до стабільності та безпеки. Виразним зовнішнім індикатором знаходження особистістю балансу між усталеними переконаннями, сформованими цінностями, знайденими сенсами та актуальними соціальними, гуманітарними, суспільними викликами є конструктивна поведінка.

Враховуючи багатомірність наукової теми, вона була упередметнена і представлена у восьми наукових секціях, які об'єктивували і системно представили всебічні ракурси «психології конструктивної поведінки» з

урахуванням :

- 1) аксіологічного підходу до розвитку особистості та конструювання міжособистісної взаємодії;
- 2) духовно-морального виміру як ресурсу конструктивної поведінки особистості;
- 3) конструктивної поведінки як реалістичного сприйняття себе і світу, деталізованої й узгодженої картини світу;
- 4) самореалізації як умови конструктивної поведінки особистості;
- 5) особистісного моделювання як конструкту безпечної поведінки людини та детермінанти формування безпечної та фасилітативної поведінки;
- 6) стратегій неконфліктної поведінки;
- 7) внутрішніх і зовнішніх умов складання конструктивних копінг-стратегій;
- 8) трансформаційних процесів в українському суспільстві та освіті.

Наукові секції визначили головні дослідницькі ракурси. Перші три з яких, зосереджено на обґрунтуванні теоретичного підґрунтя розгляду конструктивної поведінки, зокрема це: цінності, духовність, моральність, реалістичність особистості. Інші чотири – спрямовувалися на конкретні сфери прояву конструктивної поведінки, на аналіз джерел і механізмів формування конструктивної поведінки та на прогноз наслідків не конструктивної поведінки.

Відтак, було побудовано простір дослідницьких понять, що детермінують і описують конструктивну поведінку відповідно до наукових секцій теми, визначено їх взаємозв'язки і взаємовпливи, які склали методологічний баис дослідження (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Простір дослідницьких понять НДР

Наукова секція	Досліджувана ознака
Аксіологічний підхід до розвитку особистості та побудови міжособистісної взаємодії	Цінності, Мотиваційні стратегії, Локус контролю, Емоційний інтелект, Конструктивна поведінка, Життєстійкість, Самоефективність, Внутрішньо-особистісні конфлікти, Професійне становлення, Психологічний клімат сім'ї
Духовно-моральний ресурс конструктивної поведінки	Віра, Відповідальність, Свобода вибору Копінг-ресурси, Стратегії поведінки
Реальність світу і багатомірність дійсності особистості	Свідомість, «Реалістичність», Ресурсна матриця, Свобода, Відповідальність, Образ майбутнього, Професійне становлення
Самореалізація як умова конструктивної поведінки	Конструктивна поведінка, Самореалізація, Покликання, Психоемоційний стан, Резильєнтність, Кризові переживання, Особистісна ефективність, Професійна фрустрація, Ціннісні орієнтири, Колективна травма
Особистісне моделювання як конструкт безпечної поведінки	Безпечна поведінка, Психологічна культура, Психологічне здоров'я, Психічне здоров'я, Психологічна формула безпеки, Стрес, Фасилітативна поведінка, Вектори безпеки, Резильєнтність, Психологічна культура педагога
Конструктивна поведінка особистості в конфлікті	Конструктивна поведінка в конфлікті, Внутрішньо-особистісні конфлікти, Девіантна поведінка, Життєва криза, Інтолерентність до невизначеності, Криза ідентичності, Ціннісні орієнтації, Сімейні кризи в умовах війни
Особистість у сучасному соціумі: формування конструктивних копінг-стратегій	Життєтворчість, Стійкість, Безпекові стратегії, Психологічна культура, Локус контролю, Самооцінка, Професійне вигорання, Психогенна інтенсивність подій, Ціннісна реконструкція, Особистісний потенціал
Стресостійкість, подолання криз та реабілітація	Копінг-стратегії, Стресостійкість, Резильєнтність, Криза, Фрустрація, Конфлікт, Травма

Упредметнились означені ракурси дослідження у таких результатах наукових розвідок.

У Аксіологічному та духовно-моральному вимірах здійснено:

1) аналіз аксіологічних основ емоційного інтелекту та його впливу на життєстійкість особистості та поведінкові стратегії в реаліях війни виявив, що особи з високим рівнем емоційного інтелекту надають перевагу проблемно-орієнтовним копінг-стратегіям, краще справляються зі стресовими ситуаціями та використовують стрес як стимул для особистісного зростання. Визначено внутрішній локус контролю як соціально схвалену цінність. Систематизовано підходи до розуміння сутності поняття віри, її змісту та форм. Проаналізовано феномен віри у контексті професійного світогляду психолога. Розкрито особливості ціннісного ставлення студентів-психологів молодших курсів до різних форм віри, встановлені загальні тенденції цього ставлення. Представлено рейтинг конструктів різних форм віри залежно від ступеня їх вираженості у студентів (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Рейтинг конструктів різних форм віри за вираженістю у студентів (В. Кутішенко)

Форма віри	Конструкт	ранг	Форма віри	Конструкт	ранг
Інтрапсихічна віра	вірність	1	Духовно-релігійна віра	душа	1
	можливості	2		вищі сили	2
	фізична привабливість	3		доля	3
	інтелектуальність	4		смерть	4
	воля	5		безсмертя	5
	здоров'я	6		добро і зло	6
	успішність	7		бог	7
Інтерперсональна віра	сім'я	1	Непродуктивна форма віри	реінкарнація	1
	відповідальність	2		порча	2
	дружба	3		пророцтво	3
	любов	4		жертва	4
	герої	5		кумири	5

	співчуття	6		нечиста сила	6
	довіра	7		духи	7
Віра у соціальні цінності	патріотизм				1
	щастя				2
	наука				3
	доброта				4
	мораль				5
	майбутнє				6
	справедливість				7

2) побудована модель трансформації цінностей студентів в умовах реконструкції ними травматичних подій початку війни (табл. 1.3).

Таблиця 1.3.

Модель трансформації цінностей студентів в умовах реконструкції ними травматичних подій початку війни (В. Кутішенко)

Сфера рівноваги	Негативні прояви	Внутрішній процес	Ціннісні зміни та дії
Фізична	Страхи, паніка, безсоння	Життя одним днем, переоцінка здоров'я	Цінність життя: дотримання правил безпеки, гігієна сну
Соціальна	Самотність, образа, розчарування	Оцінка людей за вчинками, «сортування» оточення	Цінність взаємин: взаємодопомога, турбота про близьких
Особистісна	Відсутність надії, дезорганізованість	Відповідальність за рішення, віра у власні сили	Цінність особистості: планування майбутнього, опора на себе
Духовна	Відчай, ненависть, сумніви у справедливості	Гордість за народ, єдність, віра у перемогу добра	Патріотизм: волонтерство, підтримка армії, популяризація культури

3) розроблено теоретичну модель впливу духовно-моральних

чинників на конструктивність поведінки особистості в умовах стресу. Констатовано, що аналіз показників застосування студентами індивідуальних стратегій подолання стресу, що проектується на вісь «активна – пасивна», свідчить про середній рівень застосування активної (конструктивної) та пасивної копінг-стратегій. Активна (конструктивна) копінг-стратегія розглядається як найефективніша, спрямована на впевнене, наполегливе подолання проблем, які виникають на шляху подолання психологічно напруженої ситуації. Пасивна копінг-стратегія у формі «обережних дій» передбачає ретельне вивчення і аналіз ситуації, вичікування кращого моменту для дій супроводжується невпевненістю у собі, підвищеною тривожністю, відступом від мети у разі найменших перешкод;

4) аналіз результатів, які проектується на вісь «просоціальна – асоціальна» копінг-поведінка, засвідчили, що високий рівень просоціальної копінг-стратегії, яка характеризується моделями поведінки «вступ у соціальний контакт» й «пошук соціальної підтримки», є найвищою у даній групі респондентів. Це вказує на готовність вступати у соціальні контакти з метою подолання психологічно напружених ситуацій та на прагнення подолання проблем за участі сторонніх осіб. Асоціальну копінг-стратегію подолання психологічно напружених ситуацій професійної діяльності представлено у формі «асоціальних» та «агресивних дій» з переважанням других. «Асоціальні дії» у одних досліджуваних проявляються через прагнення відрізнятись від інших, бути особливими, у інших – через страх втратити соціальні контакти, міжособистісне спілкування, власну значущість для інших, побоювання самотності й втрати зовнішньої підтримки як ресурсу подолання. Модель поведінки «агресивні дії» передбачає психологічний тиск на колег, відмову від компромісу, не врахування інтересів сторонніх, суперництво. Використання цієї моделі разом із моделлю «асоціальні дії» вказує на соціальну невпевненість, несміливість, внутрішній дискомфорт юнаків (табл. 1.4).

Таблиця 1.4.

Модель духовно-моральної компетентності майбутніх психологів (В. Кутішенко)

Ціннісно-світоглядний аспект	Діяльнісно-поведінковий аспект
Духовні закони та гармонія Розуміння величі людської душі та законів світобудови	Життєтворчість Застосування духовних знань у професійній діяльності та побуті
Прийняття цінностей Визнання духовної природи людини та моральних орієнтирів	Позитивне сприйняття Фокус на моральному та духовному началі в людях навіть у проблемах
Модель духовної поведінки Усвідомлення етичних стандартів та відповідальності	Комплекс ставлень • До себе: креативність, самоприйняття • До інших: любов, совість, чесність • До світу: патріотизм, толерантність
Цілісність особистості Зв'язок духовного, душевного та тілесного рівнів	Культура здоров'я Підтримка власного балансу та навчання клієнтів саморегуляції
Сила слова Розуміння впливу слова	Професійна етика Гуманність, конгруентність, недирективний підхід та висока мовна культура

5) дослідження ціннісної спрямованості, зокрема, на вибірці студентів та їх батьків довело, що студенти більш схильні вірити у доброзичливість світу та доброту людей, тоді як у батьків ця віра ослаблена у системі базових уявлень про світ в обох групах вибірки найбільш виразним є показник стійкої довіри до себе, а світ сприймається як неконтрольований і несправедливий; студенти в уявленнях про власну гідність надають більшого значення розвитку впевненості

у собі, розвитку самоповаги та ділових якостей, тоді як батьки більше зосереджені на вихованні моральних рис і здатності долати життєві перешкоди;

б) порівняння ієрархії життєвих цінностей студентів та їхніх батьків в умовах війни встановило, що для студентів головним пріоритетом є матеріальний достаток, як прагнення до фінансової незалежності, що є основою безпеки. Батьки ж, навпаки, на перше місце ставлять сімейне благополуччя, збереження сил і здоров'я. Встановлено, що в обох групах переважають цінності, пов'язані з адаптацією на відміну від Індивідуалізації та соціалізації. Це означає наявність напруги і контролю (табл. 1.5).

Таблиця 1.5.

Рейтинг цінностей у студентів та їхніх батьків

Цінності	Студенти (17-18 років) n=93		Батьки студентів (38-47 років) n=93	
	S	R	S	R
Відсутність нужди, матеріальний достаток	6,5	1	4,3	3
Збереження сил і здоров'я	5,1	3	6,0	2
Збереження порядку і стабільності в суспільстві	2,3	8	3,5	6
Сімейне благополуччя	5,5	2	6,3	1
Хороша, престижна робота.	3,9	6	4,1	4
Повага оточуючих, суспільне визнання	2,0	9	2,4	8
Можливість інтелектуальної і творчої самореалізації	4,5	4	3,7	5
Можливість користуватися демократичними правами і свободами	4,2	5	3,2	7
Будівництво більш гуманного і терпимого суспільства	2,4	7	1,8	9

Ракурс дослідження конструктивної поведінки як реалістичного сприйняття себе і світу, деталізованої й узгодженої картини світу дозволив поглибити поняття, що розкривають логіку суб'єктивної налаштованості людини на зовнішній світ: «реальність», «життєвий простір», «дійсність», «співвіднесення Я із світом», «ресурс» та «резильєнтність». Об'єктивовано ознаки реалістичного співвіднесення особистості зі світом в умовах війни, а саме – у встановленні смислового зв'язку «Я» з елементами простору чотирьох вимірів персонального життя у воєнний час (індивідуальне, соціальне, родинне і професійне). Реалістичність» розглядається як усвідомлення персональної специфіки інтрапсихічного (самовіднесення), інтерпсихічного і екзистенційного ракурсів «співвіднесення Я і світу» в подіях війни.

Визначено витоки і ознаки стабільного або поновлюваного реалістичного співвіднесення психолога-консультанта із світом в умовах війни; упредметнено джерела нестачі реалістичності, а саме: соматопсихічні та психосоціальні наслідки до-біографічних та біографічних (довоєнних) причин і умов кристалізації їх емоційних та поведінкових патернів. Пояснено джерела нестачі реалістичного співвіднесення психолога-консультанта зі світом в умовах війни, а саме: визначено, що джерела нестачі реалістичного співвіднесення - це складна система, в якій виділено патерни (імпринтинги і мнемічні контексти), фізичне втілення патерну (сублімований досвід, мнемічні сліди смислів, апперцептивні схеми, сценарії як моделі прототипного знання) та форми реалізації патерну (соматопсихічні прояви і неусвідомлені конотації невербальних переживань) (табл. 1.6)

Таблиця 1.6

Джерела дефіциту реалістичного співвіднесення психолога-консультанта із світом (С. Калішук)

Патерн – конфігурація суттєвих ознак	Структура – фізичне втілення патерну	Життєвий процес – реалізація патерну
---	---	---

Імпринтинги	Сублімований досвід	Соматопсихічні прояви (дихання, тілесна напруга)
Мнемічні контексти	Мнемічні сліди смислів	
Кристалізовані патерни реагування	Апперцептивні схеми	Неусвідомлені конотації невербальних переживань
Психологічна правда	Сценарії як модель прототипного знання	Стиль (девіз) життя

Обґрунтовано ресурсну матрицю як сукупність особистісних, громадських, родинних, професійних ресурсів, що окреслюється взаємозв'язками її упередметнених параметрів. Системотвірним елементом ресурсної матриці є «ознаки реалістичності», які складаються із: опору (прояв інтрапсихічного ракурсу), екзистенційної сповненості (екзистенційний ракурс) та ступеню глобальності взаємодії Я із світом (інтерпсихічний ракурс) (рис 1.2; табл. 1.7).

Рис. 1.1. Ознаки реалістичності особистості (С. Каліщук)

Таблиця 1.7

Ресурсна матриця особистості в подіях війни (С. Каліщук)

Ознаки реалістичності		Упредметнені параметри			
		Індивідуальне життя - індивідум	Соціальне життя – член українського суспільства	Родинне життя – член родини	Професійне життя – психолог-консультант
Опори	Зовніш-ні	Безпечний життєвий простір; біографічний простір; природа; домашні улюбленці	Громадська позиція; соціальна єдність; ЗСУ	Родинна підтримка	Професійна спільнота, вебінари, супервізійні семінари
	Внутрішні	Я є як простір дихання; стабілізація соматика; смисл виживання і смисл смерті у війні; захист себе	Смисли військової агресії, здібності	Родинні цінності	Особиста психотерапія; особиста супервізія; професійна ідентичність
Екзистенційна сповненість	Інтенційність	Персональна сила витримки; прийняття; це мій світ, пра-довіра			
	Актуалізованість	«Я-Можу-Бути-Тут-у-війні»; «картина світу»; регуляційні смисли – телеологічність; контекстні смисли – каузальність, розширення зони відповідальності			
Ступінь глобальності (локальності) взаємодії із світом	Дефіцитарність	Зафіксована імпринтингами і мнемічними контекстами емоційна ригідність; очікування; особиста історія травм; копінг-реакції			
	Профіцитарність	Інтерпретація – багато-варіативне конструювання персонального «пере-життя» моменту співвіднесення із світом; гнучкість когнітивних, поведінкових і емоційних відгуків на воєнні події			

Об'єктивовано ознаки реалістичного співвіднесення психолога-консультанта із світом в умовах війни та описано базові елементи, що визначають зміст та функціональні можливості ресурсної матриці.

Визначено, що конструктивна поведінка детермінується «реалістичністю» особистості. Реалістичність зумовлюється, переживаннями, які наповнюють дійсність людини і залежать від наявних опор, структур смислових зв'язків про світ, і інших людей якостей персональної дійсності. Реалістичність визначає здатність ефективно включатися у життя та урівноважено «йти» у нестабільний світ.

Обґрунтовано, що конструктивна поведінка визначає співвідношення в особистісній структурі людини «свободи» та «відповідальності» (рис. 1.2).

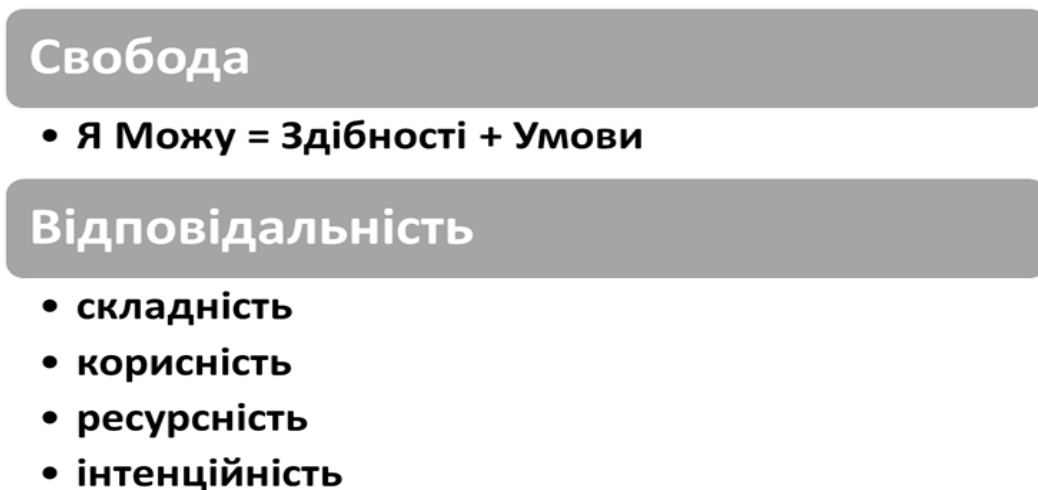

Рис. 1.2. Смысловий вимір (екзистенційна сповненість) “конструктивної поведінки” (С. Каліщук)

У ракурсі самореалізації як умови конструктивної поведінки особистості проаналізовано специфіку самореалізації викладача у науковому та педагогічному аспектах. Науковий аспект самореалізації викладача розглядався як дослідницька активність, спрямована на акумуляцію нової, емпірично перевіреної, достовірної інформації. Педагогічний аспект втілюється у адаптації цієї інформації до змісту навчальних дисциплін і організації ефективної освітньої взаємодії зі здобувачами. Підкреслено

синергію наукового та педагогічного аспектів самореалізації викладача як підґрунтя розвитку професіоналізму. Розкрито специфіку усвідомлення та реалізації покликання як провідного мотиву самореалізації особистості. Покликання розглянуто як значущий психологічний конструкт, включений у ядро спрямованості особистості, який постає чинником її успішної життєвої самореалізації та досягнення психологічного благополуччя. Усвідомлене покликання постає запорукою успішного професійного самовизначення молодшої людини та чинником ефективності її подальшої професіоналізації. На підґрунті результатів емпіричного дослідження настановлень майбутніх психологів щодо покликання встановлено, що у студентів домінує тенденція сприймання цього феномену як привабливої діяльності, яка дозволяє успішно реалізувати власний потенціал. Відповідальність за усвідомлення та реалізацію покликання опитані студенти покладають на саму особистість. Найбільш впливовими чинниками усвідомлення покликання виявлено знання людиною своїх задатків і здібностей, а також сформовані життєві цілі. Доведено, що розуміння майбутніми психологами змісту та функцій покликання є важливим в контексті перспектив надання психологічної допомоги клієнтам з питань труднощів професійної самореалізації та побудови кар'єри (рис. 1.3).

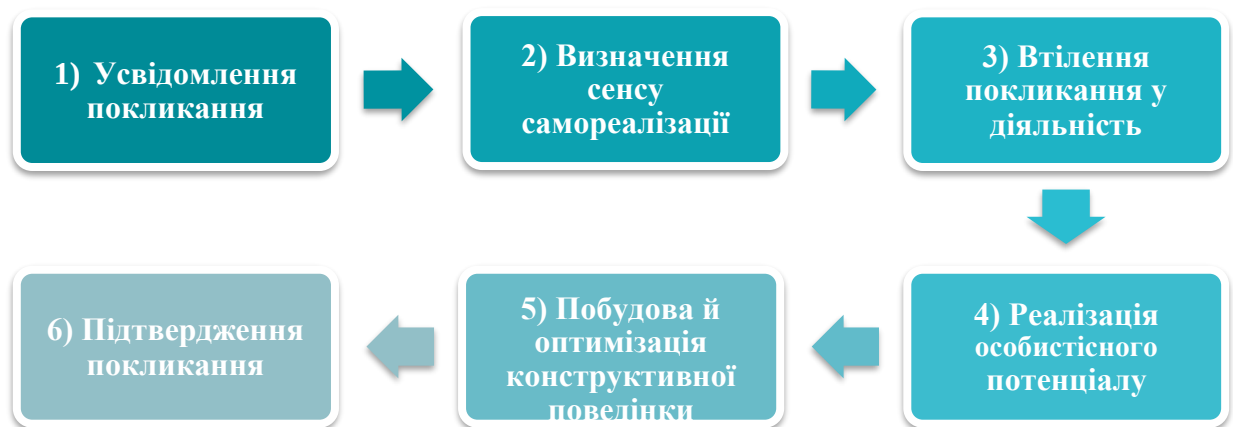

Рис. 1.3. Модель конструктивної поведінки у просторі самореалізації і покликання (О. Столярчук)

Охарактеризовано здобутки та виклики самореалізації українців в умовах воєнного стану. Під час опитування за участю 122 представників ранньої та середньої дорослості встановлено, що майже половина опитаних фіксує ускладнення самореалізації в умовах війни (табл. 1.8).

Таблиця 1.8

Вплив війни на самореалізацію українців

Варіанти відповіді	Вибір респондентів (%)
Ускладнення через безпекові ризики та несприятливий емоційний стан	36,9
Ускладнення через зміну життєвих цінностей і пріоритетів	8,2
Зміщення через нові сфери самореалізації	19,7
Зміщення через визначення найважливіших життєвих пріоритетів	9,0
Нема суттєвого впливу	13,9

Емпірично досліджено настановлення й активності українців щодо самореалізації як вектору втілення сталого суспільного розвитку. Під час з'ясування функціонального змісту самореалізації у баченні учасників виявлено, що їх пріоритетною відповіддю є розкриття та збагачення власного потенціалу (табл. 1.9).

Таблиця 1.9

Зміст самореалізації

Варіанти відповіді	Вибір учасників (%)	Рейтингова позиція
Розкриття та збагачення власного потенціалу	77,9	1
Поєднання власного благополуччя та суспільного добробуту	65,6	2

Виявлення та втілення свого покликання, життєвої місії	63,9	3
Підвищення власної стресостійкості, адаптивності та гнучкості	26,2	4
Служіння людям, громаді, суспільству	24,6	5
Заняття цікавою, улюбленою справою	1,6	6

Встановлено домінування професійної діяльності та подружньої/родинної взаємодії як провідних сфер самореалізації українців в умовах воєнного стану (рис. 1.4).

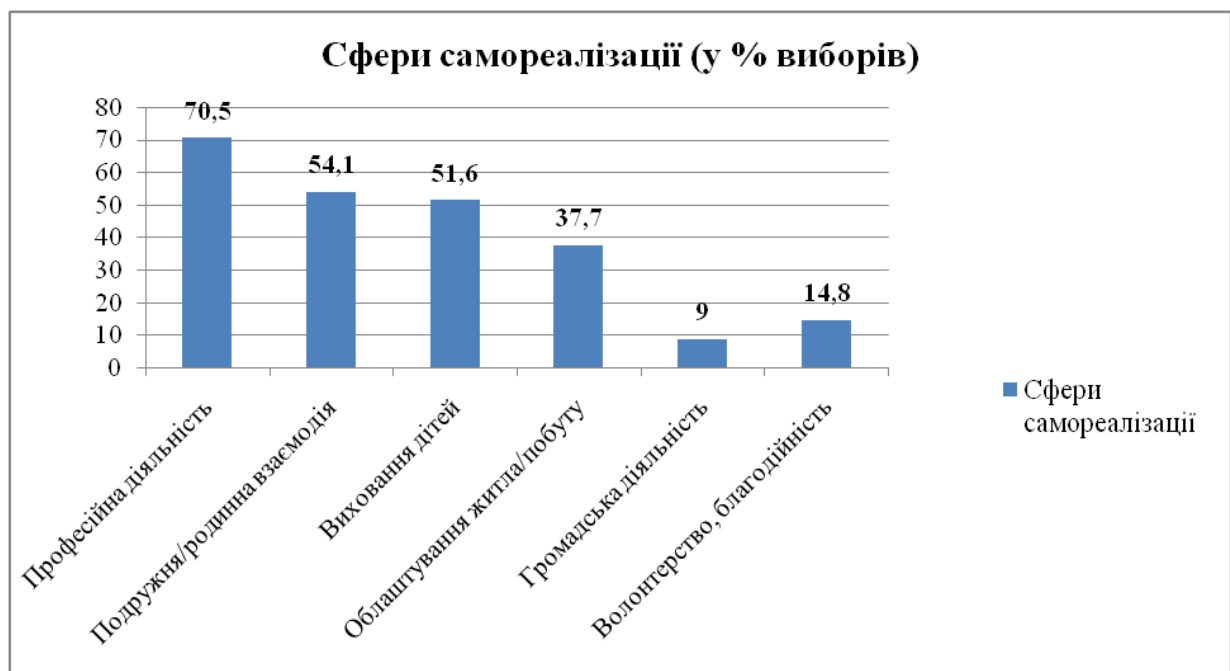

Рис. 1.4. Статистика залученості до різних сфер самореалізації

Розкрито роль soft skills для успішної адаптації українських внутрішньо переміщених підлітків до нових умов життєдіяльності. Встановлено, що провідними м'якими навичками, які постають чинниками збереження та підвищення якості життя внутрішньо переміщених підлітків, є резильєнтність, адаптивність, комунікабельність та самоорганізація.

Підтверджено, що більшість опитаних внутрішньо переміщених підлітків мають середні показники розвитку цих м'яких навичок і переважаючий середній рівень задоволеності життям. Відповідно, цілеспрямований розвиток soft skills у внутрішньо переміщених підлітків сприятиме підвищенню якості їхнього життя через здатність успішно пристосовуватися до нових умов життя.

Проаналізовано психологічні особливості самореалізації особистості у віртуальному просторі та самопрезентації особистості засобами цифрової візуалізації. Продемонстровано, що архітектурні характеристики кіберпростору – анонімність, селективність самопрезентації, асинхронність комунікації та глобальність мережі – надають безпрецедентні можливості для творчої самореалізації та експериментування з ідентичністю. Одночасно ідентифіковано нові психологічні ризики: проблеми автентичності самопрезентації, збільшення інтенсивності соціального порівняння (переважно висхідного типу), формування фрагментованих образів ідентичності та розвиток поведінкових залежностей. Центральним елементом виділено селективну самопрезентацію як вибіркове представлення позитивних аспектів власного образу з метою відповідності очікуванням соціального середовища. Феномен дезінгібіції, активований анонімністю, демонструє полярні психологічні наслідки, сприяючи аутентичності в комунікації та редукції соціального контролю з одночасною активацією агресивних і девіантних поведінкових проявів. Доведено, що інтенсифікація соціального порівняння, переважно висхідного типу, негативно модерує показники психічного здоров'я, особливо у підлітків і юнацтва.

Розкрито роль психічної травми як чинника ускладнення самореалізації особистості, проаналізовано феномен домашнього насильства як один із ключових чинників формування психічної травми у дітей. З'ясовано частоти прояву різних форм домашнього насильства щодо студентів 1-4 курсів, які опановують психологічну спеціальність.

Встановлено, що більше половини майбутніх психологів мали справу з різними формами фізичного насильства (рис. 1.5).

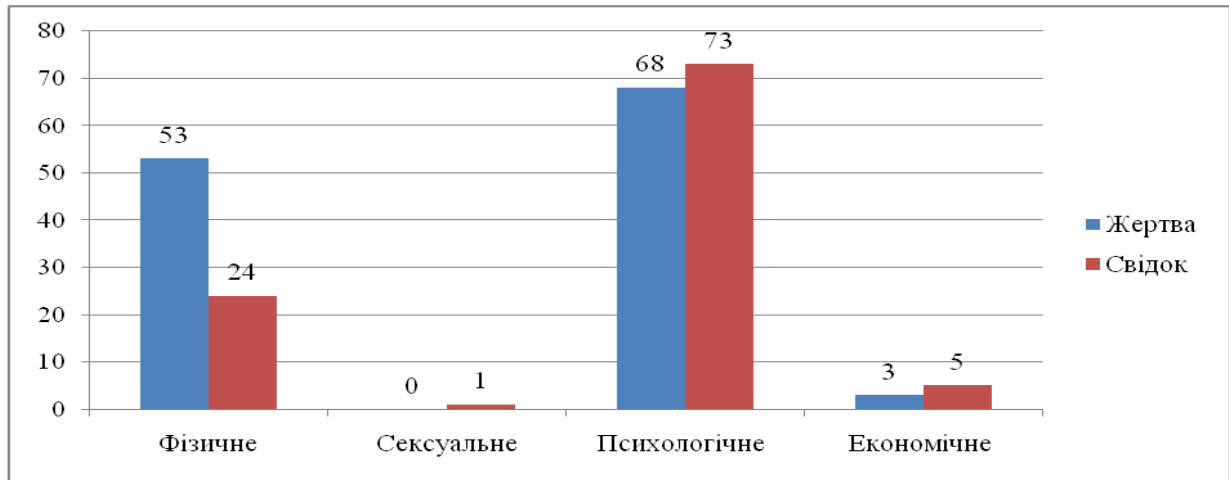

Рис. 1.5. Статистика відповідей щодо досвіду домашнього насильства (у % вибору)

Частими психологічними формами домашнього насильства щодо опитаних майбутніх психологів виявлені негативні порівняння, безпідставні звинувачення, невмотивовані докори, приниження, деструктивна критика і недовіра. Зафіксовано, що найбільш згадуваними віддаленими наслідками домашнього насильства щодо студентів були висока тривожність, низька самооцінка та невпевненість у собі, нерішучість, сором'язливість і помисливість (табл. 1.10).

Таблиця 1.10

Віддалені психологічні наслідки домашнього насильства

Форма прояву	Частота прояву (%) (n=189)		
	Ніколи	Інколи	Часто
Висока тривожність	28	53	19
Низька самооцінка, невпевненість у собі	42	41	17
Нерішучість, сором'язливість	42	46	12
Страх перед викладачами/начальством	79	18	3
Роздратованість	51	37	12
Невмотивована агресивність щодо інших/себе	60	32	8

Песимізм	64	29	7
Підозрілість, недовіра до оточення	55	37	8
Помисливість	62	23	15
Емоційна стриманість, байдужість	67	26	7
Надмірна поступливість	59	32	9
Замкнутість, скутість у спілкуванні	58	28	14

Дослідження особистісного моделювання як конструкту безпечної поведінки людини та детермінанти формування безпечної та фасилітативної поведінки дозволило встановити, що безпека особистості - це внутрішнє переживання почуття захищеності, яке відображає ступінь комфортного існування та відсутність зовнішніх загроз. Основну роль у формуванні навичок безпечної поведінки особистості виконують регуляторні механізми, що належать до різних психологічних сфер, включаючи діяльність, психічні стани, особистісні якості та властивості, а також зовнішні умови. Таким чином, формування навичок безпечної поведінки особистості — це процес осмисленого та рефлексивного використання знань, вмінь та культурного досвіду у сфері особистісної і суспільної безпеки (рис. 1.6).

БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ =

КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ + КОМФОРТ(фізичний*психологічний*соціальний)
АНАЛІЗ РИЗИКІВ

Рис. 1.6. Психологічна формула безпеки особистості

У межах синергетичного підходу професійне становлення особистості майбутнього фахівця передбачало актуалізацію важливих елементів її саморозвитку через постійне практикування та особистісне зростання. Процес підготовки фахівців соціономічних професій, для яких особистість є об'єктом професійного впливу та діяльності, передбачало використання широкого спектра практико-орієнтованих методів, частина з яких ґрунтується на фасилітативному підході К. Роджерса. За результатами емпіричного дослідження було виявлено, що основними психологічними

чинниками фасилітативної поведінки майбутніх психологів можна вважати домінування внутрішньої мотивації професійного вибору, гуманістичну спрямованість особистості, усвідомлення ролі та змісту фасилітативної поведінки в професійній діяльності психолога. Серед індивідуально-особистісних якостей найбільш значущими в забезпеченні можливості реалізації фасилітативної поведінки виступають такі риси як комунікабельність, толерантність, відкритість, упевненість у собі, емпатійність, цілеспрямованість та щирість.

Дослідження стратегій неконфліктної поведінки дозволило обґрунтувати модель конструктивної поведінки особистості в конфлікті, що включає ознаки, сприятливі фактори, установки, внутрішні і зовнішні перешкоди такої поведінці особистості (рис. 1.7) .

Рис. 1.7. Модель конструктивної поведінки особистості в конфлікті (І. Власенко)

Засвідчено, що внутрішньоособистісні конфлікти відображають суперечливі зв'язки людини з навколишнім світом. Встановлено, що представники студентської молоді схильні до переживання амбівалентних станів, із переважанням тривожності, проявів стресу та апатії як емоційних реакцій на повномасштабну війну в Україні. Провідними факторами таких конфліктів є, насамперед, невизначеність та загроза життю, необхідність ухвалювати важливі рішення. Основними способами вирішення таких конфліктів у досліджуваних є спілкування з людиною, якій вони довіряють; аналіз власної поведінки, переживань; виконання справ, що приносять задоволення; проведення часу в соцмережах, за переглядом новин. Виявлено змістові особливості внутрішньоособистісних конфліктів; зв'язок конфліктів із вітальними потребами особистості (у виживанні, безпеці), соціальною взаємодією в умовах невизначеності; екзистенційний характер вибору; наявність моральних дилем, необхідність робити примусовий вибір між альтернативами. Найбільш виражені зони внутрішніх конфліктів у мотиваційно-особистісній сфері молоді включають матеріально забезпечене життя, здоров'я, щасливе сімейне життя та кохання.

Розглянуто проблему особистісного потенціалу як основи формування конструктивних копінг-стратегій. В умовах соціально-економічних перетворень та суспільних трансформацій найважливішим ресурсом розвитку суспільства є потенціал особистості, компетентної у виконанні своїх соціальних та професійних функцій. Визначено сутність та основні складові особистісного потенціалу. Встановлено, що особистісний потенціал розглядається як структурована цілісність, відображає особливості системної організації особистості та її багатогранність, забезпечує успішність соціально-психологічної адаптації особистості у нових умовах, ефективне вирішення проблемних ситуацій та життєвих труднощів. Виділено найбільш важливі складові особистісного потенціалу, що впливають на формування конструктивних копінг-стратегій такі, як: життєстійкість особистості, витримка, наполегливість, цілеспрямованість, оптимізм, світоглядні позиції,

система мотивації, рефлексивність, готовність до внутрішніх та зовнішніх змін, толерантність до невизначеності, осмисленість власного життя та його сенс, духовність тощо. Визначено особливості конструктивних (ефективних) копінг-стратегій особистості, що допомагають ефективно вирішувати життєві проблеми та складні проблемні ситуації, і як наслідок – успішно адаптуватися до нових обставин та умов життя. До них віднесено наступні: можливість стабільного виконання завдань, що ставляться перед особистістю; контроль над власними емоціями та емоційною сферою; реалістичне уявлення про себе та інших; здатність підтримувати конструктивні міжособистісні контакти; вміння відволікатися, переключатися на іншу діяльність.

Встановлено, що психічна адаптація людини визначається не абсолютними значеннями (виразністю) тих або інших стабільних характеристик особистості, а зміною структури взаємозв'язків між цими характеристиками, що позначається на поведінці індивіда і його стійкості до комплексу екстремальних природних і соціальних факторів середовища. Обґрунтовано значущість міжособистісних стосунків як детермінанти соціального становлення особистості. Доведено, що взаємодія на макро- та мікрорівнях формує суб'єктивну систему ставлень людини до світу, яка є найбільш специфічною характеристикою її індивідуальності.

Проведений теоретико-прикладний етап дослідження дає підстави стверджувати, що конструктивна поведінка особистості детермінується системою внутрішніх ресурсів і зовнішніх впливів, які забезпечують її реалістичність, адаптацію, безпеку та ефективну взаємодію із соціальним середовищем. Водночас вона постає як результат усвідомленої самореалізації та сформованих стратегій подолання складних життєвих ситуацій. Крім того, проведені наукові розвідки засвідчують, що формування конструктивної поведінки відбувається в контексті і під впливом сучасних соціально-динамічних процесів і зумовлюється поєднанням духовних, екзистенційних, аксіологічних, особистісних та соціальних чинників. Означене положення

дозволяє розглядати конструктивну поведінку як динамічний результат взаємодії внутрішніх ресурсів і сформованих можливостей особистості та зовнішніх умов її життєдіяльності. На смисловому рівні організації особистості конструктивна поведінка визначає співвідношення в особистісній структурі «свободи» та «відповідальності». Свободи як виміру особистості, що розкриває здатність розширювати свій життєвий терен і утверджувати здатність «Можу», яке складається із персональної частки: здібностей і сили прийняття й витримки та ситуативної частки: умов і можливостей життя. Та відповідальності як системного смислового утворення, що діалектично поєднує складність, корисність, ресурсність та інтенційність (наміри, потреби), розкривається діями послідовного знаходження або відповіді (як смислу), або рішення (як програми), або дії (як предметного перетворення) та формує стабільну самоцінність і здатність «витримувати» виклики життя як умову розвитку своєї сили і як прояв інтенційності.

Отже, конструктивна поведінка людини є комплексом «безпекових» стратегій, які забезпечують оптимальну якість життя та є зовнішнім індикатором знаходження балансу між переконаннями, цінностями, смислами і актуальними соціальними викликами. Конструктивна поведінка поєднує когнітивний, мотиваційний і емоційно-вольовий компоненти, активно формується як у стабільні, так і в кризові періоди життя людини. Детермінує позитивні особистісні надбання і є свідченням особистісного зростання. Конструктивна поведінка є основою життєтворення, умовою успішної діяльності, підґрунтям для рішень, виразником свободи і відповідальності, успішного самоздійснення.

Зміст категорії конструктивної поведінки запропоновано трактувати у трьох аспектах: по-перше, як продуктивну поведінку, що стає основою життєтворення, по-друге, як функціональну поведінку, що є умовою для успішної діяльності та підґрунтям для подальших рішень, по-третє, як плідну поведінку, що є виразником успішного самоздійснення.

Конструктивну поведінку запропоновано вважати психологічним

феноменом, який поєднує в собі складові компоненти особистості та виразно демонструє її стійкі властивості, що відображено в структурно-процесуальній моделі (рис. 1.8).

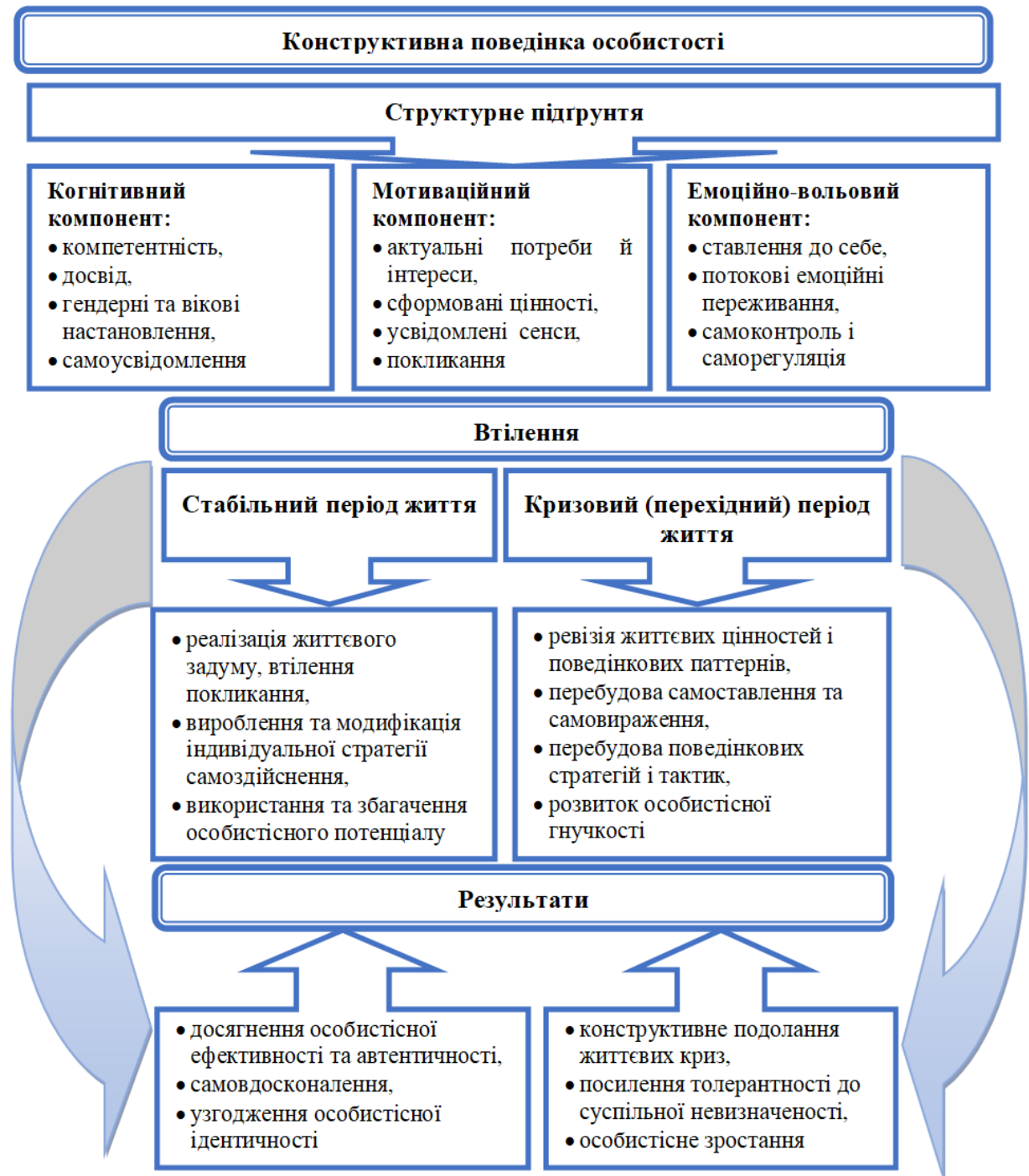

Рис. 1.8. Структурно-процесуальна модель конструктивної поведінки особистості (О. Столярчук)

Модель містить компоненти конструктивної поведінки та її вияви втілення і результати у стабільному і кризовому періодах життя. Змістово, конструктивна поведінка є наслідком синергійної дії когнітивного, мотиваційного та емоційно-вольового компонентів. Когнітивний компонент складається з опрацьованого та систематизованого досвіду, сукупності вироблених у процесі освіти та саморозвитку компетенцій, соціально зумовлених, але інтеріоризованих гендерних і вікових настановлень щодо прийнятних і моделей поведінки, «Я-образу» як результату самоусвідомлення. У нормативних життєвих ситуаціях когнітивний компонент проявляється згорнуто, оскільки тоді поведінкові акти базуються першочергово на інших компонентах чи навіть набувають напівавтоматизованого змісту, спираючись на усталені для особистості стереотипи.

Мотиваційний компонент проявляється в певній аксіологічній ієрархії, де на поверхні чинників конструктивної поведінки пролягають її актуальні потреби й інтереси. Глибинний рівень потребової ієрархії містить сформовані цінності (здоров'я, стосунки); відкриті сенси (розвитку, самоактуалізації, життя). Окреме місце в цій мотиваційній ієрархії займає покликання як цільове втілення потреби в самореалізації на площині професійної та громадської діяльності, шлюбно-родинних взаємин, хобі. Осмислене покликання, поєднуючи у своєму змісті індивідуально бажане та соціально значуще, стає максимально сприятливою платформою для самоздійснення особистості, а також провідним мотивом її конструктивної поведінки. Конструктивна поведінка є виразником тих мотиваційних стратегій, які сприяють розвитку особистості. Ці стратегії характеризуються вибором високозначущих цілей, а досягнення їх вимагає мобілізації функціональних та інтелектуальних можливостей, переборення труднощів, часто в умовах ризику. Мотиваційні стратегії, що не сприяють, а заважають прогресивному розвитку особистості, провокують її стагнацію чи й деградацію, характеризуються звуженням сфери діяльності, і на цій підставі відповідна їм

поведінка має деструктивний характер.

Емоційно-вольовий компонент доповнює структурну тріаду конструктивної поведінки особистості. Емоції та почуття як супровідні аспекти життєдіяльності людини провокують певні вчинки, а згодом супроводжують їх осмислення. Синергія емоційного потоку та поведінкових реакцій суттєво визначає рівень психологічного благополуччя особистості. Якщо вектор переживань спрямований на себе, то йдеться про прийняття себе, ставлення до себе, що постає значущим маркером конструктивної поведінки особистості, дотичної до її Я-концепції. Домінанта вольових проявів актуальна у поведінковій сфері людини, що має справу із зовнішніми та внутрішніми перешкодами та стійкою інтенцією їх подолання. Інструментом реалізації цієї інтенції стає саморегуляція. Розвинені самоконтроль і саморегуляцію як провідні характеристики суб'єктності особистості можна вважати як умовами, так і показниками її конструктивної поведінки.

Втілення конструктивної поведінки відбувається через узгодження суспільних вимог і індивідуальних орієнтирів та має дещо різну функціональність під час стабільних і кризових періодів життя людини. Так, на стабільному відрізку життєвого шляху поведінка особистості набуває конструктивного характеру, якщо спрямовується на реалізацію життєвого задуму, втілення покликання. При цьому відбувається вироблення та модифікація індивідуальної стратегії самоздійснення, а також використання та збагачення особистісного потенціалу. Проте, поведінка особистості не претендує на ідеальність, зразковість, адже ніхто не позбавлений помилок. Але якщо помилки не стають підґрунтям для змін чи особистість потрапляє у стан стагнації, фіксуючись у зоні комфорту, це провокує кризовий період власного життя. Причинами особистісної кризи можуть стати й неочікувані критичні ситуації, пов'язані із загрозою вітальній чи ментальній сферам життя людини. Життєва криза стає випробувальним майданчиком для особистісної зрілості, життєстійкості людини, що, безперечно, зачіпає і її

поведінку. Поведінка людини, що конструктивно долає кризу, стає більш гнучкою, а цінності автентичними, оскільки у вирі кризових переживань неминуче відбувається ревізія життєвих цінностей і поведінкових патернів, а також перебудова самоствалення та самовираження. Зміна поведінкових стратегій і тактик зумовлюється й переглядом людиною власних часових вимірів. Людина нарешті збалансовує минулі досягнення, майбутні очікування та плани з теперішнім екзистенційним розмаїттям.

Конструктивна поведінка людини в кризовому періоді її життя спрямована не лише на вирішення суперечностей, які спровокували кризу, а й на збереження власного особистісного потенціалу, позитивних стосунків з оточенням, мінімізацію негативних наслідків перехідного періоду. Говорячи про втілення конструктивної поведінки особистості, диференціюють результати цього втілення, сформовані під час стабільних і кризових періодів її життя. Обидва періоди, посилюючи дію один одного, можуть стати сприятливою площиною для розвитку позитивних особистісних надбань, а конструктивна поведінка постає як умовою, так і ознакою їх формування. Під час переживання особистістю життєвої кризи в позитивному векторі відбувається відшліфування поведінкових реакцій через підбір і застосування конструктивних копінг-стратегій, що виразно свідчить про конструктивне подолання цієї кризи. Також криза завжди супроводжується почуттям безпорадності перед складними життєвими обставинами, послабленням чи втратою контролю над реалізацією життєвого задуму. Подолання такого потужного виклику для особистості робить її гнучкою, посилює толерантність до суспільної невизначеності, мінливості власної життєвої траєкторії. Через страждання, болісну рефлексію, відновлення власної ідентичності особистість зростає, стає більш зрілою, а її поведінка стає більш автентичною, виваженою, автономною та послідовною.

Особистісну ефективність запропоновано визначити як інтегративну якість особистості, що полягає в її здатності ставити свідомі цілі та досягати їх, долаючи перешкоди та раціонально витрачаючи психофізіологічні

ресурси. Виокремлено провідні ознаки особистісної ефективності. По-перше, особистість досягає значних результатів діяльності, які високо оцінюються як нею самою, так і суспільством загалом. По-друге, при цьому вона переживає радість, задоволення, щастя, зростає самооцінка та самоповага особистості. По-третє, досягнення поставлених цілей хоч і потребує значних фізичних і психічних (інтелектуальних і вольових) зусиль, але не виснажує ресурси особистості, не підриває її фізичне та психологічне здоров'я. На більш глибокому рівні конструктивна поведінка особистості є маркером досягнення нею автентичності. Оскільки конструктивна поведінка в системному прояві потребує постійної рефлексії та саморегуляції особистості, вона стає підґрунтям, глибоко інтеріоризованим чинником для самовдосконалення, внутрішньої діяльності особистості в умовах становлення. Внутрішня діяльність набагато складніша і вимагає настійливої напруги волі. Довільна поведінка є людською самодіяльністю, тому що вона найбільшою мірою пов'язана з тими діями і вчинками, які мотивуються осмисленим рішенням. Для вольових проявів суттєве те, що вони перетворюють мислення особистості на вчинкове, дієве, емоційно-вольове. А це шлях до розвитку активної, творчої особистості.

Отже, доведено, що «конструктивна поведінка» є різновидом поведінки, що стає основою життєтворення та умовою для успішної діяльності, підґрунтям для подальших рішень і, головне, виразником успішного самоздійснення особистості. Конструктивна поведінка поєднує у своїй структурі когнітивний, мотиваційний і емоційно-вольовий компоненти, активно формується та виявляється як у стабільні, так і в кризові періоди життя людини. Системне практикування конструктивної поведінки детермінує низку позитивних особистісних надбань, свідченням особистісного вдосконалення та зростання.

Реалізуючи завдання дослідження «Встановити структуру життєвого простору українського громадянського суспільства» і враховуючи тривалий воєнний досвід, у 2025 році проведено розвідку і побудовано Модель

формування колективної травми українського суспільства (рис. 1.9).

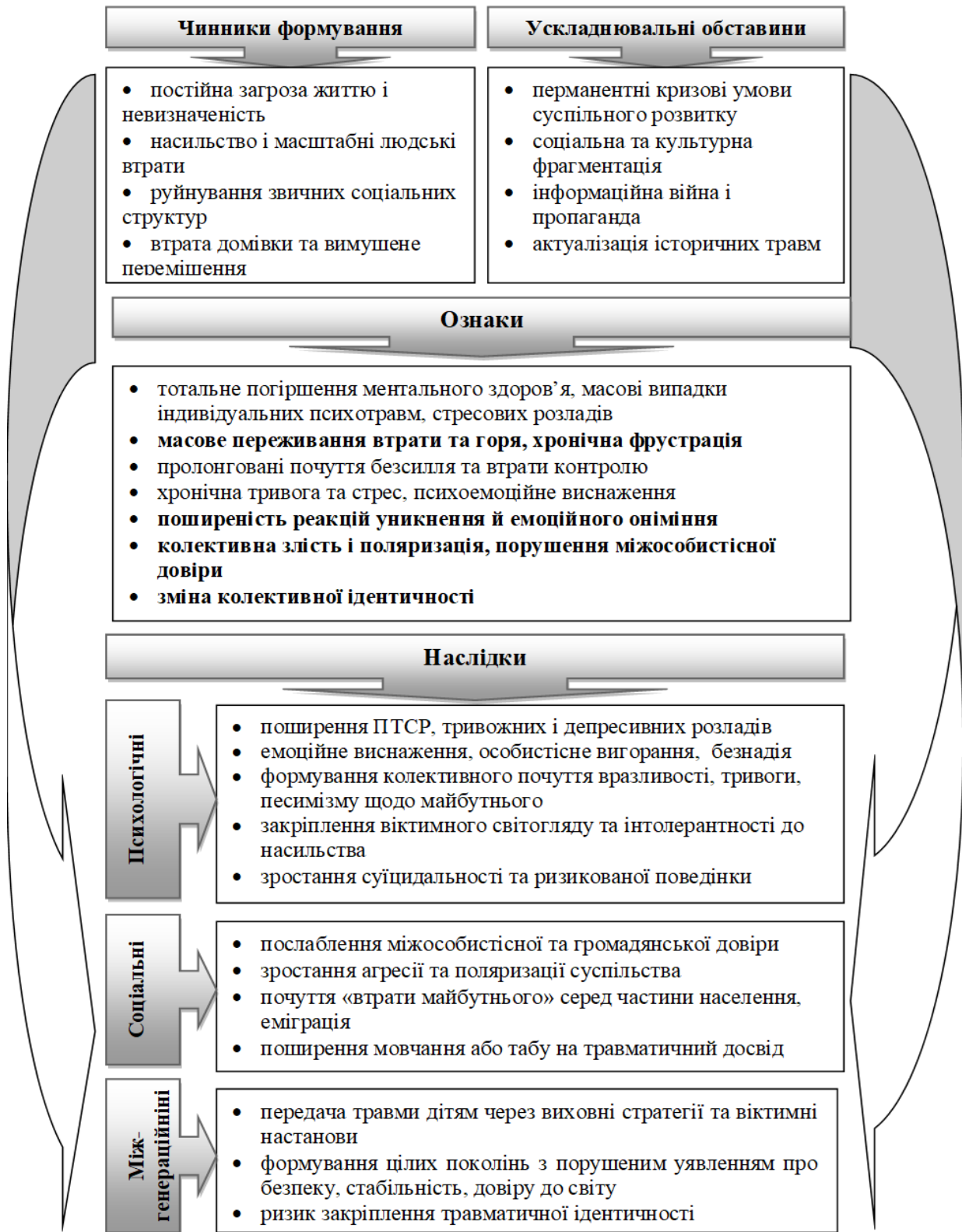

Рис. 1.9. Модель формування колективної травми українського суспільства (О. Столярчук, С.Каліщук, О.Рева)

Встановлено, що ознаками колективної травми у вітчизняному суспільстві є тотальне погіршення ментального здоров'я українців, масові випадки індивідуальних психотравм, стресових розладів, масове переживання втрати та горя, хронічна фрустрація, пролонговані почуття безсилля та втрати контролю, хронічна тривога та стрес, психоемоційне виснаження, поширеність реакцій уникнення й емоційного оніміння, колективна злість і поляризація, порушення міжособистісної довіри, зміна колективної ідентичності й активізація суспільної потреби в героїзації та символах виживання. Виокремлено такі психологічні наслідки переживання українцями колективної травми, як поширення ПТСР, тривожних і депресивних розладів, емоційне виснаження, особистісне вигорання, безнадія, формування колективного почуття вразливості, тривоги, песимізму щодо майбутнього, закріплення віктимного світогляду та інтолерантності до насильства, зростання суїцидальності та ризикованої поведінки. До соціальних наслідків віднесено послаблення міжособистісної та громадянської довіри, зростання агресії та поляризації суспільства, почуття «втрати майбутнього» серед частини населення, значну еміграцію, поширення мовчання або табу на травматичний досвід. Наголошено на значних ризиках формування міжгенераційних наслідків колективної травми, як-то: передача травми дітям через виховні стратегії та віктимні настанови, формування цілих поколінь з порушеним уявленням про безпеку, стабільність, довіру до світу, ризик закріплення травматичної ідентичності.

Узагальнювальний етап дослідження (1.01.2025-01.03.2026) представлено двома результативними планами. По-перше, це систематизація багатоаспектних підходів, що обґрунтовують дослідження конструктивної поведінки і загалом, психології конструктивної поведінки, у спосіб:

- побудови простору дослідницьких понять і категорій, їх взаємозв'язків і взаємовпливів;
- віднаходження джерел формування конструктивної поведінки;
- механізмів та функцій її реалізації;

- змістового описового наповнення;
- маніфестації ресурсів особистості і формування її готовності до персональних змін.

По-друге, це прикладний апробаційний розріз, в якому поставлена мета та дослідницькі завдання дослідження упередметнюються у психодіагностичних процедурах та методах впливу: у психоедукаційних та психокорекційних програмах, прорамах супроводу, у психотехнічних протоколах.

Відтак, на першому плані, визначено і обґрунтовано такі положення:

1. Конструктивна поведінка людини є індивідуальним і водночас соціальним комплексом «безпекових» стратегій, які забезпечують оптимальну якість життя у «кризових», «екстремальних» та «надзвичайних» ситуаціях сучасного повсякдення із власними причинно наслідковими детермінантами, а, значить, вагомим показником соціальної відповідальності у ситуації прийняття персональних результативних рішень.

2. Сутність персональної коучингової підтримки особистості в умовах глобальної кризи суспільства, а саме: коучингові технології психологічної підтримки в процесі переживання та подолання життєвих труднощів є логічним продовженням ідей психологічної практики, притаманних гуманістичній, екзистенційній, постмодерністській, трансперсональній та інтегрованій психологічній парадигмі.

3. Розуміння відповідальності як базової світоглядної властивості особистості, що є результатом інтеграції її суб'єктивного уявлення про світ і соціальну взаємодію, осмислення себе в цьому світі та усвідомлення себе як творця власної поведінки, що виявляється в різних системах життєдіяльності. Особливості відповідальності студентів-психологів і соціальних працівників на первинному етапі професійної підготовки. Специфіку сформованості мотивів у майбутніх психологів, а саме прагнення до самореалізації, самопізнання та прагматичні мотиви, та у майбутніх соціальних працівників – мотиви спілкування та морального самоствердження.

4. Ступінь реалістичності особистості зумовлюється, по-перше, переживаннями, які наповнюють її дійсність і залежать від *наявних опор*; по-друге – структурою смислових зв'язків про дійсність, що визначає персональну *«екзистенційну сповненість»* як вираз здібності включатися у життя, урівноважено «йти» у нестабільний світ; і, по-третє – імпринтингами та мнемічними контекстами, які формують персональну воронку сприйняття життєвих подій та специфічні *межі (локальність) взаємодії зі світом людей і подій*. Ресурсна матриця є ілюстрацією упередметнення трьох ознак реалістичної взаємодії Я із світом (опор, екзистенційної сповненості та взаємодії із світом). Опори особистості виявляють інтерперсональний ракурс; екзистенційна сповненість окреслює екзистенційний ракурс та взаємодія із світом визначає інтраперсональний ракурс. Ознаки реалістичності окреслено відповідно до чотирьох вимірів життя (індивідуальне, соціальне, родинне і професійне) та мають дихотомічну будову. На протилежних полюсах ознак реалістичності конкретизується зміст персональної специфіки сприйняття, переживання, розуміння та інтерпретування людиною життєвих подій: опори диференціюються на внутрішні та зовнішні; екзистенційна сповненість – на інтенційну та актуалізовану; ступінь глобальності (локальності) взаємодії із світом може характеризуватися дефіцитом або профіцитом.

5. Самореалізація та настановлення і активність майбутніх психологів щодо саморозвитку є вектором реалізації ідей концепції сталого суспільного розвитку і проявом конструктивної поведінки. Саморозвиток є вагомим чинником успішності професійного становлення особистості, дієвим мотивом їх навчання та значущим професійним пріоритетом. Виокремлено такі типові мотиви саморозвитку майбутніх психологів, як внутрішня потреба в самоактуалізації шляхом використання особистісного-професійного потенціалу; прагнення набути якомога більшої професійної компетентності в умовах значного суспільного запиту на психологічну допомогу; підтвердження професійної ідентичності, суб'єктності власного

життєтворення в умовах невизначеності та нестабільності суспільного розвитку; бажання побудувати успішну професійну кар'єру, орієнтуючись на актуальні запити ринку праці, інструментом для чого є розширення власної конкурентоспроможності через опанування різних психологічних технік і практик.

6. Концепція Правил стійкості Педагога як квінтесенція наукового психологічного осмислення особливостей проживання особистістю складних, непередбачуваних, психологічно та фізично дискомфортних ситуацій не лише у професійному, а й у буденному житті кожної людини, яка опинилася в умовах воєнного стану. Кожне із правил реалізує одну із авторських психологічних умов розвитку резильєнтності: 1) відновлення відчуття безпеки через розуміння специфіки проживання кожною людиною ситуацій, пов'язаних із загрозою життю в умовах воєнного стану; 2) безпечне та екологічне реагування на емоційні проблеми особистості, які накопичуються через значні стрес-фактори, пов'язані із порушенням базового відчуття безпеки та військовими діями; 3) врахування особливостей функціонування мозку в умовах зовнішніх загроз; 4) формування резильєнтного освітнього середовища, наповненого груповими та суспільними цінностей; 5) опора на ресурс психологічного та фізичного комфорту, який є важливим елементом для відновлення резильєнтності особистості.

7. Модель конструктивної поведінки особистості в конфлікті, що включає ознаки, сприятливі фактори, установки, внутрішні і зовнішні перешкоди такій поведінці особистості. Ця модель корисна у проведенні заходів психоедукації, спрямованих на ефективне вирішення міжособистісних конфліктів. Модель конструктивної поведінки особистості в конфлікті впроваджено в практичну роботу групи психологічної підтримки для жінок “Затишне місце”.

8. Джерела формування конструктивної поведінки особистості в критичних ситуаціях та складних життєвих обставинах, якими є особистісні

ресурси та адаптаційний потенціал особистості. Обґрунтовано, що конструктивна поведінка особистості та вибір конструктивних копінг-стратегій значною мірою залежить від психічного стану людини та її психологічного здоров'я. Проаналізовано поняття «психічне здоров'я», «психологічне здоров'я», основні їх критерії. Визначено основні характеристики конструктивної (адаптивної) та деструктивної (дезадаптивної) поведінки на основі психологічного аналізу критеріїв психічного та психологічного здоров'я. Запропоновано чотири компоненти інформаційно-психологічної стійкості: 1) здатність не бути об'єктом маніпулятивного впливу (психологічного, інформаційного тощо); 2) здатність ефективно функціонувати в умовах невизначеності без потреби в додатковій підтримці з зовнішніх (інформаційних) джерел; 3) здатність до критичного осмислення інформації; 4) здатність до формування та користування навичками інтелектуальної та інформаційної гігієни.

9. Механізми та досвід впровадження комплексного міждисциплінарного підходу до оцінки психологічних факторів, які впливають на вразливість, перебіг та результат захворювання, а також спеціалізовані втручання для інтеграції психологічної роботи у лікування та профілактику медичних захворювань, згідно з DSM-V. Міжконтурна модель взаємозв'язку функцій мозку з емоційною та фізіологічною відповіддю на стрес, де гіпокамп, мигдалеподібне тіло та префронтальна кора зазнають структурної перебудови.

10. Складові психологічної просвіти в системі освіти України: когнітивний (наукові знання), емотивний (вища культура почуттів) та конативний (поведінкові навички). Система ефективних параметрів, форм та технік консультування підлітків у кризових станах (активне слухання, перефразування, прийом «відображення почуттів») з урахуванням таких чинників, як повномасштабна війна в Україні та сімейні стреси. Окреслено технологію соціально-психологічного супроводу кризової особистості, яка включає діагностику, планування, безпосередню допомогу в усвідомленні

внутрішніх проблем та контрольно-аналітичну оцінку результатів адаптації.

Другий план представляє практичну значущість наукової роботи. Це прикладний апробаційний розріз, в якому поставлена мета та дослідницькі завдання упредметнилися у конкретних результатах. Зокрема це розробка, апробування і реалізація різновекторних програм психологічної допомоги для формування конструктивної поведінки у різновікових групах: психопросвіти, психоедукації, тренінгів, програм розвитку, психотехнічних протоколів, алгоритмів, психокорекційних програм та програм психологічної реабілітації (табл. 1.11).

Таблиця 1.11

Прикладні результати дослідження

Психоедукація	Психокорекція	Тренінги
Програма виховної роботи для учнів 5-6 класів Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція	Психотехнологія підвищення свободи вибору поведінки у стресовій ситуації	Духовно-буттєві практики підвищення свободи вибору поведінки в стресовій ситуації
Трансформація цінностей студентів в умовах реконструкції ними травматичних подій початку війни в Україні	Психотехнологія маніфестації ресурсів особистості	Сенситивності Логіка сенсу Особистісний простір
Формування навичок безпечної поведінки жертв насильства та екстремальних ситуацій	Психотехнічний 5-ти кроковий протокол маніфестації ресурсів особистості	Територія МИ
Психологічні ресурси життєстійкості в умовах війни	Триетапна процедура соціально-психологічного супроводу	Життєстійкості
Інформаційний буклет «Формування конструктивної поведінки особистості»	Психокорекційний метод «Вихід із трикутника С. Карпмана»	Розвитку ціннісно-рольового компонента професійного становлення психологів
Алгоритми надання допомоги та стратегії саморегуляції в екстремальних ситуаціях	Програма стабілізації емоційного стану ВПО	Коучингової підтримки і формування духовно-моральної компетентності
	Міжконтурна технологія подолання травматичного досвіду, що базується на семантичному декодуванні подій	Базових навичок консультування

Спроековано ОП «Сімейна психологія» і «Соціальна психологія», доповнені програми ОК ОП «Екстремальна та кризова психологія» і «Психологія Бізнесу і Управління». Налагоджено систему партнерства:

- міжінституційного: Інститут психології імені Г.С. Костюка, Інститут соціальної і політичної психології, Міністерство у справах ветеранів,

Громадських Об'єднань Ла Страда – Україна, ТРІНІТІ-ХАБ, Інститут реабілітації та соціальних технологій, Українська організація психологічної підтримки, Фонд Маша, Український фонд Благополуччя дітей, Відновлення під час війни, Ветеран, Українська фундація громадського здоров'я, Національна гвардія, Міністерство внутрішніх справ України;

- між університетського: КНЕУ імені В. Гетьмана, НУБіП, КНУ.

Кафедра прийняла участь у 61 міжнародному заході: Німеччина (Берлін), Нідерланди (Роттердам), Литва (Клайпеда, Вільнюс), Латвія (Рига), Болгарія (Варна), Португалія (Лісабон), Австрія (Грац), Польща (Краків), Туреччина (Анкара), США.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

План реалізації дослідження передбачав три етапи:

1. Аналітико-синтетичний етап - 01.03.2021-31.08.2022 - розроблено напрямки дослідження на початковому етапі проведено пілотне дослідження теми. Здійснено теоретичне опрацювання ключових тематичних концепцій з наступним виробленням теоретичних підходів для організації та проведення емпіричного дослідження у пізнавальному розрізі

поставлених мети і дослідницьких завдань. Визначено понятійно-категоріальний апарат дослідження. Реалізовано підбір дослідницького інструментарію для вивчення конструктивної поведінки людини та його використання на репрезентативних вибірках.

2. Теоретико-практичний етап - 01.09.2022-31.12.2025 - розкриття основних підходів до вивчення конструктивної поведінки та окреслено простір психології конструктивної поведінки у таких векторах дослідження:

1) «глобальні соціальні трансформації – соціальні та природні виклики – «безпекові» стратегії – конструктивна поведінка»; 2) глобальні несприятливі життєві ситуації зіставляються за змістом і формою на рівні розвитку окремої людини у її різних життєвих сферах.

3. Узагальнювальний етап - 1.01.2025-01.03.2026 - систематизовано отримані теоретичні і практичні результати у пізнавальному розрізі поставлених мети, дослідницьких завдань та попередньо сформульованої системи наукових очікувань. Завершено рукописні видання з перспективою їхнього обов'язкового оприлюднення. Здійснено популяризацію наявного та очікуваного ефекту від розроблених апробованих структурно функціональних моделей «конструктивна поведінка» «глобальні трансформаційні виклики».

Методичний базис теоретико-практичного етапу дослідження (01.09.2022-31.12.2025). Вибірка дослідження на теоретико-практичному етапі формувалася з урахуванням різних вікових категорій і повного соціального зрізу українського суспільства, всього було долучено до участі 3476 осіб. Загалом, було використано 76 психодіагностичних інструментів, з яких 13 модифіковано та відповідно до психометричних вимог розроблено 1 опитувальник і 6 анкет (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Організація психологічної діагностики

Організація психологічної діагностики	
Вибірка	Діти 4-6 років, Молодші підлітки 5–6 класів, Підлітки-мігранти, Студентська молодь Батьки студентів, Викладачі ЗВО, Чоловіки та жінки раннього та середнього дорослого віку, Психологи-практики, Педагоги, Патрульні поліції Сім'ї військових, Подружні пари, Дружини військовослужбовців, Жінки, що пережили втрату, Жінки – емігрантки, ВПО Курсанти МВС, Ветерани війни, Військові
Кількість учасників	3476, з них 720 на етапі валідизації опитувальника, 290 – на етапі психометричної перевірки Анкет
Методики діагностики	Загалом: 76 Застосовано наявних: 56 Модифіковано: 13 (С. Каліщук) Розроблено: 1 опитувальник «Професійна фрустрація» (Столярчук, 2025) 6 анкет – «Війна у житті та діяльності психолога-консультанта» (Каліщук, 2022), «Ознаки конструктивної поведінки людини в конфлікті» (Власенко, 2022), «Особливості переживання внутрішньо особистісних конфліктів студентами» (Власенко, 2023), «Прояви життєвої кризи вимушених мігрантів» (Власенко, 2024), «Переживання кризи ідентичності старшокласниками» (Власенко, 2024), «Рівень обізнаності щодо фасилітативної поведінки» (Цюман, 2024)

Пілотажний та теоретико-практичний етап складався з організаційно-методичного базису, окресеному за окремими ракурсами дослідження (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Організаційно-методичний базис дослідження за науковими секціями НДР

Тема	Досліджувані ознака	Вибірка	Кількість учасників	Методики діагностики: застосовані (З) модифіковані (М)
------	---------------------	---------	---------------------	--

				розроблені (Р)
Самореалізація як умова конструктивної поведінки особистості в трансформаціях суспільних відносин	Конструктивна поведінка Самореалізація Покликання Психоемоційний стан Резильєнтність. Кризові переживання особистісна ефективність Професійна фрустрація Ціннісні орієнтири Колективна травма	Учні 5-6 класів м. Києва Підлітки-мігранти Студентська молодь Чоловіки та жінки раннього та середнього дорослого віку Подружні пари Викладачі ЗВО. Дружини військовослужбовців	більше 900 осіб	З -14 М - 2 Р - 1
Реальність світу і багатомірність дійсності особистості у трансформаціях суспільних відносин	Свідомість «Реалістичність» Свобода Відповідальність Ресурсна матриця Образ майбутнього Професійне становлення	Психологи-практики Студенти-психологи	142 особи	З - 4 М - 11 Р - 1 анкета “Війна у житті та діяльності психолога-консультанта” .
Духовно-моральний ресурс конструктивної поведінки особистості (зокрема в умовах подолання життєвих криз молоді)	Копінг-ресурси Стратегії поведінки Віра Відповідальність Свобода вибору	Студенти-психологи молодших курсів Студенти - магістранти	104	З - 4
Особистісне моделювання як конструкт безпечної поведінки людини	Безпечна поведінка особистості Психологічна культура Психологічне	Діти від 4-х до 6-ти років Молодші підлітки 5–6 класів). Студентська молодь Педагоги	250 осіб	З - 2 Р - 1 - Анкета “Рівень обізнаності щодо фасилітативної поведінки” (Т. Цюман)

	здоров'я Психічне здоров'я Психологічна формула безпеки Людська безпека (human security) Стрес Фасилітативна поведінка Вектори безпеки Резильєнтність Психологічна культура педагога			
Аксіологічний підхід до розвитку особистості та побудови міжособистісної взаємодії в умовах суспільних трансформацій та криз.	Цінності Мотиваційні стратегії Локус контролю Емоційний інтелект Конструктивна поведінка Життєстійкість та Самоефективність Внутрішньоособистісні конфлікти Професійне становлення Психологічний клімат сім'ї	Студенти-психологи молодших курсів (першокурсники). Студенти спеціальності «Соціальна робота». Батьки студентів (для порівняльного аналізу поколінь) Фахівці в сфері надання психологічної/ психотерапевтичної допомоги	Понад 1200 осіб	3 - 16
Психологія стресостійкості, подолання криз та реабілітація	Копінг-стратегії Стресостійкість	Патрульні поліції	141	3 -3

особистості в умовах війни	Резильєнтність Криза Фрустрація Конфлікт Травма	Курсанти МВС Ветерани війни Військові ВПО Сім'ї військових Жінки, що пережили втрату		
Особистість у сучасному соціумі: формування конструктивних копінг-стратегій	Життєтворчість Стійкість Безпечкові стратегії Психологічна культура Локус контролю Самооцінка Професійне вигорання Психогенна інтенсивність подій Ціннісна реконструкція Особистісний потенціал	Студенти-психологи Студенти-магістри Працівники компанії «ТезГур» (м. Київ) — Клієнти кризового консультування	50	3 - 1
Конструктивна поведінка особистості в конфлікті в умовах суспільних змін	Конструктивна поведінка в конфлікті Трансформація цінностей Внутрішньоособистісні конфлікти Девіантна поведінка	Фахівці в сфері надання психологічної/ психотерапевтичної допомоги Студенти-психологи 1-2 курсів та магістратури Підлітки, що живуть в Україні та вимушені мігранти Жінки - емігрантки	690	3 - 11 Р - 4 анкети “Ознаки конструктивної поведінки людини в конфлікті” (2022); “Особливості переживання внутрішньоособистісних конфліктів студентами” (2023) “Прояви життєвої кризи вимушених мігрантів” (2024) “Переживання

	Життєва криза Інтолерентність до невизначеності Криза ідентичності Ціннісні орієнтації Світоглядні уявлення (батьків та дітей) Сімейні кризи в умовах війни	Старшокласники шкіл Студенти першого курсу та їхні батьки 27 подружніх пар		кризи ідентичності старшокласниками” (2024) (Власенко І.)
--	---	---	--	---

РОЗДІЛ 3

СПЕЦІАЛЬНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ: РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ І ЕТАПІВ НАУКОВОЇ ТЕМИ КАФЕДРИ

3.1. Реальність світу і багатомірність дійсності особистості у трансформаціях суспільних відносин (С. Каліщук)

На аналітико-синтетичному етапі дослідження було запропоновано три вектори дослідження свідомості як смислової системи: мікрогенези внутрішнього світу; джерел динамічного руху «самоорганізації» свідомості; сутності взаємовідношень між «Я» і «Світом». Виокремлено зовнішню та внутрішню методичні логіки дослідження смислової будови свідомості. Доведено і описано зміст трьох іпостасей внутрішньої логіки дослідження свідомості, якими встановлено онтологічне суб'єктивне тло (засіб буття); функціональний план внутрішніх дій; безперервна динаміка «картини світу». Доведено, що генеза нових смислових зв'язків створює внутрішні умови активно діяти, змінюючи свій життєвий світ (суб'єктивну дійсність), «налаштовуючи» його більш певним чином на світ реальний. Обґрунтовано процесуальний ланцюг знаходження смислу, поступ рух якого як інструменту відкриття людиною себе і світу має перехідну, але взаємозворотну форму, а саме: «світ» $\longleftrightarrow$ «неусвідомлені конотації невербальних переживань», які мають соматопсихічний прояв $\longleftrightarrow$ «потреба» $\longleftrightarrow$ «інтеріоризація» (яка суміщається з селективністю сприймання іншої людини в силу дії імпринтингів і мнемічних контекстів) $\longleftrightarrow$ «інтенція» $\longleftrightarrow$ «відношення, діяльність» $\longleftrightarrow$ «розуміння й інтерпретація» $\longleftrightarrow$ «смысл» $\longleftrightarrow$ упередметнене «інтерсуб'єктивне значення» $\longleftrightarrow$ «світ».

Обґрунтовано зміст і функціональну структуру ресурсної складової особистості психолога-консультанта, що надає первинну і кризову психологічну допомогу в умовах воєнного часу. Досліджено витoki кризи та ознаки поновлюваного реалістичного співвіднесення психолога-консультанта зі світом в умовах війни. Встановлено формально-логічний зв'язок вихідних понять: «світ», «образ світу», «картина світу»,

«співвіднесення зі світом», «фрагмент дійсності», «смысл». Побудовано ресурсну матрицю, яка має чотири виміри: грані життя і відповідні соціальні ролі; опори; екзистенційна сповненість; ступінь локальності взаємодії із світом.

Отже, конструктивна поведінка у просторі суб'єктивної дійсності особистості зумовлюється формуванням «реалістичності» особистості. «Реалістичність» розглядається як усвідомлення персональної специфіки інтрапсихічного (самовіднесення), інтерпсихічного і екзистенційного ракурсів «співвіднесення Я і світу», зокрема в подіях війни. Джерела нестачі реалістичного співвіднесення аналізуються як складна система, в якій виділено патерни (імпринтинги і мнемічні контексти), фізичне втілення патерну (сублімований досвід, мнемічні сліди смислів, апперцептивні схеми, сценарії як моделі прототипного знання) та форми реалізації патерну (соматопсихічні прояви і неусвідомлені конотації невербальних переживань).

Крім того, багатомірність дійсності особистості досліджувалася через питання професійного становлення особистості. Розвиток ціннісно-рольового компонента в структурі професійного становлення особистості запропоновано розглядати як процес зміни внутрішніх умов і реалізації суб'єктом об'єктивно закладених тенденцій за допомогою організації зовнішніх умов (навчально-пізнавальної та навчально-професійної діяльності), що обумовлюють причинну та цільову детермінацію професійного й особистісного розвитку майбутнього фахівця. У результаті виділено потребово-енергетичний, структурний, онтологічний, функціональний і акмеологічний рівні аналізу проблеми професійного становлення особистості із визначенням детермінант, механізмів та категорій опису ціннісно-рольового компонента. Проаналізовано соціально-культурне, освітнє й професійне середовище як складові освітньо-професійного простору розвитку особистості студента - «суб'єкта пізнання, спілкування й професійної діяльності». Соціально-культурне, освітнє, професійне середовище визначають структурну побудову освітньо-професійного

простору та виступають площиною, на якій здійснюється соціалізація й інтеграція особистості в соціальний і професійний контекст. Освітньо-професійний простір детермінує входження особистості в «цілісне буття культури», забезпечує накопичення досвіду соціально й професійно обумовлених «переживань», усвідомлення й здійснення особистістю сенсів індивідуального, соціального й професійного життя, а тому сприяє розвитку життєвих і професійних цінностей та рольового орієнтування. Побудована структурно-функціональна модель ціннісно-рольового компонента, визначені умови, детермінанти, критерії й результативність його розвитку.

На теоретико-практичному етапі доведено, що структура багатовимірного світу людини описується з точки зору розуміння суб'єктом характерних особливостей реальностей, в яких живе людина. Формулювання та розгляд проблеми реальності світу та багатовимірності реальності індивіда з точки зору семантичної архітектури свідомості та в рамках цілісної моделі представлення психології розуміння людського світу. Прагматичною метою є встановлення кількісного показника, за яким людина залучається до віртуальної реальності (TER). Метааналіз публікацій з кількісними емпіричними даними, що повідомляють про результати навчання персоналу з використанням віртуальної та доповненої реальності.

Обґрунтовано п'ять процесуально-динамічних планів дослідження смислової будови свідомості, зокрема: мікрогенези - породження «мнемічних контекстів»; макрогенези - динаміки смислових полів як розвитку самоорганізації особистості; функціонального аспекту – пошук засобів зміни (реорганізації) мнемічних контекстів; функціонального; операційно-пізнавального - визначення специфіки дії пізнавальних контурів як форм смислотворення та парціальних видів розуміння на рівні діяльнісного опредметнення потреб; операційно-емоційного - розкриття змісту, умов і засобів спрямованого впливу на характер зв'язків між смислами, що організують семіотику та семантику «тексту» свідомості.

Обґрунтовано емпіричні кореляти та модифіковано діагностико-корекційні інструменти дослідження з метою відкриття різних вимірів «співвіднесення Я зі світом» та поглиблення досліджуваними знання про себе, свою дійсність, свій життєвий простір. До психодіагностичної програми включено: 10 проєктивних питань щодо онтології «Війна у Житті і діяльності психолога-консультанта» із застосуванням гугл-форми; методика С. Jung «16 асоціацій»; методика «Шкала екзистенції» (Längle & Orgler), методика А. Adler «Найраніший дитячий спогад».

Запропоновані механізми та досвід впровадження кольорової методики в сучасному навчальному процесі та різних формах навчання. Визначена система ефективних параметрів, форм та технік кольорової освіти, що використовуються в академічному процесі, а також її вплив на якість освітніх послуг, що надаються в рамках змішаного навчання. Параметр культури колірного кодування важливих фрагментів тексту посів перше місце серед семи технік, що активізують розумову діяльність та інтенсифікують запам'ятовування.

Окреслено технологію перетину контурів свідомості для подолання їх тривалого впливу на психічне здоров'я людини. Визначено механізми семантичного кодування та декодування подій у світі людиною. Об'єктивовано три ієрархічні контури людської свідомості, кожен з яких містить як принципи захисту психічного здоров'я, так і ризики його порушення. За допомогою методів бодинамічного, трансперсонального та проєктивного підходів доведено, що реакція людини на травматичні події визначається її добіографічним та раннім біографічним досвідом. Представлена міжконтурна технологія дозволяє підвищити стійкість до кризових подій війни, зменшити невизначеність та активізувати особистісні виміри свободи та відповідальності. Корекційна складова технології спрямована на реорганізацію семантичної системи людини у відповідь на кризові події світу. Мета технології – зменшити невизначеність і вагання та активізувати виміри свободи і відповідальності. Виявляється суб'єктивна

специфіка створення світу людиною, тобто відображення, генерування і розуміння реальності.

Запропоновано психотехнологію вивільнення ресурсів особистості. Визначено її мету, завдання і методологічні підходи (системний, генетико–моделюючий, екзистенційно-аналітичний, транстеоретичний екзистенційно-системний). Означено три плани психотехнології: динамічний, функціональний та змістовий. Динамічний план психотехнології окреслено головними постулатами теорії динамічних систем. Розкрито внутрішню логіку вивільнення ресурсів, а саме – поглиблення «мнемічного контексту», зміна «мнемічного контексту», новий якісний склад «співвідношення Я із світом». Охарактеризовано змістовий план психотехнології: методи та зони інтервенції (тілесні, емоційні та поведінкові патерни). Складено п'яти-кроковий психотехнічний протокол маніфестації ресурсів особистості у подіях війни: знаходження вихідного фокусу; пошук засад нестачі реалістичності особистості; активація процесів переживання та розуміння; забезпечення руху змінних за стадіями консультативних змін; опрацювання спіральних патернів.

Окреслено п'яти-кроковий алгоритм кризового втручання. Розкрито значення і вміст кожного кроку, зокрема – нормалізації, екстерналізації, переформулювання, знаходження ресурсів, вибудовування перспективи. Доведено, що співвіднесення із складною реальністю маніфестує ресурси персональної сили клієнта надати опір викликам, а також прийняти і витримати дійсність.

Запропоновано чотири екзистенційні полярності процесу побудови образу майбутнього. Описано трипланову дію знаходження смислу. Позначено екзистенційно-системні перешкоди формування образу майбутнього. Складено психодіагностичну програму вивчення мотиваційної, когнітивної й операційної установок особистості та визначення мотиваційного, атрибутивного і диспозиційного процесів смислоутворення. Досліджено особливості динаміки цінностей й змістів професійної картини

світу особистості в період фахової підготовки. Охарактеризовано процес формування досвіду діяльного занурення у професійну ситуацію як умови формування уявлення про професійну позицію. Запропоновано процедурну модель розвитку цілісно-рольового компонента та операційний алгоритм її реалізації. Наведено зміст трьох тренінгів розвитку ціннісно-рольового компонента професійного становлення особистості.

Розкрито логіко-методологічні принципи дослідження ціннісно-рольового компонента. Запропоновано будову професійної позиції, визначено її змістове наповнення. Обґрунтовано методичні підходи та діагностичний інструментарій дослідження уявлення про професійну позицію. Досліджено уявлення про власну професійну позицію на різних етапах фахової підготовки майбутнього психолога та професійної діяльності психологів-практиків.

Емпірично доведено, що сполучення активного функціонування особистості в освітньо-професійному просторі з прийняттям себе у професії забезпечує конструктивне переживання нормативних протиріч та дозволяє майбутньому фахівцю актуалізувати розвиток ціннісно-рольового компонента професійного становлення особистості, формуючи динамічне, інтенційне та узгоджене уявлення професійної позиції. Здійснено теоретичний аналіз проблеми професіогенезу з визначенням детермінант, механізмів, категорій опису ціннісно-рольового компонента професійного становлення особистості. Побудовано та обґрунтовано структурно-функціональну модель ціннісно-рольового компонента професійного становлення особистості. Запропонована психодіагностична програма складається із психосемантичних, проєктивних методик і техніки рангових решіток. Зокрема, модифіковано методики «Емоційно-ціннісне прийняття», спрямована на визначення неусвідомлених компонентів ставлення до сфер та форм майбутньої професійної діяльності; «Смислове древо», за допомогою якої діагностувалось усвідомлення приналежності до професійної реальності та «емоційно-ціннісне ставлення до себе як до професіонала», «Професійної

ідентифікації», спрямована на визначення «образу успішного фахівця», який дозволив побудувати семантичний простір професійних дій досліджуваних та визначити головні фактори ціннісного об'єднання та розмежування різних рольових позиції особистості, «Об'єктивація криз», яка надала можливість з'ясувати «ретроспективу уявлення про опанування професійними діями, вміннями й навичками» та діагностувати найбільш напружені події упродовж навчання, «Діагностика відношень», яка дозволила оцінити емоційно-ціннісне відношення досліджуваних до професійних функцій з різних рольових позицій: «Я», «типовий фахівець», «неефективний фахівець», «ідеальний фахівець» та охарактеризувати «уявлення про типові професійні функції». Емпірично виявлено змістову диференціацію ціннісно-рольового компонента на різних етапах фахової підготовки майбутнього фахівця. Складено алгоритм реалізації «Психотехнології розвитку ціннісно-рольового компонента професійного становлення особистості», що дозволяє використовувати як окремі елементи процедурної моделі, так і відтворювати її цілісно.

Окреслено ключові ракурси розвитку соціальної чутливості у спосіб формування спостережницької сенситивності, теоретичної сенситивності, ідеографічної та номотетичної сенситивності. Окреслено методологічні засади: принципи, мета, завдання, розкрито внутрішню та зовнішню логіки тренінг-програми, її результат. Запропонована організаційно-методична схема тренінг-програми «Соціально-психологічний тренінг сенситивності». Наведено погодинний методичний план тренінг-програми. Описано змістовні блоки і теми тренінг-програми «Соціально-психологічний тренінг сенситивності».

Підсумковий / узагальнюючий етап. Світ як єдина для всіх форма життя наповнюється у кожної людини власним реалістичним змістом. Ступінь реалістичності психолога-консультанта зумовлюється, по-перше, переживаннями, які наповнюють його дійсність і залежать від наявних опор; по-друге – структурою смислових зв'язків про воєнну дійсність, що визначає

персональну «екзистенційну сповненість» як вираз здібності включатися у життя, урівноважено «йти» у нестабільний світ війни; і, по-третє – імпринтингами та мнемічними контекстами, які формують персональну воронку сприйняття воєнних подій та специфічні межі (локальність) взаємодії зі світом воєнних подій. Ресурсна матриця є ілюстрацією упредметнення три ознаки реалістичності взаємодії Я із світом: опори особистості – інтерперсональний ракурс; екзистенційну сповненість – екзистенційний ракурс та ступінь глобальності (локальності) – інтраперсональний ракурс. Ознаки реалістичності окреслено відповідно до чотирьох вимірів життя (індивідуальне, соціальне, родинне і професійне) та мають дихотомічну будову. На протилежних полюсах ознак реалістичності конкретизується зміст персональної специфіки сприйняття, переживання, розуміння та інтерпретування людиною воєнних подій: опори диференціюються на внутрішні та зовнішні; екзистенційна сповненість – на інтенційну та актуалізовану; ступінь глобальності (локальності) взаємодії із світом може характеризуватися дефіцитом або профіцитом.

Досвід, набутий і зафіксований у «світогляді» взаємодії майбутнього психолога-консультанта зі світом, «упаковується» в спеціальні структури – семантичні універсалії. Семантичні універсалії мають лінгвістичне вираження і розкриваються як значення. «Світогляд» як стабільна динамічна система виконує стимулюючу та вказівну функцію і діє як внутрішній план діяльності майбутнього психолога-консультанта. Дендрограма позначила два узагальнені кластери семантичних універсалій: «ресурс і намір» та «динаміка», які можна розглядати як семантичну основу «світогляду» майбутніх психологів-консультантів. Відсутність вимірів «суттєвості» та «події» в семантичних універсаліях досліджуваного «світогляду» виявила брак їх суб'єктивного способу класифікації подій як реакції світу на певні дії та відсутність актуалізації себе та свого існування. Зазначена позиція вимагає складання алгоритмів та моделювання умов для розвитку системної екзистенційної складової «світогляду» майбутніх психологів-консультантів.

Визначено рушійні сили психологічного супроводу, до яких віднесено: фактори базового кризового втручання; фактори психотехнології психологічного кризового консультування; фактори парадигмальних психотерапевтичних методичних підходів. Психотехнічний протокол окреслює п'ять кроків пошуку суб'єктивних відповідей щодо воєнних подій і «налаштування» на реальний об'єктивний світ, в якому головними стали хаос війни, болючі втрати, локальні воєнні успіхи, віра в перемогу. Результатом такого «налаштування» є побудова нової «дійсності» – персонального відгуку на вплив воєнної реальності, яка характеризується багатовимірною ознакою – різноманіттям варіантів внутрішньої та зовнішньої активності людини. В залежності від ступеню «реалістичності» сприйняття й розуміння психологом-консультантом світу, в який прийшла війна, в його «дійсності» поєднуються суб'єкт (реалістичне самовіднесення) і сприйманий об'єкт – воєнні події (реалістичне співвіднесення зі світом). Упредметнені ознаки ресурсної матриці дозволяють формувати різні напрями психологічного впливу: від кризового до психотерапевтичного. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у пошуку методів інтегративно-біографічної розробки персональних позицій психолога-консультанта щодо різних вимірів і виявів світу.

3.2. Самореалізація як умова конструктивної поведінки особистості у трансформаціях суспільних відносин (О. Столярчук, О. Коханова)

На підґрунті теоретичного аналізу наукових джерел розглянуто зміст, структуру та вияви конструктивної поведінки як критерію встановлення особистістю балансу між усталеними цінностями, сенсами й актуальними соціальними викликами. Доведено значущість конструктивної поведінки особистості в умовах трансформацій суспільних відносин. Розкрито зміст

категорії конструктивної поведінки, її провідні ознаки, зокрема продуктивність, функціональність і плідність, із позиції семантичної універсализації. Розроблено структурно-процесуальну модель конструктивної поведінки особистості (рис. 1). Розкрито зміст когнітивного, мотиваційного й емоційно-вольового компонентів конструктивної поведінки особистості та наголошено на їхній синергійній взаємодії. Диференційовано втілення конструктивної поведінки в стабільному та кризовому (перехідному) періодах життя особистості. Доведено, що самореалізація є провідним механізмом конструктивної поведінки особистості.

Проаналізовано феномен грошей як засобу ціннісної самоідентифікації дорослої особистості. Проаналізовано рефлексивні уявлення викладачів і студентів щодо професійного становлення фахівця як необхідного аспекту його самореалізації. Проаналізовано роль покликання як умови та механізму самореалізації особистості. Виокремлено феномен кризи втрати безпеки, встановлено детермінанти та симптоми переживання цієї кризи студентами.

Проаналізовано зміст кризових переживань жінки як ризик порушення особистісної самореалізації у ситуації передчасного народження дитини. Проаналізовано специфіку самореалізації викладача у науковому та педагогічному аспектах. Розкрито специфіку усвідомлення та реалізації покликання як провідного мотиву самореалізації особистості. Охарактеризовано здобутки та виклики самореалізації українців в умовах воєнного стану. Розкрито роль soft skills для успішної адаптації українців до нових умов життєдіяльності. Обґрунтовано зміст формування колективної травми українського суспільства в екстремальних умовах війни.

Внаслідок реалізації емпіричного дослідження виявлено зміни діяльності та психоемоційного стану українських підлітків в умовах військової агресії Російської Федерації. Аналіз результатів анкетування засвідчив, що провідною умовою ефективної реалізації навчальної діяльності українських підлітків під час воєнного стану є їхнє перебування у безпечних умовах. Встановлено, що внутрішні та зовнішні переміщення підлітків

внаслідок повномасштабної російської агресії провокують переживання втоми, почуття безсилля, безпорадності, тривоги. Водночас зафіксовано зростання резильєнтності підлітків, яке проявляється у посиленні професійно орієнтованих і патріотичних мотивів навчання, реалізації потреби у самовираженні засобами соціальних мереж. На тлі пролонгованого дистресу, спричиненого війною, у підлітків зросла потреба у підтримуючій взаємодії з ровесниками. Виявлено тенденцію зростання активності підлітків у соціальних мережах з супровідним збільшенням ризиків для ментального здоров'я та особистісного становлення. Результати дослідження презентовано у закордонному журналі, індексованому у наукометричній базі.

Досліджено види та вплив гендерних стереотипів на самореалізацію жінок раннього та середнього дорослого віку, здійснено порівняльний аналіз отриманих результатів. Досліджено особливості самореалізації українців в умовах війни, встановлено, що значна частина українців відкрила для себе нові сфери самореалізації – волонтерство, благодійність тощо. Провідними сферами реалізації самореалізації опитаних українців очікувано виявлено професійну діяльність та родинну взаємодію. Встановлено, що близько половини вибірки зафіксували ускладнення самореалізації в умовах російсько-української війни, натомість для п'ятої частини респондентів властиво покращення самореалізації. Зафіксовано у частини опитаних спрощення процесу самореалізації внаслідок визначення найважливіших життєвих пріоритетів (наприклад, захист Батьківщини, захист дітей, забезпечення родинного «тилу» чоловіку-військовому). Результати дослідження презентовано у закордонному журналі, індексованому у наукометричній базі.

Реалізовано дослідження обізнаності майбутніх психологів щодо ідей концепції сталого суспільного розвитку та настановлень для її реалізації у подальшій професійній діяльності. Встановлено, що більшість опитаних майбутніх психологів мають обмежене уявлення про суть сталого розвитку суспільства, зводячи його до вирішення екологічних проблем в умовах

сьогодення та ігноруючи соціальний аспект і питання наступності. При цьому більше половини респондентів намагаються дотримуватись ідей сталого розвитку, так як вони ці ідеї розуміють, однак лише близько третини респондентів вказали на значне дотримання ідей сталого суспільного розвитку в оточенні. З'ясовано, що головними перешкодами реалізації ідей сталого розвитку респонденти вважають споживацьке ставлення до природних ресурсів та низьку екологічну свідомість і культуру українських громадян. Тому майбутні психологи перспективними професійними завданнями вважають популяризацію ідей міжособистісної толерантності та розвиток екологічної свідомості, а також активізацію моральних цінностей і соціальної відповідальності клієнтів. Результати дослідження презентовано у закордонному журналі, індексованому у наукометричній базі.

При вивченні настановлень і активності майбутніх психологів щодо саморозвитку як вектору реалізації ідей концепції сталого суспільного розвитку встановлено, що саморозвиток є вагомим чинником успішності професійного становлення майбутніх психологів, дієвим мотивом їх навчання та значущим професійним пріоритетом, зафіксовано сформовану внутрішню мотивацію; поліфункціонального змісту щодо систематичного здійснення саморозвитку. виокремлено такі типові мотиви саморозвитку майбутніх психологів, як внутрішня потреба в самоактуалізації шляхом використання особистісного-професійного потенціалу; прагнення набутти якомога більшої професійної компетентності в умовах значного суспільного запиту на психологічну допомогу; підтвердження професійної ідентичності, суб'єктності власного життєтворення в умовах невизначеності та нестабільності суспільного розвитку; бажання побудувати успішну професійну кар'єру, орієнтуючись на актуальні запити ринку праці, інструментом для чого є розширення власної конкурентоспроможності через опанування різних психологічних технік і практик.

Проаналізовано психологічні особливості самореалізації особистості у віртуальному просторі та самопрезентації особистості засобами цифрової

візуалізації. Розкрито роль віртуальної візуалізації образу «Я» у подоланні особистісної кризи. Розкрито роль психічної травми як чинника ускладнення самореалізації особистості, охарактеризовано провідну роль особистісного потенціалу як ресурсу подолання життєвих криз.

Проведено розгорнуте емпіричне дослідження засобами анкетування для вивчення настановлень чоловіків і жінок щодо самореалізації чоловіків, за участю 192 осіб, з них – 79 чоловіків і 113 жінок. Виявлено, що пріоритетними сферами для самореалізації сучасного чоловіка є професійна діяльність та подружня / родинна взаємодія. З'ясовано, що робота є домінуючим життєвим пріоритетом для чоловіка. Але поряд із цим, ознаками його успішної самореалізації, на думку жінок, є не лише фінансова забезпеченість/ матеріальна незалежність, успішна побудова професійної кар'єри, а й ефективна подружня/родинна взаємодія, збалансованість роботи та відпочинку. Було з'ясовано також бачення досліджуваних щодо розподілу подружніх функцій, ролі жінки в самореалізації чоловіка, ознак життєвої нереалізованості сучасних чоловіків. Результати дослідження презентовано в українському фаховому виданні.

Реалізовано дослідження особливостей переживання українцями сімейних криз в умовах війни за участю 27 подружніх пар, виявлено збільшення інтенсивності та загострення сімейних криз в українських сім'ях після початку повномасштабної війни. Характерною ознакою переживання родинної кризи є зафіксоване у подружніх пар зростання негативних емоцій, пов'язаних із сімейною взаємодією, особливо тривоги та страху, відображене у опитаних обох статей. Виявлено зростання кількості подружніх і батьківсько-дитячих конфліктів, особливо відкритих, що висловили опитані жінки та чоловіки. Встановлено, що більше 90% жінок і більше 60% чоловіків підтвердили зв'язок зростання родинних конфліктів із повномасштабною війною. Негативна динаміка емоційної підтримки, довірливого спілкування та згуртованості сім'ї, а саме їхнє послаблення у багатьох родинах, теж відображає наявність родинної кризи.

Досліджено особливості адаптації учнів 5-6 класів до умов навчання у середній ланці загальноосвітньої школи за участю 89 київських підлітків, виявлено ознаки таких дезадаптивних процесів, як тотальна розповсюдженість стану втоми серед опитаних підлітків, поширеність потреби у відміні чи зменшенні обсягу домашніх завдань, суб'єктивне переживання ускладнення процесу навчання у основній школі та домінування прагматичних мотивів навчання школярів. Узагальнені результати дослідження надано шкільному психологу та класним керівникам.

Досліджено настановлення майбутніх психологів щодо реалізації ідей сталого розвитку суспільства. Встановлено, що університетське середовище є полігоном для формування цінностей сталого розвитку студентів. Пріоритетним для викладачів стає завдання збагачення компетентності та формування мотиваційно-ціннісної готовності майбутніх психологів щодо їхньої подальшої професійної місії – реалізації ідей сталого розвитку.

Досліджено настановлення і досвід майбутніх психологів щодо використання технологій штучного інтелекту у їхній фаховій підготовці. Встановлено, що імплементація ШІ у фахове навчання студентів-психологів має цілком стихійний характер. Переважна частина опитаної вибірки переконана у неможливості повної заміни ШІ психолога, позиціонуючи цю технологію як лише допоміжний ресурс. Позитивним фактом є виявлені у студентів багатогранні уявлення про застосування ШІ у професійній діяльності психологів.

Проаналізовано й емпірично досліджено зміст проблеми готовності українських мігрантів до отримання психологічної допомоги. Проаналізовано психоемоційний стан дружин військовослужбовців, які перебувають у зоні бойових дій, розроблено й апробовано зміст психологічної підтримки цих жінок.

Реалізовано дослідження ознак і наслідків травматичного досвіду внаслідок домашнього насильства у майбутніх психологів. Опитування

студентів підтвердило, що домашнє насильство є потужним чинником психічної травматизації дитини з потенційно пролонгованими наслідками. Зафіксовано, що найбільш розповсюдженим видом домашнього насильства, жертвами і/чи свідками якого стали опитані студенти у дитинстві, є психологічне у його різноманітних формах, а найчастіше до жорстокого поводження з дітьми вдавались батьки і/чи сиблінги. Зафіксовано, що майбутні психологи здебільшого усвідомлюють ризики і прагнуть пропрацювати травматичний досвід, а обрана професія дозволить їм в майбутньому системно працювати над профілактикою, зміною суспільних настановлень і зміцненням родинних зв'язків у кризовий період розвитку українського суспільства. Результати дослідження ознак і наслідків травматичного досвіду внаслідок домашнього насильства у майбутніх психологів впроваджено у освітній процес при викладанні навчальних дисциплін «Життєві кризи особистості», «Психічна травма та посттравматичний стресовий розлад».

Досліджено шлюбно-родинні настановлення студентської молоді, встановлено домінування традиційних настановлень опитаної молоді щодо вагомого значення сім'ї у житті українських громадян як основної форми соціальної взаємодії, переважаючу орієнтацію респондентів на зареєстрований шлюб, зафіксовано егалітарний підхід до розподілу влади та родинних функцій. У рейтингу значущості чинників успішного шлюбу найвищі позиції посіли взаємне кохання, інтерес, взаєморозуміння, підтримка та подружня вірність, бажаними рисами шлюбного партнера визнано вірність, чесність і повагу.

На підґрунті теоретичного аналізу наукових джерел і результатів емпіричного дослідження конструктивну поведінку визначено як інтегративну характеристику особистості, що забезпечує баланс між цінностями та соціальними викликами. Обґрунтовано структурно-процесуальну модель конструктивної поведінки, яка включає когнітивний,

мотиваційний та емоційно-вольовий компоненти, що взаємодіють синергійно, та втілення у стабільному та кризовому періодах життя.

Самореалізацію розглянуто як провідний механізм формування конструктивної поведінки, що втілюється у професійній, особистісній і соціальній сферах. Встановлено, що самореалізація виступає системоутворювальним чинником конструктивної поведінки особистості, що забезпечує її адаптацію, стійкість і продуктивність у ситуаціях соціальної нестабільності, зокрема в умовах війни. Водночас ефективність самореалізації визначається взаємодією внутрішніх ресурсів особистості та зовнішніх соціальних умов, які можуть як обмежувати її, так і стимулювати.

У процесі реалізації емпіричних досліджень встановлено ключову роль покликання, саморозвитку та ціннісної самоідентифікації як внутрішніх чинників ефективної самореалізації. Доведено, що кризи та психічна травма в умовах війни ускладнюють самореалізацію, але водночас можуть активізувати особистісні ресурси та резильєнтність. Виявлено амбівалентний вплив війни на детермінацію та вияви конструктивної поведінки особистості: в якості деструктивних наслідків постали ускладнення самореалізації та зростання дистресу, в якості конструктивних – поява нових форм активності (волонтерство, переосмислення та кристалізація життєвих пріоритетів).

Зафіксовано специфіку самореалізації різних груп (підлітків, жінок, чоловіків, майбутніх психологів), зокрема зростання потреби у безпеці, підтримці та розвитку адаптивних навичок. Виявлено, що віртуальний простір і цифрова самопрезентація стають важливими інструментами самореалізації та подолання криз. Виявлено загострення сімейних криз, зниження емоційної підтримки та зростання конфліктності. Проілюстровано негативні наслідки домашнього насильства як чинника пролонгованої психічної травматизації.

Обґрунтовано значущість освітнього середовища, м'яких навичок (soft skills) і психологічної підтримки як ключових умов успішної самореалізації майбутніх фахівців у сучасних трансформаційних умовах. Університетське

середовище визначено як ключовий простір формування цінностей самореалізації та сталого розвитку студентів. Актуалізовано потребу у розвитку їхньої екологічної свідомості, соціальної відповідальності та толерантності.

Результати дослідження настановлень майбутніх психологів щодо реалізації ідей сталого розвитку суспільства впроваджено у освітній процес при викладанні навчальних дисциплін «Університетські студії. Вступ до спеціальності», «Психологія особистісної ефективності». Результати дослідження настановлень майбутніх психологів щодо переваг і ризиків штучного інтелекту для забезпечення сталого розвитку суспільства й досвіду використання студентами технологій ШІ у їхній фаховій підготовці імплементовані у освітній процес при викладанні психологічних дисциплін з метою оптимізації застосування ШІ зі збереженням принципу академічної доброчесності.

Результати дослідження шлюбно-родинних настановлень студентської молоді та особливостей детермінації та перебігу сімейних криз в умовах війни впроваджено у освітній процес при викладанні навчальної дисципліни «Психологія сім'ї».

На тлі обмеженої кількості українськомовних інструментів діагностики характеристик особистості як суб'єкта професійної діяльності та дефіциту методик вивчення криз професійного розвитку фахівця проаналізовано стан фрустрованості особистості як наслідок порушення самореалізації, розроблено й стандартизовано методику діагностики професійної фрустрації із психометричною вибіркою 597 працюючих осіб. Опис змісту методики та результатів її стандартизації презентовано в українському фаховому виданні.

Ще одним напрямом емпіричного дослідження стало вивчення впливу гендерних стереотипів на самореалізацію чоловіків ранньої і середньої дорослості (вибірку склали 51 представник чоловічої статі з різних областей України) і здійснено порівняльний аналіз отриманих результатів. З'ясовано, що гендерні стереотипи переважно негативно впливають на самореалізацію

чоловіків. Доведено, що більш стереотипні особи мають нижчий рівень самореалізації. Порівняльний аналіз показав, що рівень прагнення до самореалізації та вираженість гендерних стереотипів у чоловіків ранньої та середньої дорослості різняться. З'ясовано, що є розбіжності між стереотипністю одружених та самотніх осіб. Встановлено, що існують відмінності в прагненні до самореалізації в представників різних професій.

Досліджено токсичну маскулінність та її трансформації в сучасному суспільстві, адже війна в Україні впливає на гендерну ідентичність особистості через переосмислення останньої та перегляд стереотипних гендерних ролей. Трансформація норм «токсичної маскулінності» характеризується суперечністю та складністю, заміною традиційних агресивних та насильницьких практик на базові чесноти сучасності: толерантність, лояльність та гуманізм, і, вимагає від чоловіків пошуку нових способів доведення своєї «маскулінності», а дотримання ними старих стратегій може виявитися менш ефективним та переважно негативно позначатися на фізичному та психологічному здоров'ї.

Вивчено чинники конструктивної поведінки особистості, які передусім розглядаються в контексті особливих, переважно складних, критичних, кризових чи надзвичайних ситуацій.

У контексті вивчення самореалізації особистості у родинній сфері було емпірично досліджено проблему психологічної готовності молодих людей до шлюбно-родинних стосунків, а саме: психологічну структуру уявлень молоді про сімейні ролі, чинники вибору шлюбного партнера, форми шлюбу та мотиву вступу в шлюб. У результаті емпіричного вивчення шлюбно-родинних настановлень осіб юнацького віку було виявлено домінування в них традиційних настановлень щодо важливого значення сім'ї як основної форми соціальної взаємодії, переважаючу орієнтацію молодих людей на зареєстрований шлюб. У питанні розподілу влади та функцій в сім'ї опитані студенти виразили егалітарний підхід. У рейтингу значущості чинників успішного шлюбу найвищі позиції посіли: взаємне кохання, інтерес,

взаєморозуміння, підтримка та подружня вірність, бажаними рисами шлюбного партнера визнано: вірність, чесність і повагу, що вказує на спрямованість опитаних студентів на подружньоцентриський шлюб. Дослідження встановлено факт переважання серед дослідницької вибірки низького рівня готовності молодих людей до шлюбу та сімейного життя. Серед чинників, які найбільше впливають на позицію молоді в ставленні до шлюбу й сімейного життя, найбільш пріоритетними виявилися: власний приклад батьків, особистісні якості подружжя, уявлення молоді про ідеал чоловіка та дружини. Загалом зафіксовано переважання прогресивних шлюбно-родинних настановлень серед опитаної молоді.

Здійснено психологічний аналіз проблеми безпеки у сімейних стосунках, яка є особливо актуальною в умовах війни в Україні. У зв'язку з наявною тенденцією щодо збільшення кількості розлучень та незадоволеністю партнерами взаємовідносинами як однієї з найбільш частих причин розірвання офіційного шлюбу самореалізація особистості як умова її конструктивної поведінки в таких трансформаціях перебуває під загрозою. Досліджено комунікативні вміння подружньої пари як визначальний чинник емоційної стабільності та задоволеності шлюбом. Емпірично досліджено зв'язок комунікативних умінь подружньої пари з їхньою задоволеністю шлюбом. Розроблено збірник технік і рекомендацій для молодих шлюбних пар «Мистецтво подружнього спілкування: шлях до взаєморозуміння» спрямований на підвищення рівня задоволеності шлюбом шляхом розвитку комунікативних умінь подружжя.

Досліджено самореалізацію особистості в професійній сфері, проаналізовано психологічні особливості самореалізації особистості у віртуальному просторі та самопрезентації особистості засобами цифрової візуалізації. Розкрито роль віртуальної візуалізації образу “Я” у подоланні особистісної кризи.

3.3. Аксіологічний підхід до розвитку особистості та конструювання міжособистісної взаємодії (В. Кутішенко)

На аналітико-синтетичному етапі дослідження було здійснено комплексний аналіз наукових позицій щодо розуміння сутності аксіологічного підходу до розвитку особистості та конструювання міжособистісної взаємодії. Встановлено, що в умовах суспільних трансформацій конструктивність поведінки виступає не лише як адаптивна реакція, а як активна стратегія самодетермінації особистості. У цьому контексті аксіологічний підхід до побудови конструктивної поведінки визначено як засадничий. Він дозволяє розглядати особистість не просто як об'єкт впливу суспільних трансформацій, а як суб'єкт, що конструює власну реальність через призму індивідуальної системи цінностей. Доведено, що в умовах нестабільності саме цінності стають тим орієнтиром, який інтегрує досвід минулого та проєкцію майбутнього, а взаємодія буде ефективною, якщо вона побудована на ціннісних засадах комунікації, де конструктивність залежить від здатності партнерів узгоджувати власні ціннісні ієрархії.

Визначено теоретико методологічні основи наукового дослідження, зокрема, дослідження базується на засадах системного, суб'єктно-діяльнісного та аксіологічного підходів. Сформовано робоче визначення аксіологічного підходу, який розглядається нами як методологічна стратегія наукового пізнання та практичної діяльності, що розглядає цінності як пріоритетні орієнтири, смислоутворювальні чинники та внутрішні регулятори життєдіяльності людини.

Аксіологічний підхід виступає як інтегративна основа, що дозволяє розглядати розвиток особистості та її взаємодію з іншими крізь призму формування ціннісних пріоритетів, які визначають вектор соціалізації та гармонізації міжособистісних стосунків у ситуаціях суспільних трансформацій.

У контексті дослідження цей підхід представлено через дві взаємопов'язані площини:

1. У розрізі розвитку особистості як поступового формування індивідуальної системи ціннісних орієнтацій. Сформованість ціннісно-мотиваційної сфери забезпечує суб'єктну стійкість, здатність до саморозвитку та морального вибору.

2. У конструюванні міжособистісної взаємодії. Тут підхід фокусується на створенні гуманістичного простору, де взаємодія будується не на маніпуляції чи інструменталізмі, а на визнанні іншої людини як вищої цінності. Відповідно, взаємодія розглядається як обмін цінностями, що веде до взаємного збагачення внутрішнього світу її учасників.

Теоретичний аналіз проблеми дозволив визначити такі ключові аспекти дослідження:

1. Трансформація ціннісно-мотиваційної сфери сучасних студентів та переживання ними внутрішньоособистісних конфліктів.

Теоретично обґрунтовано, що сучасне студентство перебуває у стані ціннісного трансформацій.

Визначено такі завдання:

- дослідити особливості трансформації цінностей студентів в умовах реконструкції ними травматичних подій початку війни в Україні;

- охарактеризувати ціннісно-мотиваційний профіль студентів-психологів молодших курсів;

- проаналізувати переживання внутрішньоособистісних конфліктів студентською молоддю в умовах війни в Україні;

- здійснити психологічний аналіз ціннісних розбіжностей та збігів у студентів та їхніх батьків;

- представити порівняльний аналіз базових уявлень студентів та їхніх батьків про світ, виховання та подружні стосунки.

2. Суб'єктивні детермінанти та ціннісні основи життестійкості й професійного становлення студентської молоді в умовах невизначеності

Теоретично доведено, що в умовах суспільних трансформацій життєстійкість є одним з основних чинників успішної професіоналізації. Обґрунтовано домінуючу роль суб'єктивних детермінант життєстійкості і професійного становлення студентської молоді. Встановлено, що успішне становлення майбутнього фахівця можливе лише за умови збігу особистих цінностей із етичними стандартами професії.

Визначено такі завдання:

- обґрунтувати модель духовно-моральної компетентності майбутніх психологів як умови успішності їх професійної діяльності;
- вивчити особливості ціннісного ставлення студентів-психологів молодших курсів до різних форм віри;
- дослідити особливості відповідальності як світоглядного феномену студентів-психологів і соціальних працівників на первинному етапі професійної підготовки;
- проаналізувати вплив емоційного інтелекту на життєстійкість особистості в контексті сучасних викликів;
- проаналізувати особливості зв'язку загальної і професійної само-ефективності у студентів-першокурсників;
- розкрити взаємозв'язок локусу контролю та навчальної мотивації студентів-психологів.

3. Аксіологічний підхід до конструювання міжособистісної взаємодії та вибору конструктивних поведінкових стратегій в кризовій ситуації

Обґрунтовано, що більшість конфліктів мають аксіологічну природу. Виявлено тенденцію до гуманізації міжособистісних запитів: студенти виявляють більшу потребу в автентичності та етичності взаємодії. Особливу увагу приділено ціннісним засадам комунікації в кризових умовах. Обґрунтовано, що вибір на користь співпраці чи компромісу в конфлікті визначається наявністю гуманістичних цінностей та розвиненим емоційним інтелектом. Розроблено концептуальну схему вибору поведінкових стратегій. Обґрунтовано, що конструктивна взаємодія є результатом свідомого

аксіологічного вибору – надання переваги діалогу та партнерству над маніпуляцією чи агресією

Визначено такі завдання:

- проаналізувати проблему конструктивної поведінки людини в конфлікті, виявити її ознаки;
- обґрунтувати метод ненасильницьке спілкування як технологію підготовки молоді до подружньої взаємодії, побудованої на визнанні іншої людини як «вищої цінності»;
- розкрити сутність ціннісного підходу до формування сучасних освітніх взаємодій;
- розглянути психологічні особливості духовних копінг-ресурсів молоді в контексті побудови конструктивної міжособистісної взаємодії та подолання кризових станів;
- дослідити особливості коучінгового супроводу особистості в умовах глобальної кризи;
- систематизувати основні напрямки коучингу в умовах глобальної кризи.

Відповідно, на першому аналітико-синтетичному етапі психологічного дослідження здійснено теоретико-методологічне обґрунтування аксіологічного підходу до розвитку особистості та конструювання міжособистісної взаємодії, окреслено основні аспекти наукового дослідження, його завдання та сформовано діагностичний інструментарій для проведення емпіричного етапу дослідження.

Теоретично доведено, що конструктивна поведінка є інтегральним утворенням, яке дозволяє особистості не лише адаптуватися до трансформацій суспільства, а й виступати активним суб'єктом позитивних змін. Розроблено методологічний підхід для подальшого дослідження, який дозволяє виміряти зв'язок між ціннісними пріоритетами студента та його здатністю до конструктивної поведінки в реальних кризових ситуаціях.

Основний етап дослідження.

У межах реалізації запланованих завдань, на цьому етапі було проведено комплексне теоретико-емпіричне дослідження ключових аспектів обраної проблеми.

1. Аналіз результатів дослідження особливостей трансформації ціннісно-мотиваційної сфери студентів та переживання ними внутрішньоособистісних конфліктів дозволив зробити такі узагальнення:

Узагальнено аналіз результатів емпіричного дослідження особливостей ієрархічної структури ціннісних орієнтацій майбутніх психологів; виокремлено особливості їхніх мотиваційних (ресурсних) станів та мотиваційних стратегій; побудовано мотиваційно-ціннісний профіль студентів-психологів молодших курсів; встановлено певні негативні тенденції розвитку мотиваційно-ціннісної сфери студентів, зокрема, зростання індивідуалізму та гіпертрофованої значущості матеріальної сторони життя та розваг, зниження значущості відповідальності може призвести до зниження рівня соціальної ідентичності, появи проблем з моральними орієнтирами та процвітання ідей морального релятивізму.

Розкрито основні наукові підходи до проблеми посттравматичного зростання, висвітлено сутність, основні виміри цього процесу та стратегії, які йому сприяють. Визначено особливості ціннісних трансформацій студентів, які не брали участі у воєнних діях, але зіткнулися з травматичними подіями початку війни в Україні та здійснили їхню реконструкцію. Представлено модель трансформації цінностей студентів в умовах реконструкції ними травматичних подій початку війни, яка включає види порушень, зумовлених травматичними подіями початку війни, їх негативні прояви, процес осмислення студентами травматичного досвіду.

Встановлено специфіку переживання внутрішньоособистісних конфліктів студентською молоддю в період повномасштабної війни в Україні. Визначено провідні чинники їх виникнення: невизначеність, загроза життю, необхідністю ухвалювати важливі рішення. Виявлено змістові особливості внутрішньоособистісних конфліктів: зв'язок із вітальними

потребами особистості, соціальною взаємодією в умовах невизначеності; екзистенційний характер вибору; наявність моральних дилем, необхідність робити примусовий вибір альтернатив. Розкрито найбільш виражені зони внутрішніх конфліктів у мотиваційно-особистісній сфері молоді.

Здійснено порівняння ієрархії життєвих цінностей студентів (17-18 років) та їхніх батьків в умовах війни. Виявлено суттєві розбіжності та деякі збіги у їхніх пріоритетах. Зокрема, встановлено такі ключові відмінності: для студентів головним пріоритетом є матеріальний достаток, як прагнення до фінансової незалежності, що є основою безпеки та комфорту у сучасних реаліях. Батьки ж, навпаки, на перше місце ставлять сімейне благополуччя, а також високо пріоритетним є збереження сил і здоров'я. Встановлено, що в обох групах переважають цінності, пов'язані з адаптацією, однак їхнє змістове наповнення значно різниться.

Зроблено узагальнення щодо базових уявлень студентів та їхніх батьків про світ, виховання та подружні стосунки. Доведено, що у системі базових уявлень про світ як у студентів, так і їхніх батьків найбільш вираженими є показники стійкої довіри до себе. Водночас виявлено суттєві відмінності: студенти більш схильні вірити в доброзичливість світу та доброту людей, тоді як у батьків ця віра значно ослаблена. Встановлено, що як студенти, так і їхні батьки мають спільні уявлення про найбільш значущі аспекти виховання дітей. Попри спільні тенденції, виокремлено і значні відмінності: студенти в уявленнях про виховання дітей надають більшого значення розвитку впевненості у собі, самоповаги та ділових якостей, тоді як батьки більше зосереджені на вихованні моральних рис і здатності долати життєві перешкоди. Доведено, що уявлення про подружні стосунки мають як гендерні, так і поколінні відмінності, хоча існують і певні спільні орієнтири.

2. Аналіз результатів дослідження особливостей суб'єктивних детермінант та ціннісних основ життєстійкості й професійного становлення студентської молоді в умовах невизначеності дозволив зробити такі узагальнення:

Обґрунтовано розуміння відповідальності як базової світоглядної властивості особистості, що є результатом інтеграції її суб'єктивного уявлення про світ і соціальну взаємодію, осмислення себе в цьому світі та усвідомлення себе як творця власної поведінки, що виявляється в різних системах життєдіяльності. Розкрито особливості відповідальності студентів-психологів і соціальних працівників на первинному етапі професійної підготовки. Встановлено закономірність: у майбутніх психологів більш виражені мотиви самореалізації, самопізнання та прагматичні мотиви, а у майбутніх соціальних працівників – мотиви спілкування та морального самоствердження.

Проаналізовано аксіологічні основи емоційного інтелекту та його вплив на життєстійкість особистості та поведінкові стратегії в реаліях війни. Виявлено, що особи з високим емоційним інтелектом надають перевагу проблемно-орієнтовним копінг-стратегіям, краще справляються зі стресовими ситуаціями та використовують стрес як стимул для особистісного зростання.

Розкрито внутрішній локус контролю як соціально схвалену цінність, доведено існування достатньо вираженого взаємозв'язку між рівнем суб'єктивного контролю студентів-психологів та мотивацією їх навчальної діяльності.

Систематизовано різні підходи до розуміння сутності поняття віри, її змісту та форм. Проаналізовано феномен віри у контексті професійного світогляду психолога. Розкрито особливості ціннісного ставлення студентів-психологів молодших курсів до різних форм віри, встановлені загальні тенденції цього ставлення. Представлено рейтинг конструктів різних форм віри залежно від ступеня їх вираженості у студентів.

Встановлено зв'язки загальної і професійної самоефективності у студентів першого курсу університету. Доведено, що загальна самоефективність, яка була раніше сформована в навчальній чи інших видах

діяльності, лежить в основі формування професійної самоефективності студентів на початковому етапі професіоналізації. Виявлено, що зв'язки між показниками загальної та професійної самоефективності характерні лише для студентів з академічними досягненнями.

3. Аналіз результатів дослідження особливостей аксіологічного підходу до конструювання міжособистісної взаємодії та вибору конструктивних поведінкових стратегій в кризовій ситуації дозволив отримати такі узагальнення:

Здійснено теоретичне обґрунтування сутності ціннісного підходу до формування сучасних освітніх взаємодій. Окреслено психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми.

Розкрито принципи ненасильницького спілкування подружжя. Побудовано модель впровадження цього методу у підготовку молоді до подружньої взаємодії. Розкрито зміст поняття "психологічний клімат сім'ї". Встановлено залежність психологічного клімату сім'ї від рівня згуртованості та адаптації її членів.

Узагальнено підходи психологів і психотерапевтів до проблеми конструктивної поведінки людини в конфлікті. Виявлено ознаки конструктивної поведінки людини в міжособистісному конфлікті. Окреслено внутрішні і зовнішні перешкоди, що заважають конструктивній поведінці людини в конфлікті: стійкі патерни поведінки, недостатньо розвинуті комунікативні навички, неадекватна самооцінка та певні риси характеру суб'єкта, неконструктивні дії іншого учасника конфлікту, складний характер конфлікту, певні риси характеру опонента. Визначено базові настанови, що сприяють вирішенню конфліктів: цінність кожного, рух назустріч іншому, правила гри, ціль як ресурс.

Розглянуто підходи до вивчення духовності та духовних ресурсів. Обґрунтовано необхідність аналізу духовних ресурсів людини, як ключових чинників, що сприяють вибору конструктивних стратегій поведінки в умовах

складних і кризових ситуацій. Виокремлено основні аспекти копінг-ресурсів у подоланні криз. Уточнено зміст духовних копінг-ресурсів, які допомагають молодим людям долати життєві труднощі. Встановлено, що позитивне духовне подолання передбачає використання когнітивних і поведінкових зусиль, які проявляється в особистій сфері через досягнення мети, у соціальній сфері через встановлення і підтримку цінних стосунків із людьми, а в релігійній сфері – через відчуття присутності, любові й довіри

Систематизовано основні напрямки коучингу в умовах глобальної кризи. Обґрунтовано важливість тренерської підтримки в умовах кризи. Розкрито сутність персональної коучингової підтримки особистості, побудованої на гуманістичній, екзистенційній та інтегрованій психологічній парадигмі. Розкрито методологію коучингу, основні принципи коучингового процесу.

Практичні результати наукових досліджень, які впроваджено на міжнародному рівні. Окреслено методичні основи проведення психологічного тренінгу. Запропоновано психолого-технологічний підхід до методологічних засобів психологічного тренінгу як технології впливу на навчання та особистісний розвиток учасників тренінгу та корекції їхньої поведінки. Вказано психологічні умови використання методологічних інструментів у психологічному тренінгу. Подано класифікацію методичного інструментарію: навчально-інформаційний, психологічний, симуляційний та рольовий. Розкрито етапи створення самоефективної команди.

Запропоновано коучингові технології психологічної підтримки особистості в процесі переживання та подолання нею життєвих труднощів. Представлено базову структуру коучингової комунікації. Подано практики розвитку навичок побудови ефективної коучингової комунікації (методи тренерських бесід, розробки внутрішніх мовних структур та структури дій, пов'язаних з активацією каналу цілей). Детально проаналізовано інструмент підтримки–техніка дисоціації при роботі зі стресом.

Створено проєкт: психологічні ресурси життєстійкості в умовах війни. Проєкт створений для участі у HALLI 2.0 – Hackathon for Leadership in Local Innovations. Завдання проєкту: сприяти вивченню та розширенню уявлень молоді про власні психологічні ресурси та ціннісні основи життєстійкості, усвідомленню ними важливості формування готовності протидіяти негативним впливам і маніпуляціям в умовах війни. Пройдено етап навчання та захисту проєкту. Обґрунтовано доречність використання психологами тренінгу життєстійкості. Окреслено методичні основи його проведення, підібрано матеріали для тренінгу з розвитку життєстійкості студентів з опорою на формування її мотиваційно-ціннісних детермінант.

Практичні результати наукових досліджень, які впроваджено на всеукраїнському рівні. Обґрунтовано використання в психологічній практиці ряду інструментів, які допоможуть особистості усвідомити свою ресурсність, відновити здатності до перегляду цінностей, подальшого сенсотворення та конструктивної взаємодії. Зокрема, у цьому контексті, подано алгоритм процесу осмислення студентами травматичного досвіду та бачення ними варіантів дієвих проявів відповідних ціннісних трансформацій.

Представлено інструменти, які можна використати у практиці сімейного консультування з метою налагодження конструктивної сімейної взаємодії. Зокрема, розкрито особливості використання генограми (сімейної карти). Підкреслено терапевтичну значущість цього інструмента. Описано класичні і альтернативні генограми. Представлено адаптовані генограми, які відповідають потребам дітей і підлітків, матеріали і техніки, що узгоджуються із їхнім рівнем розвитку.

Розроблено модель конструктивної поведінки в конфлікті, яка може бути корисною для розроблення заходів психоедукації задля ефективного вирішення міжособистісних конфліктів.

Розкрито механізм перетворення цінностей шкільного середовища у внутрішні спонуки школяра: взаємодія дитини з вчителем та батьками повинна ґрунтується на цих цінностях та створюються умови для того, щоб

дитина була активним учасником взаємодії, добровільно приймала рішення на користь вчинків, які відповідають цінностям шкільного середовища.

Розроблено практики впровадження ціннісного підходу у побудови ефективної взаємодії учасників освітнього процесу: 1) практики побудови ефективної взаємодії однолітків; 2) практики допомоги іншим; 3) наставництво (менторство); 4) особистісно-центроване навчання; 5) ціннісна взаємодія членів системи “школа-батьки-учень”.

Обґрунтовано важливість формування у майбутніх психологів духовно-моральної компетентності як умови їх майбутньої професійної успішності. Запропоновано саме на етапі академічної підготовки створювати унікальні умови для внутрішнього зосередження і духовного зростання студентів. Описано авторську модель духовно-моральної компетентності майбутніх психологів, яка включає ціннісно-світоглядний та діяльнісно-поведінковий компоненти (усвідомлення духовної природи людини, засвоєння моделей духовно-моральної поведінки, прагнення діяти в духовних вимірах та здатність до постійного саморозвитку через пізнання духовних законів світобудови й уміння застосовувати їх у життєтворчій діяльності тощо).

Оприлюднено у вигляді доповіді на засіданнях круглого столу лабораторії психології навчання імені І. О. Синиці, Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України основні ідеї аксіологічного підходу до відбору змісту сучасного підручника гуманітарного циклу.

Практичні результати наукових досліджень, які впроваджено на міському рівні. Обґрунтовано та розроблено програма формування навичок ненасильницького спілкування молоді в контексті її підготовки до подружньої взаємодії. Розроблена модель впровадження ненасильницького спілкування у підготовку молоді до подружньої взаємодії передбачає формування у молодих людей спостережливості як здатності відчувати себе та зосереджуватися на партнері, системи гуманних настанов на подружню

взаємодію, соціально-перцептивних умінь та здатності до відкритості і довіри.

На підсумковому етапі дослідження зроблено узагальнення та систематизацію отриманих теоретико-практичних результатів, зокрема, результати дослідження відображено у 15-ти наукових статтях (фахове видання, категорія «Б»; Index Copernicus), 1-й статті представлений у періодичному науковому виданні, що включене до наукометричних баз (WOS), 1-й міжнародній колективній монографії, 12-ти апробаційних публікаціях; оприлюднено у виступах на 2-ох Всеукраїнських науково-практичних конференціях, 1-й Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю, 5-ти Міжнародних науково-практичних конференціях, на методологічному семінарі та засіданні круглого столу.

На практичних та семінарських заняттях впроваджено практики, спрямовані на усвідомлення студентами духовного виміру власного життя та важливості духовних цінностей як основних регуляторів поведінки.

Отримані теоретичні та практичні результати дослідження впроваджено у змістове наповнення окремих модулів електронних навчальних курсів (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка) з дисциплін: «Психологія розвитку» (наказ про сертифікацію № 843 від 25.12.2023 (продлонгація 2023/24 н.р.)), «Соціальна психологія» (наказ про сертифікацію № 843 від 25.12.2023 (продлонгація 2023/24 н.р.)) для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітніх програм 053.00.03 «Психологія бізнесу та управління», 053.00.04 «Консультаційна психологія», 053.00.02 «Практична психологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, денної форми навчання; «Психологія мотивації та прийняття рішень» (наказ про сертифікацію № 398 від 03.07.2023 (Продлонгація 24/25 н.р.)), «Тренінг з командоутворення» (наказ про сертифікацію № 577 від 28.06.2024) для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітньої програми 053.00.03 «Психологія бізнесу та управління», першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, денної форми

навчання; «Психологія материнства і батьківства» (Наказ про сертифікацію № 438 від 30.06.2025), для студентів спеціальності С4 Психологія освітньої програми 2.С4.00.03 Сімейна психологія другого (магістерського) рівня вищої освіти, денної форми навчання.

Результати дослідження створюють надійну теоретико-практичну базу для подальшої розробки практичних методів корекції та розвитку особистісного ресурсу молоді у мінливому світі, розробки програм психологічного супроводу студентів, спрямованих на розвиток їхньої життєстійкості та здатності до конструктивної взаємодії в умовах соціальної нестабільності.

3.4. Особистісне моделювання як конструкт безпечної поведінки людини (Т. Цюман, О. Рева)

Парадигми безпеки у світоглядному вимірі ґрунтуються на двох основних компонентах безпеки — свободи від страху (hard security — «жорстка» безпека) та реагування на потенційні загрози (soft security — «м'яка» безпека). В умовах швидкоплинних змін та зниження адаптивних можливостей людини «м'які» загрози безпеці постійно збільшують свою значимість та пріоритетність. З точки зору психологічної науки саме «м'які» загрози безпеці визначають параметри готовності людини діяти відповідно до сформованих у неї навичок реагування на небезпеку. У процесі складної трансформації поняття «безпека» у сучасному світі стало доповнення безпекового дискурсу концепцією «людська безпека» (human security), що знаменує собою зміщення фокусу від загальних суспільних загроз у площину окремих індивідуальних.

Для формування навичок безпечної поведінки особистості не вистачає концептуальної основи для ефективної реалізації цього процесу. А такою основою може стати психологічна формула безпеки.

Психологічна формула безпеки особистості - це універсальне правило тлумачення психологічного змісту поняття безпеки особистості, яке включає усталені соціальні традиції захисту (культура безпеки), оптимальні умови життєдіяльності, за яких людина не відчуває дискомфорту, напруження (фізичний, психологічний і соціальний комфорт) та здатність оцінити загрози й власну вразливість перед небезпеками (аналіз ризиків).

Теоретична значущість проведеного дослідження полягає в тому, що розробка концептуальної основи формування навичок безпечної поведінки особистості заснована на усвідомленні та рефлексії питань, які лежать у площині задоволення базової потреби у захищеності. Встановлено, що безпека особистості - це внутрішнє переживання почуття захищеності, яке відображає ступінь комфортного існування та відсутність зовнішніх загроз. Основну роль у формуванні навичок безпечної поведінки особистості виконують регуляторні механізми, що належать до різних психологічних сфер, включаючи діяльність, психічні стани, особистісні якості та властивості, а також зовнішні умови. Таким чином, формування навичок безпечної поведінки особистості - це процес осмисленого та рефлексивного використання знань, умінь та культурного досвіду у сфері особистісної і суспільної безпеки.

Теоретико-практичний етап дослідження. Процес формування навичок безпечної поведінки особистості розглядалась через призму п'яти основних векторів безпеки особистості: захист та відстоювання власної автономії; збереження тілесної незалежності; підсилення психологічної опірності тиску зовнішніх загроз; розвиток спроможності визначати межі безпечної взаємодії; стимулювання до пошуку допомоги та захисту. Кожен особистісний вектор безпеки особистості - це важливі орієнтири фізичного, психологічного та соціального комфорту, які визначають її персональне благополуччя в майбутньому.

У контексті психологічної формули безпеки визначено, що під безпекою особистості виокремлено внутрішнє переживання почуття

захищеності, яке відображає ступінь комфортного існування та відсутність зовнішніх загроз. Це якісно зумовлена система із властивими їй внутрішніми і зовнішніми зв'язками, специфічними закономірностями. Разом з тим це свідчить про те, що безпека особистості може розглядатися як сукупність компонентів системи, представлених психічними процесами, що перебувають у певному зв'язку і взаємодії. Компоненти системи (психічні процеси, стани, ціннісні орієнтації тощо) можуть виступати як детермінанти її розвитку в цілому і виконувати на різних етапах формування навичок безпечної поведінки провідну функцію. Розглядаючи людину як суб'єкт власної безпеки, важливо не лише акцентувати увагу на психічних проявах безпеки на різних рівнях,

Концепція формування навичок безпечної поведінки полягає у реалізації правил безпечної поведінки. Правила безпечної поведінки - це квінтесенція наукового психологічного осмислення механізмів формування безпеки особистості, як реакція на соціальні проблеми, що можуть завдати шкоди здоров'ю дитини, її психологічному розвитку та соціальній адаптації.

Правила безпечної поведінки особистості враховують: 1) специфіку проблеми безпеки особистості, як то внутрішнє переживання почуття захищеності, яке відображає ступінь комфортного існування та відсутність зовнішніх загроз; 2) причини, через які особистість втрачає здатність почуватись у безпеці; 3) вікові особливості розвитку та життєвого досвіду особистості.

Практичним результатом теоретичних розвідок проблеми особистісного моделювання безпечної поведінки стали розроблені психолого-педагогічні технології роботи з особистістю у питаннях формування навичок безпечної поведінки.

Розроблений онлайн курс «Я вмію себе захистити» є електронним методичним посібником для роботи з дітьми, розміщеним на мережевому, віртуальному майданчику. Даний онлайн курс для педагогів складається із п'яти онлайн-занять з дітьми. Кожне заняття покликане сприяти

дослідженню власної безпечної поведінки та формуванню навичок, які зможуть захистити в ризикованих ситуаціях. Віртуальні зустрічі учасників цих занять відбуваються у режимі реального часу із використанням спеціальних платформ для віртуальної комунікації, як то ZOOM, Googl Meet, Blue Jeans або інших, які можуть забезпечити відео- та аудіотрансляцію всіх учасників, а також функції чату, передачі документів, таблиць, презентацій, фотографій, інших файлів, відео відображення робочого столу тощо. Для комфортного користування курсом обрано простий та зрозумілий формат структури заняття, де кожен елемент зручний у користуванні.

У 2023 році авторка долучилася до групи розробників програми виховної роботи для учнів 5-6 класів «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція» в рамках проекту, який реалізував ВБО «Український фонд “Благополуччя дітей» у партнерстві з Міжнародною Організацією з Міграції з питань попередження торгівлі людьми. В рамках програми виховної роботи розроблено низку інтерактивних сценаріїв задля формування у молодших підлітків внутрішньо-мотиваційних ставлень, важливих життєвих навичок, розвитку особистих та громадянських компетентностей. Мета-завданням інтерактивних сценаріїв для учнів 5-6 класів є розвиток психологічної культури педагога як інструмента формування особистої гідності, безпеки життя та громадянської позиції особистості молодших підлітків. Представлені інтерактивні сценарії характеризуються такими психолого-педагогічними особливостями:

- науково-практичне поєднання психолого-педагогічних технологій, методичних розробок та практичних напрацювань, які допомагають педагогу та учням безпечно та комфортно комунікувати у процесі взаємодії;
- у них передбачене обов’язковий практико-орієнтований аспект відпрацювання навичок, необхідних для поетапного формування психологічних компетентностей у питаннях особистої гідності, безпеки життя та громадянської позиції;

- усі інтерактивні сценарії допомагають педагогу отримати належну методичну підтримку у вигляді деталізованого конспекту занять, коментарів для педагога, інформаційних та роздавальних матеріалів.

Осмислення інтерактивних сценаріїв надасть педагогу змогу посилити власну психологічну компетентність, а не лише засвоїти методичний інструментарій; у процесі роботи з учнями 5-6 класів використовуються різноманітні способи психолого-педагогічного впливу (цілеспрямований вплив на процеси відображення психічної реальності в рамках взаємодії педагога та учнів): актуальним ілюстративним матеріалом, власним прикладом ролі дослідника особистого простору та само-пізнанням через індивідуальні завдання та варіативною психологічною взаємодією між педагогом та учнями; психологічна атмосфера самопізнання у інтерактивних сценаріях не передбачає перевірки засвоєних учнями знань та навичок.

Варто усвідомити, що натеper базове відчуття безпеки особистості порушено і для його відновлення потрібен кропіткий і грамотний соціально-психологічний супровід. А відтак, ми потребуємо певного багажу психологічних знань, умінь, які варто розглядати у площині психологічної культури загалом. Особливо це стосується ситуацій, пов'язаних із глобальними збройними конфліктами, зростанням напруженості в суспільстві та ворожості у ставленні один до одного.

На тлі формування навичок безпечної поведінки розроблено також авторську концепцію Правил стійкості Педагога як квінтесенція наукового психологічного осмислення особливостей проживання особистістю складних, непередбачуваних, психологічно та фізично дискомфортних ситуацій не лише у професійному, а й у буденному житті кожної людини, яка опинилася в умовах воєнного стану. Кожне із правил реалізує одну із авторських психологічних умов розвитку резильєнтності:

1) відновлення відчуття безпеки через розуміння специфіки проживання кожною людиною ситуацій, пов'язаних із загрозою життю в умовах воєнного стану;

2) безпечне та екологічне реагування на емоційні проблеми особистості, які накопичуються через значні стрес-фактори, пов'язані із порушенням базового відчуття безпеки та військовими діями;

3) врахування особливостей функціонування мозку в умовах зовнішніх загроз;

4) формування резильєнтного освітнього середовища, наповненого груповими та суспільними цінностей;

5) опора на ресурс психологічного та фізичного комфорту, який є важливим елементом для відновлення резильєнтності особистості.

Узагальнюючий етап дослідження. На підґрунті теоретичного аналізу наукових джерел і результатів емпіричного дослідження здійснено теоретичний аналіз проблеми безпеки особистості у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях.

Встановлено, теоретико-практичну розробку питань безпеки людини здійснювали дослідники різних галузей: філософії, політології, соціології, психології. У психології вивчення категорії безпеки бере свій початок у середині ХХ ст. в дослідженнях гуманістичного напрямку психологічної думки (А. Маслоу, Е. Фромм, К. Хорні). У своїх наукових розвідках вони дійшли висновку про те, що для людини відчуття власної безпеки пов'язане як з об'єктивними, так і суб'єктивними факторами: певні загрози та небезпеки людина здатна ретельно прораховувати, аналізувати та деталізувати, а наближення інших відслідковує лише на рівні відчуттів. Психологи зазначають, що для окремого суб'єкта абсолютної безпеки не існує, і задля забезпечення певного рівня особистої безпеки людина жертвує часом, зручностями, власними можливостями, свободами.

Визначено, що парадигми безпеки у світоглядному вимірі ґрунтуються на двох основних компонентах безпеки — свободи від страху (hard security - «жорстка» безпека) та реагування на потенційні загрози (soft security - «м'яка» безпека). В умовах швидкоплинних змін та зниження адаптивних можливостей людини «м'які» загрози безпеці постійно збільшують свою

значимість та пріоритетність. З точки зору психологічної науки саме «м'які» загрози безпеці визначають параметри готовності людини діяти відповідно до сформованих у неї навичок реагування на небезпеку. У процесі складної трансформації поняття «безпека» у сучасному світі стало доповнення безпекового дискурсу концепцією «людська безпека» (human security), що знаменує собою зміщення фокусу від загальних суспільних загроз у площину окремих індивідуальних.

Викладене вище дає підстави стверджувати, що для формування навичок безпечної поведінки особистості не вистачає концептуальної основи для ефективної реалізації цього процесу. Такою основою може стати психологічна формула безпеки.

Таким чином, у процесі теоретичного аналізу обґрунтовано, психологічну формулу безпеки особистості — універсальне правило тлумачення психологічного змісту поняття безпеки особистості, яке включає усталені соціальні традиції захисту (культура безпеки), оптимальні умови життєдіяльності, за яких людина не відчуває дискомфорту, напруження (фізичний, психологічний і соціальний комфорт) та здатність оцінити загрози й власну вразливість перед небезпеками (аналіз ризиків).

У процесі реалізації емпіричних досліджень встановлено, що безпека особистості, це якісно зумовлена система із властивими їй внутрішніми і зовнішніми зв'язками, специфічними закономірностями. Разом з тим це свідчить про те, що безпека особистості може розглядатися як сукупність компонентів системи, представлених психічними процесами, що перебувають у певному зв'язку і взаємодії. Компоненти системи (психічні процеси, стани, ціннісні орієнтації тощо) можуть виступати як детермінанти її розвитку в цілому і виконувати на різних етапах формування навичок безпечної поведінки провідну функцію. Розглядаючи людину як суб'єкт власної безпеки, важливо не лише акцентувати увагу на психічних проявах безпеки на різних рівнях, а й на взаємозв'язках, що існують між ними, і впливі зовнішніх умов на суб'єкт.

Встановлено, що основну роль у формуванні навичок безпечної поведінки особистості виконують регуляторні механізми, що належать до різних психологічних сфер, включаючи діяльність, психічні стани, особистісні якості та властивості, а також зовнішні умови. Таким чином, формування навичок безпечної поведінки особистості — це процес осмисленого та рефлексивного використання знань, умінь та культурного досвіду у сфері особистісної та суспільної безпеки. Разом з тим у контексті формування навичок безпечної поведінки важливу роль відіграє ще один елемент психологічної формули безпеки — культура безпеки.

Зафіксовано специфіку існуючої сукупності знань та вмінь людини для забезпечення і власної, і колективної безпеки вже недостатньо. Важливо, щоб безпека стала пріоритетною ціллю та внутрішньою потребою людини, окремого колективу та суспільства в цілому. Поступом на шляху до цього може стати формування нового світогляду, системи ідеалів і цінностей, норм і традицій безпечної поведінки. Саме становлення культури безпеки як важливого, цілісного елемента загальної культури дає змогу реалізувати захисну функцію психіки людини. Культура безпеки особистості має насамперед базуватися на наукових та системних підходах.

Визначено, що культура, зокрема психологічна культура є важливим інструментом адаптації людини в постійно мінливому соціальному середовищі та є запорукою самореалізації особистості на різних етапах її розвитку. Водночас, психологічна культура має дві площини прояву: з одного боку це власне прояв культури особистості, а з іншого боку, вона є базовою для становлення інших видів культури людини. Брак уваги освітянської спільноти до феномену психологічної культури особистості у питаннях формування особистої гідності, безпеки життя та громадянської позиції може спровокувати у вихованців психологічну неготовність до самостійного життя, низький рівень розвитку самосвідомості, відсутність вміння формувати та обстоювати особисті кордони, вести діалог та співпрацювати з іншими.

Окреслено психологічний зміст правил безпечної поведінки з метою формування такого рівня особистісної готовності та соціальної компетентності аби бути убезпеченими від ризикованих ситуацій. Засвоєння та оволодіння правилами безпечної поведінки сприятиме розвитку нових моделей взаємодії з оточуючим світом та готовності до самозахисту у ризикованих ситуаціях, коли відсутня підтримка та опора значимих дорослих.

Розкрито специфіку формування особистої гідності, безпеки життя та громадянської позиції у процесі виховної роботи з учнями 5-6 класів. Зокрема, вона полягає в психологічному конструюванні території досліджень особистої гідності, безпеки життя та громадянської позиції; використанні різноманітних способів психолого-педагогічного активізації через цілеспрямований вплив на процеси відображення психічної реальності в рамках взаємодії педагога та учнів; практико-орієнтованих аспектах відпрацювання навичок; комфортній та безпечній взаємодії з учнями; належній методичній підтримці у вигляді деталізованого конспекту занять, коментарів та матеріалів для педагога. Таким чином, педагог, який володіє психологічною культурою, може стати для молодших підлітків взірцем самодостатньої особистості у питаннях особистої гідності, безпеки життя та громадянської позиції.

Обґрунтовано значущість формування навичок безпечної поведінки через навчання психологічним прийомам, зокрема асертивності та вербальному самозахисту. Асертивність – це здатність відстоювати власні права та виражати почуття, не порушуючи прав інших. Важливим елементом асертивності є право «не вибачатися та не пояснювати свою поведінку» та «не брати на себе відповідальність за чужі проблеми». Це особливо актуально для жертв насильства, які часто схильні до самозвинувачення.

Крім того, розглянуті психологічні особливості управління стресом в умовах суспільних трансформацій. Розглядається дефініція поняття «стрес» у сучасних наукових дослідженнях, визначені суспільні та особистісні

тригери, які впливають на виникнення стресових ситуацій. Окреслено подальші кроки безпечної адаптації особистості до стресової ситуації. У даному контексті зосереджено увагу на пандемії COVID-19, внаслідок чого сучасне суспільство переходить у трансформаційний стан. Розглянуті результати дослідження показали, що учасники з розвинутими навичками майндфулнес переживають менший стрес і тривогу. Це проявилось в низькій тривожності щодо пандемії, до вірусу, у них було менше негативних передбачень, якщо людина заразиться вірусом. Виходячи з теорії трансакційного стресу та психологічної стійкості, перевантаження інформації також є причиною підвищення ймовірності обміну фейковими новинами через підвищення психологічного напруження особистості. Крім того, стресостійкість особистості має можливість послабити різкі наслідки цього негативного ланцюгового впливу, гальмуючи кожен із процесуальних компонентів. Було запропоновано психологічні практики щодо управління стресовими ситуаціями, розуміння власних емоційних станів та реакцій: розвиток навичок майндфулнесу, підвищення резілієнсу та збереженні психічного здоров'я особистості. Отже, виявлено, що володіння навичками управління стресом є невід'ємною складовою частиною неповторного дизайну життєвого простору особистості, розкриття її внутрішніх ресурсів, усвідомленості життя, управління ним у період складних суспільних трансформацій.

В результаті іншого теоретичного дослідження виявлено, що впровадження ефективної наукової стратегії медичної освіти та комунікації між представниками медичної сфери та представниками різних соціальних груп, статі та віку є актуальним сьогодні. На даний момент медичній спільноті та суспільству важко дати однозначну оцінку фактам про COVID-19, оскільки досі невідомо про довгостроковий вплив пандемії COVID-19 на індивіда. Для збільшення охоплення вакцинацією слід стандартизувати докази вакцинації та запропонувати вибір умов, алгоритм переконань замість стандартного підходу. Необхідні подальші дослідження індивідуальних

переваг для здоров'я, щоб виявити та усунути соціально-психологічні бар'єри щодо сприйняття вакцини проти COVID-19.

На практичному рівні проведено підбір дослідницького інструментарію для вивчення конструктів особистісного моделювання як конструкту безпечної поведінки людини. Описано зміст компонентів моделі збереження психологічного здоров'я студентської молоді. Виокремлено соціально-психологічні бар'єри, що перешкоджають готовності до вакцинації в умовах пандемії.

Проведено дослідження психологічного здоров'я студентської молоді в Україні. Представлено результати дослідження та характеристика компонентів психологічного здоров'я студентської молоді в Україні. Психологічне здоров'я студентської молоді розглядається як динамічна інтегративна система, що забезпечує цілісність особистості, є передумовою її активного способу життя, ефективної взаємодії з середовищем та самореалізації. Виокремлено когнітивний, емоційний, ціннісно-мотиваційний та поведінковий компоненти психологічного здоров'я студентської молоді, охарактеризовано їх психологічні особливості. Встановлено, що найбільшою мірою розвинений поведінковий компонент, когнітивний та ціннісно-мотиваційний компоненти розвинуті на середньому рівні, а найбільшій уваги щодо розвитку потребує емоційний компонент психологічного здоров'я.

Так, здійснено теоретичний аналіз окремих наукових підходів до визначення психологічної культури у вітчизняній і зарубіжній психології, звернено увагу на концептуальні ідеї щодо обґрунтування психологічного змісту формування в учнів 5-6 класів особистої гідності, безпеки життя та громадянської позиції. Розкрито зміст поняття психологічна культура як важливого інструмента адаптації людини в постійно мінливому соціальному середовищі та запоруки самореалізації особистості на різних етапах розвитку. Обґрунтовано авторські підходи до феномену психологічної культури особистості у питаннях формування особистої гідності, безпеки

життя та громадянської позиції. Охарактеризовано особливості та рекомендації щодо використання системи виховної роботи через формування у молодших підлітків внутрішньо-мотиваційних ставлень, важливих життєвих навичок, розвитку особистих та громадянських компетентностей.

Виокремлено психологічні чинники фасилітативної поведінки особистості в умовах професійної діяльності. Здійснено теоретичний аналіз основних підходів до визначення поняття «фасилітація» у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників. Приділено увагу концептуальним засадам аналізу фасилітації у різних наукових психологічних школах. Зазначено, що фасилітацію досліджували в контексті гуманістичного, екзистенційного підходів. Виокремлено з масиву наукових вітчизняних та зарубіжних досліджень поняття фасилітації як процесу організації міжособистісної взаємодії для забезпечення оптимальних умов саморозвитку, самопізнання, самоаналізу й розкриття власних внутрішніх потенцій. Окреслено зміст поняття фасилітативної поведінки майбутніх психологів як системи послідовних дій, спрямованих на підтримку конструктивного діалогу в емоційно сприятливій атмосфері з метою максимального залучення для спільного розв'язання завдань професійної діяльності.

В рамках реалізації кваліфікаційних магістерських досліджень студентів на кафедрі обрано напрям дослідження особистісних детермінант безпечної поведінки в екстремальних умовах професійної діяльності. Зокрема, в рамках дослідження емоційного вигорання працівників поліції узагальнено теоретичні аспекти проблеми емоційного вигорання, висвітлено особливості та детермінанти емоційного вигорання працівників поліції в умовах воєнного стану на основі аналізу актуальної психологічної літератури. Особливу увагу зосереджено на аналізі сучасних досліджень емоційного вигорання працівників поліції та військовослужбовців щодо специфіки перебігу його стадій та проявів в умовах воєнного стану. Виокремлено, що здійснення діяльності в умовах воєнного стану зумовило

інтенсивне зростання навантаження в роботі поліцейського, розширення кола його обов'язків, необхідність несення служби в небезпечних для життя та здоров'я умовах. Визначено, що детермінантами розвитку синдрому «емоційного вигорання» виступають сукупність причин, умов та факторів, що здатні впливати на появу чи розвиток синдрому «емоційного вигорання» у працівників поліції. Охарактеризовано фактори розвитку емоційного вигорання працівників поліції. Виявлено, що окрім детермінант, що викликають емоційне вигорання у працівників поліції під час роботи в мирних умовах, під час воєнного стану до них додаються: збільшення навантаження, постійна готовність до зміни плану дій, реальна небезпека для життя і здоров'я під час обстрілів чи бойових дій, постійна готовність до відбиття нападу, напруженість і динамічність оперативної обстановки, ймовірність отримання бойового стресу, відсутність повноцінного відпочинку, тривала ізоляція від сімей, недостатня регламентація та урегульованість діяльності в умовах воєнного стану, негативні зміни бойової та оперативної обстановки і зростання рівня злочинності на території обслуговування.

Розглянуто багатогранну роль психолога в умовах збройного конфлікту. Зазначено, що психологи відіграють ключову роль, забезпечуючи: кризове консультування й стабілізацію; психотерапевтичну підтримку; сімейну, освітню, дитячу та внутрішньо-переселенську роботу; захист ментального здоров'я фахівців; розробку нових методів у науковій сфері. Завдання дослідження включають опис методів психологічної допомоги; аналіз груп, що її потребують; виокремлення викликів роботи психологів; надання рекомендацій на основі сучасних наукових джерел. Детально описано протоколи першої психологічної допомоги, методи травмофокусованої терапії (ТФ-КПТ, EMDR), а також особливості роботи з вразливими групами населення. Виділено принципи першої психологічної допомоги (ППД) в екстремальних умовах: присутність та безпека, активне слухання, надання практичної допомоги, конфіденційність та повага.

Означено переваги та ефективність групової терапії, зокрема, моделі «рівний-рівному». Звернено увагу на запобігання професійному вигорання та підтримки власної психологічної стійкості фахівців та наведено інструменти самодопомоги. Це техніки саморегуляції, обмеження інформаційного потоку, дотримання рутини: збереження щоденних ритуалів, звернення по допомогу. Констатовано, що для підвищення ефективності ППД потрібно: удосконалити підготовку психологів до роботи в екстремальних умовах; впроваджувати програми самодопомоги й супервізії; розвивати державно-громадські сервіси для довгострокової підтримки; залучати прикладні наукові дослідження для вдосконалення практик.

На практичному рівні роботи головна увага була зосереджена на висвітленні особистісних систем психологічного самозахисту від цивілізаційних викликів. Зокрема, досліджено психологічні чинники фасилітативної поведінки майбутніх психологів. Обґрунтовано процедуру емпіричного дослідження психологічних чинників фасилітативної поведінки майбутніх психологів. Запропоновано авторську анкету, спрямовану на встановлення рівня обізнаності студентів щодо поняття «фасилітативна поведінка». Для виявлення глибинних психологічних рис, які визначають схильність особистості до фасилітативної поведінки, вибрано короткий п'ятифакторний опитувальник особистості TIPI (TIPI-UKR) в адаптації М. Кліманської, І. Галецької. За результатами емпіричного дослідження психологічних чинників фасилітативної поведінки майбутніх психологів з'ясовано, що основними психологічними чинниками фасилітативної поведінки останніх можна вважати домінування внутрішньої мотивації професійного вибору, гуманістичну спрямованість особистості, усвідомлення ролі та змісту фасилітативної поведінки в професійній діяльності психолога. Найважливішими аспектами фасилітативної поведінки психолога студенти вважають комунікативний та адаптивний. Серед індивідуально-особистісних якостей найбільш значущими в забезпеченні можливості реалізації фасилітативної поведінки є такі риси, як

комунікабельність, толерантність, відкритість, упевненість у собі, емпатійність, цілеспрямованість та щирість.

Результати роботи над підтемою кафедрального дослідження знайшли своє відображення в звучанні тем магістерських кваліфікаційних проєктів. Так, було вивчено прикладні аспекти підтеми: зокрема, емоційне вигорання працівників поліції в умовах воєнного стану, побудова життєвої перспективи в період ранньої дорослості в умовах соціальної невизначеності, психологічна готовність ветеранів до реінтеграції в цивільне життя. Зокрема встановлено, що найбільший вплив на працівників поліції серед зовнішніх детермінант їх емоційного вигорання мають перенавантаження, психологічний клімат у колективі та спричинений війною тривалий стрес. Серед внутрішніх детермінант – невміння заощаджувати резерви, встановлювати обмеження стресам, незадоволення актуальних потреб у професійній діяльності та цілковита ідентифікація з професією. Результати дослідження демонструють наявність значних можливостей для розробки інструментів профілактики емоційного вигорання працівників поліції в умовах воєнного стану.

Представлено результати теоретичного та емпіричного дослідження соціально-психологічної адаптивності українських сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах в умовах воєнного часу. Основна увага приділена порівнянню адаптаційних стратегій родин, що залишилися в Україні, та тих, які емігрували за кордон. Теоретичною основою дослідження виступає інтеграція ABCX-моделі сімейної адаптації R. Hill з концепцією родинної життєстійкості F. Walsh. Адаптація розглядається як динамічний процес взаємодії стресових чинників, ресурсів родини, когнітивної оцінки ситуації та адаптивного результату, з урахуванням таких ключових параметрів, як згуртованість, відкритість комунікацій, суб'єктивна оцінка кризи та гнучкість ролей. Результати засвідчили наявність відмінностей між двома вибірками родин: зокрема, мігрантські родини продемонстрували вищий рівень життєстійкості, соціальної підтримки та суб'єктивної оцінки

кризи як виклику. Водночас, сім'ї, які залишилися в Україні, характеризуються більшою емоційною згуртованістю та стабільністю внутрішньосімейної комунікації. Це свідчить про актуальність вивчення адаптаційних механізмів сім'ї в кризових умовах і обґрунтовує необхідність впровадження цільових програм їх соціальнопсихологічної підтримки.

На підсумковому етапі дослідження можемо зазначити, що результати роботи відображені в цілому комплексі наукових робіт, що висвітлюють окремі сторони особистісного моделювання як конструкту безпечної поведінки людини, охоплюють різні вікові та професійні категорії населення.

3.5. Конструктивна поведінка особистості у конфлікті в умовах соціальних змін (І. Власенко)

Пілотний /Аналітико-синтетичний етап. Проведено логічне опрацювання тематичних інформаційних вітчизняних та західноєвропейських першоджерел у контексті вивчення конструктивної поведінки особистості в конфлікті в умовах суспільних трансформацій (авторські наукові уявлення, наукові школи, державні документів, підручники, посібники, журнальна періодика, фахові і нефахові видання, матеріали конференцій і семінарів, тези, доповіді, тощо) з наступним виробленням теоретичних концептів для організації та проведення дослідження у розрізі поставлених мети і завдань.

Визначено мету і завдання дослідження, конкретизовано методи: теоретичні (аналіз та узагальнення наукових джерел), емпіричні: опитування, анкета «Особливості внутрішньоособистісних конфліктів студентської молоді в умовах війни», методика «Співвідношення «Цінності» - «Доступності» в різних життєвих сферах», методи обробки даних.

Розроблено опитування для виявлення ознак конструктивної поведінки людини в міжособистісному конфлікті, основних факторів, що сприяють

такій поведінці, внутрішніх і зовнішніх перешкод, що заважають такій поведінці в конфлікті.

Теоретично обґрунтовано поняття конструктивна поведінка особистості в конфлікті, проведено аналіз проблеми конструктивної поведінки особистості в конфлікті. Виявлено ознаки конструктивної поведінки людини в міжособистісному конфлікті, основні фактори, що сприяють такій поведінці.

Проаналізовано внутрішні і зовнішні перешкоди, що заважають конструктивній поведінці людини в конфлікті.

Систематизовано дані про психологічне здоров'я особистості, його структуру, особливості прояву - з урахуванням сучасних підходів і практичних технологій.

Психологічне здоров'я розглядається як система взаємопов'язаних компонентів: когнітивного, емоційного, поведінкового та ціннісно-мотиваційного.

Зафіксовано психологічні особливості управління стресом, акцентовано увагу на зовнішніх тригерах, що викликають стресові ситуації, запропоновано психологічні практики управління стресовими ситуаціями, розуміння власних емоційних станів та реакцій. Володіння навичками управління стресом (стрес-менеджментом) визначено як значущу складову дизайну життєвого простору особистості, що сприяє її конструктивній поведінці.

Встановлено характеристики студентської молоді, що визначають її психологічне здоров'я. З'ясовано передумови формування уміння вирішувати внутрішньо- та міжособистісні конфлікти та значення такого вирішення для збереження психологічного здоров'я студентської молоді. Визначено потенціал груп психологічної підтримки в зниженні внутрішньої конфліктності особистості в умовах воєнних дій.

Здійснено підбір дослідницького інструментарію для вивчення конструктивної поведінки людини в конфлікті та його використання на репрезентативних вибірках

Основний / теоретико-практичний етап. Здійснено теоретичний та емпіричний аналіз специфіки переживання внутрішньоособистісних конфліктів юнаками та дівчатами. Було проведено онлайн опитування з метою виявити особливості переживання внутрішньоособистісних конфліктів студентською молоддю в період повномасштабної війни в Україні, зокрема емоційні стани, фактори внутрішніх конфліктів юнаків та дівчат у період повномасштабного вторгнення; способи подолання таких конфліктів; самооцінку ефективності зусиль досліджуваних стосовно подолання внутрішніх конфліктів.

Виявлено, що юнаки та дівчата схильні до переживання амбівалентних станів, з переважанням тривожності, проявів стресу та апатії як емоційних реакцій на поточну ситуацію в країні. У половини опитаних стани внутрішнього конфлікту виникали раніше і є на момент дослідження. Визначено, що провідними факторами внутрішньоособистісних конфліктів є насамперед невизначеність та загроза життю, поряд із необхідністю ухвалювати важливі рішення, що проявились під час повномасштабного вторгнення.

Виявлено змістові особливості внутрішньоособистісних конфліктів: зв'язок конфліктів із вітальними потребами особистості (у виживанні, безпеці), соціальною взаємодією в умовах невизначеності; екзистенційний характер вибору; наявність моральних дилем, необхідність робити примусовий вибір між альтернативами. Найбільш виражені зони внутрішніх конфліктів у мотиваційно-особистісній сфері молоді включають матеріально забезпечене життя, здоров'я, щасливе сімейне життя та кохання. Визначено «внутрішні вакууми» у опитаних, вони відзначаються зниженням смислового наповнення певної життєвої сфери, що зумовлює зниження активності досліджуваних та їх можливості розв'язати внутрішній конфлікт. Найбільш

виражені внутрішні вакууми виявлено у сферах краса природи та мистецтва, творчість, пізнання.

Основними шляхами вирішення таких конфліктів є спілкування з людиною, якій опитані довіряють; аналіз власної поведінки, переживань; виконання справ, що приносять задоволення; проведення часу у соцмережах, за переглядом новин.

Ще один напрям дослідження характеризує девіантну поведінку підлітків в умовах війни в Україні. Здійснено теоретичний аналіз поняття «девіантна поведінка підлітка» та констатовано, що проблема корекції девіації належить до найбільш актуальних у сучасній освіті. Девіантну поведінку автори розглядають як відхилення поведінки від установлених норм. Виділено основні підходи до трактувань девіації, зокрема біологічний і психологічний. Зазначено, що важливо розуміти, що біологічні та психологічні фактори можуть взаємодіяти між собою і взаємовпливати на девіаційну поведінку. Наприклад, генетична схильність до деякої форми поведінки може бути активована або підсилена психологічними стресорами чи навколишнім середовищем. Завдання полягало у тому, щоб виявити, дослідити та порівняти особливості девіантної поведінки підлітків, які перебувають у різних умовах проживання, саме під час воєнного стану. Зауважено, що евакуація, бомбардування, тривале перебування в умовах емоційного насильства провокують посттравматичний синдром та/або стрес у підлітків, що потребує довготривалої адаптації до нових умов в безпеці.

Виявлено вищі показники агресії та роздратування в підлітків, які переживають війну в Україні порівняно з підлітками, які перебувають в Німеччині, Вищі значення зафіксовано за індексами ворожості та агресивності в підлітків, що перебувають в Україні, порівняно з підлітками, які переїхали через війну до Німеччини, що актуалізує проблему надання психологічної допомоги підліткам у зв'язку з воєнним конфліктом через повномасштабне вторгнення рф в Україну.

Здійснено аналіз феномена вимушеної міграції в умовах повномасштабної війни РФ в Україні. Проаналізовано психологічні труднощі, зокрема проблеми адаптації вимушених мігрантів. Вимушену міграцію з України до країн ЄС в умовах війни розглянуто як ненормативну кризу, в якій старі опори та смисли вже не діють, а нові ще не встигли сформуватися.

Описано переживання культурного шоку, емоційні реакції вимушених мігрантів при труднощах адаптації, прояви «синдрому біженця», внутрішню конфліктність при переживанні мігрантами кризи ідентичності. Показано, що криза вимушених мігрантів - ненормативна життєва криза, що включає складності адаптації індивіда в іншій країні, обмеженість фізичних та психосоціальних ресурсів особистості.

Встановлено, що вимушені мігранти стикаються з рядом труднощів, асоційованих із культурним шоком, соціально-психологічною адаптацією.. Визначено суть, специфіку та прояви кризи вимушених мігрантів як ненормативної життєвої кризи, яка включає складності адаптації в іншій країні, обмеженість фізичних та психосоціальних ресурсів особистості, тощо. Основними способами вирішення таких конфліктів у досліджуваних є спілкування з людиною, якій вони довіряють; аналіз власної поведінки, переживань; виконання справ, що приносять задоволення; проведення часу в соцмережах, та перегляд новин.

Встановлено, що криза вимушених мігрантів має в основі глибокий внутрішньоособистісний конфлікт мігранта/ки. Зафіксовано, що понад три чверті опитуваних усвідомлюють свій психологічний стан як життєву кризу вимушених мігрантів. Виявлено, що основними проявами згаданої кризи є апатія, тривожність, погіршення сну, підвищена дратівливість, депресивні симптоми, відчуття безпорадності та ін.

Ключовим маркером цієї кризи є переживання невизначеності. Значна частина опитуваних відчують складнощі у плануванні майбутнього, переконані, що світ є несправедливим. Виявлено, що вимушені мігрантки стикаються з типовими проблемами соціально-психологічної адаптації в

іншій країні (інші правила, менталітет, мова, налагодження побуту тощо). Їхня адаптація ускладнюється вимушеністю міграції і неможливістю повернутися в Україну (зокрема через страх). У них також наявні прояви «синдрому Улісса» - туги за рідними і життям в Україні, ностальгії, відчуття самотності, тривожності. Розроблено програму подолання життєвої кризи вимушених мігрантів, що сприятиме, зокрема, розвитку навичок конструктивної поведінки особистості в конфлікті.

Підсумковий / узагальнюючий етап. Визначено психологічні особливості переживання кризи ідентичності старшокласниками в умовах війни в Україні, зокрема відчуття нерозуміння з боку батьків, що може призводити до конфліктів і відчуження, високу чутливість до соціальної несправедливості, високий рівень соціальної відповідальності та готовність впливати на навколишній світ. Така криза є віковою і одночасно життєвою кризою особистості. Кризу ідентичності індивіду допомагає подолати усвідомлення своїх почуттів, думок, навичка аналізувати події, здатність рефлексувати про власні цінності, дії. У ході емпіричного дослідження встановлено, що питання про майбутні плани асоціюється у третини юнаків зі значним стресом. Більше половини опитаних мають складності з розумінням своїх почуттів та цінностей, а також прийняттям інших точок зору.

Розроблено настільну гру «У тебе є вибір» (у співпраці з Т. Нікуліною), спрямовану на психологічну допомогу школярам старших класів у подоланні кризи ідентичності, що базується на виявлених особливостях переживання ними такої кризи. Гра зорієнтована на стимулювання особистісних змін учасників, розвиток рефлексії тощо.

Розроблено та впроваджено рекомендації для батьків старшокласників, що переживають кризу ідентичності. Зокрема, пропонується створити вдома атмосферу довіри і підтримки, бути відкритими до контакту з дітьми, обговорювати життєві ситуації та їхні плани, надавати старшокласникам більше самостійності у прийнятті ними рішень.

Теоретично обґрунтовано ціннісні розбіжності та збіги у системі «Батьки-діти» (студенти 17-18 років) в умовах війни. Виявлено суттєві розбіжності та деякі збіги у їхніх пріоритетах, що зумовлюють різні стратегії поведінки в конфлікті, комунікативні ускладнення та стимулюють до пошуку конструктивних тактик взаємодії. Емпірично досліджено ціннісні розбіжності та збіги у системі «Батьки-діти», зокрема здійснено порівняльний аналіз результатів емпіричного дослідження ієрархії життєвих цінностей студентів (17-18 років) та їхніх батьків в умовах війни.

Розглянуто проблему переживання українцями сімейних криз в умовах війни. Сімейна криза тлумачиться як загострення суперечностей взаємодії у сім'ї різкого погіршення ритму життя родини, коли її звичні механізми функціонування не справляються з новими викликами. Емпіричне дослідження за участю 27 подружніх пар підтвердило гіпотезу про збільшення інтенсивності та загострення сімейних криз в українських сім'ях після початку повномасштабної війни. Характерною ознакою переживання родинної кризи є зафіксоване у подружніх пар зростання негативних емоцій, пов'язаних із сімейною взаємодією, особливо тривоги та страху, відображеним у опитаних обох статей. Виявлено зростання кількості подружніх і батьківсько-дитячих конфліктів, особливо відкритих, що висловили опитані жінки та чоловіки. Встановлено, що більше 90% жінок і більше 60% чоловіків підтвердили зв'язок зростання родинних конфліктів із повномасштабною війною. Негативна динаміка емоційної підтримки, довірливого спілкування та згуртованості сім'ї, а саме їхнє послаблення у багатьох родинах, теж відображає наявність родинної кризи. Частину жінок і чоловіків, які підтвердили негативну динаміку задоволеності власних шлюбом, можна розглядати як потенційних носіїв кризових переживань, пов'язаних із шлюбно-родинними взаєминами.

Встановлено, що детермінація сімейних криз в умовах війни набуває багатовимірною характеру, який передбачає вплив як зовнішніх чинників (порушення безпеки, міграційні процеси), так і внутрішніх (емоційне

виснаження, зниження довіри, діяльнісне перевантаження, вікові кризи членів родини). Виявлено, що на тлі активних кризових переживань члени подружжя рідко звертаються за психологічною допомогою до фахівців. Однак для активізації адаптаційного потенціалу українців і конструктивних стратегій подолання сімейної кризи в умовах війни критично важливими є психологічна допомога та підтримка з боку держави і громадських організацій.

Таким чином, в результаті дослідження систематизовано положення про конструктивну поведінку особистості у конфлікті в умовах суспільних змін у контексті переживання нею внутрішньоособистісних конфліктів, різноманітних криз (кризи вимушених мігрантів, кризи ідентичності, сімейних криз) та соціальних трансформацій. Доведено, що в умовах війни конструктивна поведінка в конфлікті є формою психологічної стійкості. Ключем до подолання криз є перехід від стратегій «виживання» (апатія, соцмережі) до активної психоедукації, використання арт-терапії та відновлення сімейних зв'язків через усвідомлення спільних цінностей.

Запропоновано системне використання генограм (класичних і альтернативних, зокрема генограми травми і стійкості) як засобу усвідомлення поведінки особистості у сімейній системі (в історичному контексті) у сімейному консультуванні та терапії

Результати дослідження використовуються у практиці проведення груп психологічної підтримки для жінок “Затишне місце” та тренінгових груп для підлітків «Територія «Ми».

3.6. Духовно-моральний ресурс конструктивної поведінки особистості (Н. Вінник)

Теоретичний аналіз і практичний досвід підтверджує, що дуже ефективним є присутність принципів саморозвитку особистості в процесі

вибору конструктивної поведінки подолання нею життєвої кризи. Це коли людина визнає кризу як нову можливість, як благо та свободу вибору; орієнтується в умовах життєвої кризи на вищі (духовні, моральні, трансцендентні, вічні,) цінності; приймає реальність як можливість розв'язання кризи реалізму; прагне до персоналізації разом із процесами індивідуалізації; є свідомою та визнає за собою право прийняти себе в цілісності та єдності протилежних думок, почуттів, мотивів, прагнень та бажань; прагне до об'єктивної оцінки своїх духовно-моральних і соціально-психологічних ресурсів.

Адже, у тяжкі кризові періоди життя, коли руйнується звичний навколишній світ, дійсно єдиною можливістю вистояти і продовжувати жити, незважаючи на все є надія і віра в те, що в кінцевому результаті все буде добре. Цей психологічний феномен може мати релігійну природу – віру в Бога, Його захист і допомогу, соціальну – віра в інших людей, або особистісну – віра в себе. Відповідно, людина, що користується ресурсом віри на відміну від того, хто впав у відчай має більше шансів встояти, стати духовно сильнішою та вийти з кризи збагаченою досвідом та мудрістю. Ресурс свободи і милосердя свідчать про зрілість особистості, про її духовність, здатність йти своїм власним шляхом, будучи при цьому чуйним і милосердним по відношенню до світу і інших.

Наголошено, що дослідники класифікували копінг-ресурси на чотири глобальні категорії: психологічні, духовні, соціальні та фізіологічні копінг-ресурси. Вчені посилаються на психологічні допоміжні фактори:

1. Психологічні джерела саморегуляції - стійкі стратегії побудови у взаємодії зі світом (самовпевненість, локус контроль, рефлексія стресових ситуацій, готовність до невизначеності)
2. Психологічні джерела стабільності (почуття власної гідності, багатство - сенс життя, задоволеність життям);
3. Духовні копінг ресурси (сприйняття мистецтва, моральний відпочинок);

4. Набуті копінг-ресурси - уміння та навички, набуті в процесі життєдіяльності.

Означено, що формування духовно-моральних-ресурсів базується на оцінці конкретних ситуацій життя з точки зору їх культурної, моральної та естетичної системи цінностей. В своїй роботі ми використовували структуру духовних копінг-ресурсів, запропоновану Н.В. Хамітовим, де крім визначення видів (естетичний, культово-духовний, екологічно-рекреаційний, особистісний), подано основні методи поповнення копінг-ресурсу (перегляд фільмів, вистав, читання книг, прослуховування музики, молитви, бесіди з духовними наставниками, туристичні походи, спорт, хобі тощо) та основні стратегії (пошук прикладів наслідування, відчуття духовної присутності, єднання з природою, власне вдосконалення тощо).

На основі теоретичних даних зроблено порівняльний аналіз духовно-моральних копінг-ресурсів та базових психологічних ресурсів. Базові психологічні ресурси несуть в собі фундаментальні (глибинні) інструменти для подолання життєвих криз, тим самим є такими видами психологічної підтримки, що притаманні всім індивідам. Базові психологічні ресурси не мають прив'язки до стилю життя, місця проживання, соціального стану чи професії людини, а являють собою першочергові та вроджені психологічні інструменти в кризовий період життя.

Духовно-моральні копінг-ресурси, в свою чергу, набуваються людиною в процесі розвитку особистості та можуть залежати від стилю життя, професії, цінностей тощо. Визначення тих чи інших духовно-моральних копінг-стратегій вочевидь є нічим іншим, як висвітлення власних бажань в період подолання життєвих криз та механізмами сприйняття тієї чи іншої проблеми.

Слід сказати, що духовність пов'язана з внутрішнім психічним життям людини, її моральним світом. Також поняття духовності часто є тінню категорії оцінки і асоціюється з релігією. Як носій системи соціально-психологічних характеристик особистості, її соціальне значення не може

бути усвідомлене. Такі людські якості, як старання, екологічна реальність, освіченість, чітка світоглядна орієнтація та професійна досконалість, не можуть бути оцінені об'єктивно поза духовністю. С. Грофф і К. Рофф відзначають цілющий потенціал духовних криз, які часто є природними етапами духовного одкровення. Вони визнають подвійну природу психічної кризи, яка створює ризики та вимагає психотерапії або можливості саморозкриття, що призводить до емоційного та психологічного зцілення, глибоких позитивних змін особистості та вирішення багатьох життєвих проблем.

Згідно результатів проведеного теоретичного аналізу виявлено, що психологічні, екзистенційні та духовно-моральні ресурси у різний час і різними психологами сприймалися по-різному, досить часто у класифікаціях вони просто переплетені. Але зважаючи на те, що духовність передбачає вихід за межі свого «Я», ми визначили, що духовно-моральні ресурси – це ресурси, які пов'язані вірою, надією з любов'ю до ближніх, милосердям, особистими переконаннями, мораллю та сенсом життя.

Визначено зміст духовних та моральних копінг-ресурсів особистості:

1. Релігійні та духовні ресурси: багато людей звертаються до своїх релігійних або духовних переконань і практик, щоб впоратися з життєвими кризами. Це може включати молитву, медитацію, ритуал або звернення до релігійних лідерів чи духовних наставників.

2. Особисті цінності та переконання: кожна людина має власний набір особистих цінностей і переконань, які керують її поведінкою та прийняттям рішень. Молоді люди можуть спиратися на ці переконання, щоб знайти сенс і мету під час кризи.

3. Стосунки: близькі стосунки з друзями, членами родини чи наставниками можуть надати емоційну підтримку, підбадьорити та допомогти молодим людям отримати бачення своєї ситуації.

4. Творче самовираження: участь у творчих заходах, таких як письмо, малювання чи музика, може дати вихід емоціям і допомогти молодим людям опрацювати свій досвід.

5. Уважність і саморефлексія: розвиток навичок уважності та саморефлексії може допомогти молодим людям краще усвідомити свої думки, емоції та поведінку, а також знайти способи впоратися зі стресом і негативними емоціями.

6. Вирішення проблем і постановка цілей: навчитися розпізнавати та ефективно вирішувати проблеми може створити відчуття компетентності та контролю, а також допомогти молодим людям подолати труднощі.

7. Значення та мета: пошук сенсу та мети життя під час кризи може дати відчуття напрямку та мотивацію продовжувати рухатися вперед.

Запропоновано рекомендації у визначенні духовних ресурсів та конструктивні дії за їх допомогою:

1. Розуміння кризи: Першим кроком у визначенні духовних ресурсів подолання життєвих криз молоді є розуміння природи самої кризи. Це включає визначення конкретних викликів або проблем, з якими стикається молода людина, а також емоцій і думок, які можуть бути пов'язані з цими викликами.

2. Дослідження внутрішніх ресурсів: заохочення молодої людини замислитися над своїми переконаннями та цінностями, а також допомогти їй визначити свої сильні та позитивні якості.

3. Побудова стосунків: Побудова міцних, підтримуючих стосунків з іншими може бути життєво важливим джерелом духовних ресурсів подолання для молодих людей під час кризи.

4. Залучення до значущої діяльності: Залучення до значущої діяльності може дати відчуття мети та сенсу життя, що може бути особливо важливим під час кризи та може включати в себе участь у творчій діяльності, такій як писання, малювання чи музика, а також участь у волонтерській чи благодійній діяльності.

5. Уважність і саморефлексія: уважність і саморефлексія можуть бути цінними інструментами для молодих людей під час кризи, оскільки вони можуть допомогти розвинути більше усвідомлення думок, емоцій і поведінки, а це допоможе виявити моделі та тенденції, які можуть сприяти кризі, а також забезпечить більше відчуття контролю та розширення повноважень.

6. Духовна практика: для тих, хто схильний до духовності, участь у духовних практиках, таких як молитва, медитація чи ритуал, може бути цінним джерелом керівництва та підтримки під час кризи. Практики можуть допомогти забезпечити відчуття сенсу та мети, а також запропонувати відчуття зв'язку з чимось більшим, ніж ти сам.

7. Вирішення проблем і встановлення цілей: розвиток навичок вирішення проблем і встановлення цілей може забезпечити відчуття контролю та компетентності, що може бути особливо важливим під час кризи. Це включає визначення конкретних проблем і розробку стратегій їх подолання, а також встановлення досяжних цілей і роботу над ними.

Отже, конструктивна поведінка з урахуванням духовно-моральних ресурсів включає задіяння когнітивних і поведінкових зусиль, спрямованих на вирішення складної ситуації, які проявляються в:

1. Прагнення до мети, сенсу та сенсу, зосередження на своєму внутрішньому житті, спроби подолати свої слабкості та набуття все більшого й більшого самопізнання, пошук внутрішнього миру та гармонії (особиста сфера);

2. Встановлення та підтримка глибоких і цінних стосунків з іншими людьми, дотримання моральних цінностей, справедливе ставлення до людей, турбота про інших, готовність допомогти, прояв любові, емпатії та співчуття (соціальна сфера).

Обґрунтування методики емпіричного дослідження. Як показує теоретичне дослідження, стратегії подолання стресу розглядаються у вітчизняній та зарубіжній літературі як синонімічні поняття «копінг-

поведінка» та «конструктивна поведінка». Під копінг-поведінкою, розуміють таку поведінку, яка спрямована на усунення сили впливу стрес-фактора. Перераховано особливості копінг-ресурсів: ресурс завжди усвідомлений, ресурс корисний для вирішення важкої життєвої, ресурси людини утворюють систему і тому можуть взаємозамінюватися, використання ресурсів є індивідуальним, гнучкість, ресурсів дозволяє людині використовувати різноманітні можливості, людина постійно розвиває свої ресурси, розумно уникаючи ризиків, створюючи та зберігаючи власні ресурси для майбутньої копінг-поведінки.

Наголошено, що свобода, життєвий сенс, та інші екзистенційні ресурси за складних, кризових обставин забезпечують вибір конструктивної поведінки їх подолання. На думку авторів, саме вони є джерелами духовних ресурсів, які впливають на копінг-поведінку. А низький розвиток копінг-ресурсів сприяє формуванню пасивної, дезадаптивної копінг-поведінки, соціальної ізоляції та дезінтеграції особистості.

Зазначено, що розгляд саме копінг-поведінки та її складових, зокрема духовних ресурсів є життєвонеобхідними конструктами нашого часу. Метою емпіричного дослідження є пошук ресурсів, які допоможуть справитися з життєвими труднощами, підвищити ступінь вибору копінг-поведінки.

Проведено емпіричне дослідження даних чинників за допомогою опитувальника «SACS» С. Хобфолла. Це найсучасніша, багатовимірна модель вивчення індивідуальних поведінкових стратегій вирішення стресових ситуацій. констатувати, що аналіз показників застосування студентами індивідуальних стратегій подолання стресу, що проектується на вісь «активна – пасивна», свідчить про середній рівень застосування активної (конструктивної) та пасивної копінг-стратегій. Активна копінг-стратегія розглядається дослідниками як найефективніша, спрямована на впевнене, наполегливе подолання проблем, які виникають на шляху подолання психологічно напруженої ситуації. Пасивна копінг-стратегія у формі «обережних дій» передбачає ретельне вивчення і аналіз ситуації, вичікування

кращого моменту для дій супроводжується невпевненістю у собі, підвищеною тривожністю, відступом від мети у разі найменших перешкод.

Аналіз результатів, які проектуються на вісь «просоціальна – асоціальна» копінг-поведінка, свідчить, що високий рівень просоціальної копінг-стратегії, яка характеризується моделями поведінки «вступ у соціальний контакт» й «пошук соціальної підтримки», є найвищою у даної групи респондентів. Це вказує на готовність вступати у соціальні контакти з метою подолання психологічно напружених ситуацій та на прагнення подолання проблем за участі сторонніх осіб.

Асоціальну копінг-стратегію подолання психологічно напружених ситуацій професійної діяльності представлено у формі «асоціальних» та «агресивних дій» з переважанням других. «Асоціальні дії» у одних досліджуваних проявляються через прагнення відрізнятись від інших, бути особливими, у інших – через страх втратити соціальні контакти, міжособистісне спілкування, власну значущість для інших, побоювання самотності й втрати зовнішньої підтримки як ресурсу подолання. Модель поведінки «агресивні дії» передбачає психологічний тиск на колег, відмову від компромісу, неврахування інтересів сторонніх, суперництво. Використання цієї моделі разом із моделлю «асоціальні дії» вказує на соціальну невпевненість, несміливість, внутрішній дискомфорт юнаків.

Також емпірично досліджено трансформацію цінностей студентів та ціннісно-мотиваційний профіль. Проведено аналіз емпіричного дослідження ціннісно-мотиваційної сфери студентів-психологів молодших курсів, представлено їх узагальнений мотиваційно-ціннісний профіль. Зокрема, проаналізовано результати дослідження особливостей ієрархічної структури ціннісних орієнтацій майбутніх психологів, де перші рангові місця посідають гедонізм, самостійність, прийняття майбутніми фахівцями ідей толерантності та творчого самовираження, а найменш значущими для студентів є цінності влади, конформізму та традицій.

Охарактеризовано особливості їхніх мотиваційних (ресурсних) станів та мотиваційних стратегій. Встановлено, що студенти вміють реалістично оцінювати своїх психологічні можливості, використовувати власні психологічні ресурси, їм притаманна робота над собою та впевненість у собі, творчість та прагнення до досягнення успіху. Серед студентів-психологів молодших курсів найбільший відсоток представників інтернально-об'єктного типу мотиваційних стратегій, спрямованого на співробітництво та творче виконання спільної діяльності, а також інтернально-суб'єктного типу, для якого основним способом взаємодії є домінування внутрішнього над зовнішнім, уникнення складних ситуацій та певна відокремленість праці. Для студентів представників усіх типів мотиваційних стратегій найбільш значущою цінністю є гедонізм, а найбільш подібною є ціннісна структура представників тих типів мотиваційних стратегій, які об'єднані спільною функцією інтравертованості, або ж екстравертованості.

Встановлено певні негативні тенденції розвитку мотиваційно-ціннісної сфери студентів. Зокрема, зростання індивідуалізму та гіпертрофованої значущості матеріальної сторони життя та розваг, зниження значущості відповідальності може призвести до зниження рівня соціальної ідентичності, появи проблем з моральними орієнтирами та процвітання ідей морального релятивізму.

Висновки. Індивідуальні стратегії поведінки можуть сприяти або перешкоджати успішності подолання стресів в залежності від ступеня власного психологічного ресурсу, а також впливати на збереження здоров'я суб'єкта спілкування і праці. Активні конструктивні стратегії поведінки подолання (копінг) в сукупності з позитивним використанням соціальних ресурсів (контактів) підвищує стресостійкість людини. Перспективним подальшим дослідженням проблеми вважаємо дослідження духовних практик та їх ролі у виборі копінг-поведінки.

Запропоновано Програму кінотренінгу для активізації та застосування духовних ресурсів у подоланні життєвих криз молоді. (Кваліфікаційна

магістерська робота «Вплив духовних копінг-ресурсів на подолання життєвих криз молоді» студента групи ЕКПм-1-22-1.4з). Мета програми: сприяти психологічному здоров'ю та розвитку особистості через використання кінофільмів як інструменту для самопізнання, психологічної підтримки та стимулювання духовного росту.

Завдання кінотерапії:

1. Психологічна підтримка: Надання можливості глядачам виразити свої емоції, поділитися та зрозуміти їх через ідентифікацію з персонажами кінофільмів;
2. Самопізнання: Сприяння рефлексії та розумінню власних думок, почуттів та внутрішніх конфліктів за допомогою ідентифікації з персонажами або сюжетами фільмів;
3. Духовний розвиток: Стимулювання глядачів до пошуку нових значень, внутрішньої гармонії та підвищення духовних ресурсів через аналіз фільмів.

Означено, що під час кінотерапії, духовні копінг-ресурси активуються у людини через спеціально підібрані фільми, які сприяють психологічному й духовному розвитку. По-перше, відбувається вибір фільмів, які співвідносяться з емоційним станом особистості, та викликають співчуття, розуміння або надію. Кінотерапія, через свої образи та сюжети, може сприяти процесам самопізнання та саморефлексії. Фільми стимулюють глядача на внутрішній розвиток, дозволяючи відкривати нові глибини своєї внутрішньої природи та розуміння життя. Також, фільми у кінотерапії часто використовуються для подолання травм, страхів або стресів. Глядачі можуть ідентифікувати свої власні проблеми у персонажах фільму та знаходити способи подолання аналогічних життєвих ситуацій. Нарешті, кінотерапія дозволяє людині відкрити нові шляхи рефлексії та духовного розвитку. Вона стимулює внутрішні ресурси, що допомагають особистості знайти власні відповіді на питання життя та набути нові знання про себе.

Представлено обґрунтування застосування технологій для підвищення свободи вибору поведінки у стресовій ситуації. Зазначено, що психологічний супровід особистості в період кризи, наразі є найактуальнішою проблемою нашого часу та направлений на пошук прийомів, способів і засобів, які допомагають людині справлятися з життєвими труднощами, підвищуючи ступінь її свободи вибору при зіткненні з ними. Проаналізовано основні негативні тенденції, що керують поведінкою людини у стресовій ситуації. Констатовано, що хоча, питання про конструктивність поведінки вимагає аналізу складної інтеракції між особистістю і зовнішньої ситуацією, в якій розгортається вибір, але, більшість стресогенних ситуацій незалежно від об'єктивних труднощів мають загальну особливість, яка виражається в обмеженні свободи поведінки людини в ній. Виходячи з цього, автору здається розумним не визначення конструктивності різних варіантів поведінки, а пошук інноваційних практик психологічного супроводу особистості в життєвих кризах. І в цьому сенсі багатий матеріал для аналізу представляє досвід і теоретичні позиції коучингу, який має науково-методологічне підґрунтя.

Зазначено, що основними джерелами коучингу як сучасної концепції практичної психології є спортивне тренерство, мистецькі моделі наставництва та духовно-буттєві практики. Представлено три коуч-практики: «Рефреймінг», «Рух від результату» та «Техніка дисоціації при роботі зі стресом».

У проведеному дослідженні доказово показано, що застосування духовно-буттєвих практик коучингу в умовах кризи є актуальним та життєво необхідним як для всіх сфер бізнесу так і в особистому плані, адже це сприяє створенню умов для якісних змін життєдіяльності людини, що неминуче призведе до отримання бажаного результату відповідно до власних вимог та нового витка у саморозвитку.

3.7. Особистість у сучасному соціумі: формування конструктивних копінг-стратегій (О. Ткачишина)

Робота над індивідуальною науковою темою «Особистість у сучасному соціумі: формування конструктивних копінг-стратегій» в межах наукової теми кафедри «Психологія конструктивної поведінки особистості у трансформаціях суспільних відносин» передбачала використання різновекторного (щодо окремих аспектів досліджуваної проблеми) та мультимодального підходів (до проблеми формування конструктивних копінг-стратегій особистості). Різновекторний підхід базувався на психологічному аналізі та ґрунтовному вивченні різних чинників, які впливають на поведінку особистості, і зокрема на формування конструктивної поведінки особистості в період суспільних змін.

Пілотний /Аналітико-синтетичний етап. Розглянуто проблему особистості на сучасному етапі розвитку людського суспільства. Швидкий розвиток і впровадження сучасних комп'ютерних та інформаційно-комунікаційних технологій практично в усі сфери життєдіяльності людини змінює не тільки особистісне буття, а й впливає на внутрішній світ особистості, зокрема, погляди, інтереси, переконання тощо. Проведений психологічний аналіз особливостей сучасного соціуму та їх впливу на особистість дозволив виділити основні психологічні проблеми, які постають перед особистістю в умовах суспільних трансформацій. Зміни у сучасному соціумі не можуть не впливати на особистість в цілому, вони актуалізують цілий ряд психологічних проблем таких, як: соціально-психологічна адаптація особистості до змін у суспільстві, питання психічного та психологічного здоров'я, проблема інтернет-соціалізації підлітків та молоді, труднощі сприйняття та аналізу великої кількості інформації, проблема залежності від гаджетів, соціальних мереж тощо.

Розглянуто проблему соціально-психологічної адаптації особистості в умовах кризових ситуацій. Сучасне життя насичене різними стресогенними

чинниками, що впливають як на фізичне, так і на психічне здоров'я людини, а тривале перебування у стресових ситуаціях може призвести до життєвої кризи. Особистість постає перед необхідністю долати стреси, розв'язувати проблеми, вирішувати складні завдання, які ставить перед нею саме життя. Розкрито психологічну характеристику кризових ситуацій, кризових станів, визначено основний зміст кризи в цілому. Визначено основні чинники, що впливають на особливості соціально-психологічної адаптації особистості у кризовій ситуації. Підкреслено важливість активізації адаптаційних ресурсів особистості у кризових ситуаціях життя. Важливу роль у цьому контексті відіграють індивідуально-психологічні особливості особистості, її життєвий досвід, знання, що мають вирішальне значення при виробленні конструктивних копінг-стратегій подолання кризових ситуацій.

Окреслено адаптаційні ресурси особистості у контексті формування конструктивної поведінки. Зокрема, особистісні ресурси подолання складних життєвих ситуацій, як і особистісні ресурси взагалі, можна вважати багатовимірним феноменом, що визначається певними особистісними якостями людини, які сприяють досягненню значущих життєвих цілей у важких, психотравмуючих, кризових, непередбачуваних та неконтрольованих життєвих обставинах, актуалізуючись за необхідності задля вирішення тих чи інших завдань. Таким чином, особистісні ресурси впливають на успішність соціально-психологічної адаптації особистості, зокрема, і в кризових ситуаціях та складних обставинах життя.

Основний / теоретико-практичний етап. Розглянуто проблему формування конструктивної поведінки особистості в умовах невизначеності, критичних ситуаціях та складних життєвих обставинах. Динамічність та мінливість сучасного світу досить часто робить його у свідомості особистості важкопрогнозованим та непередбачуваним, що призводить до виникнення умов невизначеності в яких людина має діяти конструктивно та приймати оптимальні рішення. Визначено поняття копінгу та копінг-стратегій, що відіграють важливу роль у формуванні конструктивної поведінки

особистості, в тому числі, і в умовах невизначеності. Значна увага приділена розгляду особистісних ресурсів та адаптаційному потенціалу особистості, що є основою формування конструктивних копінг-стратегій. Виділено основні аспекти формування конструктивної поведінки особистості в умовах невизначеності та складних життєвих обставинах.

Означено основні особливості ефективних копінг-стратегій особистості, в тому числі, і у важких або непередбачуваних життєвих обставинах:

1. Можливість стабільного виконання завдань, що ставляться перед особистістю (завдання, які ставить перед людиною саме життя, необхідність їх вирішення, або їх ставлять інші люди).

2. Контроль над власними емоціями та емоційною сферою (навички самоконтролю, вміння опанувати себе у стресовій, критичній ситуації тощо).

3. Реалістичне уявлення про себе та інших (адекватна самооцінка, позитивне сприйняття себе, позитивна налаштованість до інших людей).

4. Здатність підтримувати конструктивні міжособистісні контакти (конструктивна спрямованість, а також бажання допомагати іншим, кому ще важче та ін.).

5. Вміння відволікатися, переключатися на іншу діяльність («не застрягати» на негативі, на проблемі, бажання щось робити і не бути пасивним тощо).

У сучасному соціумі актуалізуються проблеми психологічної та інформаційної безпеки особистості. Визначено толерантність до невизначеності як властивість особистості сприймати непередбачуваність, неоднозначність та складність ситуації нейтрально або позитивно та зберігати здатність реагувати на неї проактивно. Окреслено сутність інформаційно-психологічної стійкості, що забезпечує оптимальний режим функціонування психіки в умовах інформаційно-стресового навантаження зовнішнього середовища.

Запропоновано чотири компоненти інформаційно-психологічної стійкості:

- 1) здатність не бути об'єктом маніпулятивного впливу (психологічного, інформаційного тощо);
- 2) здатність ефективно функціонувати в умовах невизначеності без потреби в додатковій підтримці з зовнішніх (інформаційних) джерел;
- 3) здатність до критичного осмислення інформації;
- 4) здатність до формування та користування навичками інтелектуальної та інформаційної гігієни.

Розглянуто проблему особистісного потенціалу як основи формування конструктивних копінг-стратегій. В умовах соціально-економічних перетворень та суспільних трансформацій найважливішим ресурсом розвитку суспільства є потенціал особистості, компетентної у виконанні своїх соціальних та професійних функцій. Визначено сутність та основні складові особистісного потенціалу. Встановлено, що особистісний потенціал розглядається як структурована цілісність, відображає особливості системної організації особистості та її багатогранність, забезпечує успішність соціально-психологічної адаптації особистості у нових умовах, ефективне вирішення проблемних ситуацій та життєвих труднощів. Виділено найбільш важливі складові особистісного потенціалу, що впливають на формування конструктивних копінг-стратегій такі, як: життєстійкість особистості, витримка, наполегливість, цілеспрямованість, оптимізм, світоглядні позиції, система мотивації, рефлексивність, готовність до внутрішніх та зовнішніх змін, толерантність до невизначеності, осмисленість власного життя та його сенс, духовність тощо.

Відповідно до мети дослідження кафедральної теми було визначено особливості конструктивних (ефективних) копінг-стратегій особистості, що допомагають ефективно вирішувати життєві проблеми та складні проблемні ситуації, і як наслідок – успішно адаптуватися до нових обставин та умов життя. До них віднесено наступні: можливість стабільного виконання

завдань, що ставляться перед особистістю; контроль над власними емоціями та емоційною сферою; реалістичне уявлення про себе та інших; здатність підтримувати конструктивні міжособистісні контакти; вміння відволікатися, переключатися на іншу діяльність.

Проаналізовано поняття медіаграмотності та визначення її як основу психологічної безпеки особистості у сучасному інформаційному середовищі, що має важливий вплив на формування безпечної та конструктивної поведінки в Інтернет просторі. Запропоновані конкретні рекомендації щодо формування медіаграмотності особистості у сучасному інформаційному просторі.

Розглянуто проблему психічного та психологічного здоров'я особистості в наш час. Проаналізовано вплив стану психічного та психологічного здоров'я на поведінку особистості. Зокрема наголошується на тому, що конструктивна поведінка особистості та вибір нею конструктивних копінг-стратегій значною мірою залежить від стану психічного та психологічного здоров'я. Сучасний соціум розмиває почуття надійності, захищеності та впевненості у завтрашньому дні, що впливає на психологічне благополуччя особистості, її функціонування у суспільстві, відбивається на психічному та психологічному здоров'ї. Проаналізовано поняття «психічне здоров'я», «психологічне здоров'я», основні критерії, як психічного, так і психологічного здоров'я.

Проведено психологічний аналіз проблеми ментального здоров'я в Україні в умовах війни. Розкрито особливості впливу війни на ментальне здоров'я населення. Розглянуто вплив стану ментального здоров'я на поведінку особистості, зокрема на формування конструктивних копінг-стратегій. Окреслено типові ознаки ментального здоров'я особистості. Зазначено, що ознаки психічного нездоров'я проявляються в міжособистісних відносинах, спілкуванні, особливостях поведінки людини, а саме, можна простежити, що така особистість обирає неконструктивні стратегії поведінки. Констатовано, що порушення на рівні ментального

здоров'я впливають на життєдіяльність людини в цілому та її функціонування у соціумі і виходять за межі окремої особистості, а інколи і за межі певних соціальних груп, що потребує розв'язання даної проблеми на рівні всього суспільства.

Війна в Україні розглядається як дистрес, що негативно впливає на особистість та її функціонування, психіку та ментальне здоров'я особистості. Війна в Україні за своїми наслідками розглядається і як колективна травма для всієї нації, і як психотравма для окремої особистості. Окреслені основні напрямки допомоги населенню в умовах війни, що впливають на ментальне здоров'я такі, як: психоосвіта, соціальні проєкти та програми на рівні держави, психологічне консультування, психологічна допомога, психосоціальна допомога, психотерапевтична та медикаментозна допомога. Визначені шляхи самодопомоги, що впливають на ментальне здоров'я особистості.

Визначено психологічні наслідки війни в Україні. Війна за своїм впливом на психіку людини є значним стресогенним чинником і викликає як безпосередні наслідки, тобто явні, так і опосередковані, які можуть бути віддаленими в часі, що впливає на поведінку особистості взагалі.

Охарактеризовано поняття психічного стану людини як цілісної характеристики її психічної діяльності за певний період часу. Означено, що психічні стани які переживає людина, їх тривалість та динаміка впливають не тільки на результати конкретної діяльності, але й на стосунки з іншими людьми, почуття психологічного благополуччя та задоволеність життям, сприйняття і оцінку зовнішнього світу та подій, які відбуваються. Визначено основні прояви та особливості переживання тривоги та депресії.

Підсумковий / узагальнюючий етап. Проведено теоретичне та емпіричне дослідження проявів тривоги та депресії у студентів в умовах воєнного стану. Встановлено, що тривожні розлади та депресія є дуже поширеними у сучасному світі. Динамічність, непередбачуваність та важко прогнозованість сучасного світу, які є характерними для людського соціуму

в наш час сприяють формуванню тривожних та депресивних розладів. Виявлено, що прояви тривоги спостерігаються у 60 % студентів першого курсу (від легкого ступеня – субклінічно виражена тривога до важкого ступеня – клінічно виражена тривога), у 22% студентів першого курсу спостерігаються прояви депресії (від легкого до помірного ступеня).

Проаналізовано та зроблено висновки щодо отриманих результатів дослідження, які полягають в наступному. Отримані результати дослідження в значній мірі можна обґрунтувати умовами сьогодення України, тобто трактувати їх як негативний вплив війни, що викликає такі психологічні наслідки, які негативно відбиваються на ментальному здоров'ї студентської молоді. Тривогу можна розглядати як емоційний стан, орієнтований на майбутнє, що характеризується випереджальними когнітивними, поведінковими та афективними змінами у відповідь на невизначеність щодо потенційної загрози. Депресія також вносить зміни у функціонування психіки людини. Підвищений ризик розвитку депресії спостерігається у людей, які пережили життєві потрясіння (наприклад, втрату свого майна, психологічні травми, безробіття тощо). Тривога та депресія у студентів можуть позначатися на їх навчальній успішності. В стані тривоги людині важче сконцентрувати свою увагу на чомусь, спостерігається поверховість сприйняття, відволікання. У студентів це призводить до зниження якості засвоєння навчального матеріалу, погіршення його запам'ятовування. При депресії найбільше страждає мотиваційна сфера особистості, спостерігається зниження інтересу до того, що раніше цікавило, сповільнюються мисленнєві процеси. У студентів в стані депресії це може проявлятися у зниженні інтересу до навчання, байдужості до навчального процесу, безініціативності. Крім того, сповільнені мисленнєві процеси викликають труднощі в розумінні, засвоєнні та запам'ятовуванні навчального матеріалу.

3.8. Психологічний супровід трансформаційних процесів в українському суспільстві та освіті (Я. Зелінська)

На теоретичному етапі дослідження здійснено історико-логічний аналіз трансформації наукових поглядів на адаптивну поведінку особистості. Встановлено, що сучасна вітчизняна наукова думка, спираючись на класичні західноєвропейські та американські теорії адаптації, акцентує увагу на динамічному характері суспільних змін, які вимагають від особистості не просто пристосування, а активного суб'єктного підходу. Проаналізовано генезис уявлень про копінг-поведінку, де виокремлено перехід від традиційних моделей, заснованих на конформності, до стратегій життєтворчості. Доведено, що стан суспільної нестабільності створює унікальну психологічну ситуацію, де успішність особистісної адаптації стає невід'ємною складовою подолання загальносоціальної кризи. Запропоновано розглядати конструктивну поведінку через призму інноваційних підходів у вищій школі, зокрема, виокремлено роль інтерактивних та імітаційних методів навчання (кейс-методи, тренінги, ділові ігри) як дієвого інструментарію для формування фахових компетентностей та стресостійкості майбутніх психологів. Окреслено, що такі методи сприяють розвитку адаптивності, мобільності та креативності, що є критично важливим для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях. На основі аналізу праць С. Кобаса встановлено функціональну значущість концепту «hardiness» (стійкість) як інтегративної риси, що дозволяє особистості сприймати життєві виклики як стимули для розвитку. Виокремлено фундаментальний внесок західноєвропейських та американських дослідників (Р. Лазарус, С. Фолкман, К. Карвер), які заклали основу розуміння копінг-поведінки як динамічного процесу подолання стресу. Сучасні вітчизняні науковці (Л. Лабезна, Н. Нікольська та ін.) адаптують ці концепції до умов глобальних соціальних трансформацій, зокрема воєнного стану в Україні. Доведено, що конструктивні копінг-стратегії безпосередньо пов'язані з

високою інтернальністю та позитивною самооцінкою, тоді як пасивні моделі поведінки зумовлені нераціональними переконаннями та песимістичним світоглядом. Запропоновані теоретичні концепти стали підґрунтям для подальшого емпіричного дослідження, метою якого є перевірка гіпотези про те, що рівень суб'єктивного контролю та володіння інноваційними технологіями прийняття рішень визначають вибір конструктивних стратегій подолання труднощів у період глобальних соціальних трансформацій.

Проаналізовано функціональну значущість конструктивної поведінки особистості в умовах глобальних трансформацій через розріз визначених наукових концептів.

1. Концепт: «Глобальні трансформації – виклики – безпекові стратегії – конструктивна поведінка» Запропоновано розглядати сучасні соціокультурні умови як «переважно екстремальні», що характеризуються інформаційною невизначеністю та високим рівнем відповідальності. У цьому контексті «безпекові» стратегії особистості трансформуються у механізми інтрапсихічної адаптації (заперечення, витиснення, концептуалізація тривоги).

Виокремлено, що конструктивна поведінка в умовах соціальних та природних викликів базується на «долаючій поведінці» (coping), яка має чітку цільову орієнтованість та дозволяє уникати «ситуативних робочих дріб'язків». Доведено, що основою конструктивної поведінки є психологічна культура, яка забезпечує оптимальне вирішення питань психологічного змісту на основі цінності людської особистості.

Визначено такі завдання:

- дослідити взаємозв'язок між рівнем психологічної культури особистості та вибором конкретних копінг-стратегій в умовах невизначеності;
- виявити специфіку трансформації інтрапсихічних механізмів захисту (витиснення, заперечення) у стратегії конструктивного подолання екстремальних викликів;

- обґрунтувати роль ціннісних орієнтацій як регулятора конструктивної поведінки, що мінімізує фокусування на «ситуативних дріб'язках» на користь стратегічної адаптації;

- розробити модель психологічної підтримки особистості, спрямовану на конвертацію безпекових стратегій у продуктивні форми соціальної активності.

2. Концепт: Зіставлення глобальних ситуацій та індивідуального розвитку в різних сферах. Теоретично доведено, що функціональна значущість конструктивної поведінки особистості полягає у її здатності виступати системним механізмом протидії професійній деструкції та соціальній дезадаптації. Встановлено, що активне використання асертивних дій та копінг-стратегій пошуку соціальної підтримки прямо корелює із низькими показниками професійного вигорання, що підтверджує очікування щодо захисної ролі конструктивних копінгів.

При цьому психогенна інтенсивність подій поділяється на масивні, ситуаційні та пролонговані, що прямо впливає на різні сфери життя: професійну, освітню та міжособистісну. Окреслено перспективність вивчення того, як суб'єктивна вага глобальних подій детермінує стан «професійного здоров'я» та адаптаційні можливості людини. Зокрема, у професійній сфері конструктивність реагування залежить від відповідності об'єктивного значення діяльності її особистісному змісту. Такий синтез дозволяє стверджувати, що функціональна значущість конструктивної поведінки полягає у зміні структури взаємозв'язків між характеристиками особистості, що забезпечує стійкість до комплексу екстремальних факторів середовища.

Визначено такі завдання:

- диференціювати вплив масивних, ситуаційних та пролонгованих подій на адаптаційні можливості та копінг поведінку особистості;

- емпірично перевірити залежність «професійного здоров'я» від ступеня відповідності об'єктивних вимог діяльності її суб'єктивному особистісному сенсу в умовах війни;

- визначити трансформаційні зміни у структурі взаємозв'язків особистісних характеристик, які забезпечують функціональну стійкість до комплексу екстремальних факторів;

- обґрунтувати роль конструктивної поведінки як інтегративного чинника, що дозволяє особистості зберігати вектор індивідуального розвитку всупереч глобальному тиску середовища.

Відповідно, на першому етапі психологічного дослідження здійснено теоретико-методологічне обґрунтування проблеми вивчення механізмів трансформації емоційно-орієнтованих стратегій у когнітивні копінг-ресурси, окреслено основні аспекти наукового дослідження, його завдання та сформовано діагностичний інструментарій для проведення емпіричного етапу дослідження.

Теоретично доведено, що конструктивна поведінка є інтегральним утворенням, яке дозволяє особистості не лише адаптуватися до трансформацій суспільства, а й виступати активним суб'єктом позитивних змін. Розроблено методологічний підхід для подальшого дослідження, який дозволяє виміряти індивідуальний репертуар копінг-стратегій для успішної життєдіяльності в умовах невизначеності.

Перший аналітико-синтетичний етап виконано у повному обсязі.

Основний етап дослідження.

У межах реалізації запланованих завдань, на цьому етапі було проведено комплексне теоретико-емпіричне дослідження ключових аспектів обраної проблеми.

1. Аналіз результатів дослідження особливостей трансформації інтрапсихічних механізмів захисту (витиснення, заперечення) у свідомі стратегії конструктивного подолання екстремальних викликів дозволив зробити такі узагальнення.

Узагальнено аналіз результатів емпіричного дослідження зв'язку особистісних характеристик та адаптивних можливостей особистості; представлена емпірична модель вивчення копіngu, реалізована на репрезентативних вибірках (зокрема, студентах-психологах); встановлено, що студенти з високою самооцінкою та інтернальним локусом контролю схильні обирати інструментальні, проблемно-орієнтовані копіng-стратегії, тоді як низька самооцінка корелює з емоційним копіngом та пошуком соціальної підтримки.

Визначена система класифікацій життєвих подій за рівнем психогенної інтенсивності (масивні, ситуаційні гострі, пролонговані) та етапів інтрапсихічного захисту дозволяє глибше проаналізувати механізми адаптації в умовах життєвої невизначеності; доведено, що висока стресостійкість як системна характеристика особистості прямо корелює з використанням асертивних дій та пошуком соціальної підтримки, що значно знижує рівень професійного вигорання.

Розкрито основні наукові підходи до проблеми посттравматичного зростання, висвітлено сутність, основні виміри цього процесу та стратегії, які йому сприяють. Визначено особливості ціннісних трансформацій студентів, які не брали участі у воєнних діях, але зіткнулися з травматичними подіями початку війни в Україні та здійснили їхню реконструкцію. Представлено модель трансформації цінностей студентів в умовах реконструкції ними травматичних подій початку війни, яка включає види порушень, зумовлених травматичними подіями початку війни, їх негативні прояви, процес осмислення студентами травматичного досвіду.

Встановлено, що психічна адаптація людини визначається не абсолютними значеннями (виразністю) тих або інших стабільних характеристик особистості, а зміною структури взаємозв'язків між цими характеристиками, що позначається на поведінці індивіда і його стійкості до комплексу екстремальних природних і соціальних факторів середовища. Обґрунтовано значущість міжособистісних стосунків як детермінанти

соціального становлення особистості. Доведено, що взаємодія на макро- та мікрорівнях формує суб'єктивну систему ставлень людини до світу, яка є найбільш специфічною характеристикою її індивідуальності. Окреслено перспективність роботи з емоційними проблемами клієнтів через застосування інтегративного підходу, що поєднує методи клієнт-центрованої, когнітивно-поведінкової та тілесно-орієнтованої психотерапії з нейропсихокорекцією. Такий синтез дозволяє не лише купірувати симптоми емоційних розладів, а й відновлювати нейрофізіологічні ресурси ЦНС, сприяючи досягненню внутрішньої ідентичності та адаптивності особистості.

Запропоновано розглядати психологічний самозахист не як статичний набір реакцій, а як динамічну систему інтрапсихічної адаптації. Згідно з аналізом, цей процес проходить чотири етапи: від первинного заперечення та витіснення тривоги до її фіксації, знецінення вихідних потреб і, зрештою, концептуалізації — формування стійких когнітивних моделей, що дозволяють опанувати ситуацію.

Виокремлено типологію загроз за їхньою психогенною інтенсивністю: масивні (катастрофічні), гострі ситуаційні та пролонговані. Встановлено, що здатність особистості протистояти цим викликам прямо залежить від її «запасу адаптивності», який є фундаментом для збереження професійного та психічного здоров'я в умовах життєвої невизначеності.

Доведено, що ключовим механізмом конструктивного самозахисту є перехід від несвідомих захисних механізмів до свідомої долаючої поведінки (coping). Це стає можливим за умови чіткої цільової орієнтованості суб'єкта, що дозволяє раціонально обирати стратегії активності та уникати «ситуативних дріб'язків» навіть під значним зовнішнім пресингом. Встановлено, що «щитом» особистості виступає її психологічна культура. Її когнітивний компонент (наукові знання) та конативний (поведінкові навички) створюють систему превентивного захисту, де будь-яка екстремальна подія інтегрується в досвід без руйнації цілісності «Я-концепції».

Окреслено перспективність дослідження змін у структурі взаємозв'язків між особистісними характеристиками під впливом стресу. Виявлено, що адаптація визначається не силою окремої риси, а гнучкістю всієї системи ставлень людини до світу та самої себе.

Запропоновані механізми та досвід впровадження психологічної допомоги особам у кризових станах (зокрема підліткам у період війни) базуються на використанні технік активного слухання, «відображення почуттів» та переконування.

Такий синтез дозволяє стверджувати, що формування системи самозахисту в сучасному соціумі є процесом перетворення зовнішніх викликів на внутрішні ресурси розвитку. Це досягається через розвиток рефлексії, адекватної самооцінки та навичок емоційного опрацювання травматичного досвіду.

2. Аналіз результатів дослідження конструктивних копінг-стратегій як інтегративного чинника, що дозволяє особистості зберігати вектор індивідуального розвитку всупереч глобальному тиску середовища дозволив зробити такі узагальнення:

Запропоновано розглядати копінг-стратегії через призму взаємозв'язку самооцінки та психологічного благополуччя. На основі аналізу фахових видань доведено, що особистості з високою самооцінкою та інтернальним локусом контролю схильні обирати інструментальні, проблемно-орієнтовані методи поведінки. Такий синтез дозволяє інтегрувати поняття «запасу адаптивності» та «професійного здоров'я» як ключових показників успішної життєдіяльності.

Функціональна значущість конструктивної поведінки полягає у: зниженні ризику появи невротичної симптоматики через відмову від стратегій «уникнення», підвищенні професійної ефективності в умовах інформаційної невизначеності, забезпеченні цілісності особистості через адекватне проживання емоційного спектра (гніву, страху, огиди).

Для емпіричного вивчення конструктивної поведінки на репрезентативних вибірках використано комплекс психодіагностичних методик, зокрема, під час дослідження професійної діяльності фахівців соціономічних професій (вбірка працівників «ТезТур», м. Київ) застосовано опитувальник (SACS) С. Хобфолла та методику діагностики рівня емоційного вигорання. Встановлено закономірність: ключовим механізмом подолання кризових станів є перехід від пасивного уникнення до активних когнітивних стратегій. Емпірично доведено, що високий рівень конструктивності поведінки є надійним бар'єром проти професійного вигорання: встановлено позитивну кореляцію (0,65) між використанням асертивних дій, пошуком соціальної підтримки та збереженням психоемоційного здоров'я фахівців.

У контексті глобальних викликів, таких як війна чи соціальна нестабільність, встановлено, що джерелом посттравматичного зростання особистості є не сама травма, а «погодження з реальністю» та цілеспрямоване планування подальшого життя. Для практичної реалізації цього ефекту запропоновано триетапну модель соціально-психологічного супроводу (діагностика — реалізація — оцінка), яка забезпечує відновлення когнітивної, функціональної та соціальної безперервності життя особистості.

Такий синтез дозволяє трансформувати деструктивний вплив глобальних змін у ресурс для розвитку. Використання мультидисциплінарних команд (психологів, соціальних працівників, юристів) гарантує комплексний ефект: від стабілізації емоційного стану до формування нової життєвої якості - адаптивності.

Очікуваний ефект полягає у зниженні рівня соціальної апатії, підвищенні стресостійкості населення та забезпеченні успішної життєдіяльності кожного громадянина в умовах невизначеності.

Запропоновані механізми та досвід впровадження методики визначення рівня самооцінки та шкали психологічного благополуччя у дослідженні студентів-психологів НУБіП України підтвердили доцільність

корекційної роботи для підвищення якості життя молоді. Охарактеризовано складові психологічної просвіти в системі освіти України : когнітивний (наукові знання), емотивний (вища культура почуттів) та конативний (поведінкові навички).

Визначена система ефективних параметрів, форм та технік консультування підлітків у кризових станах (активне слухання, перефразування, прийом «відображення почуттів») з урахуванням таких чинників, як повномасштабна війна в Україні та сімейні стреси. Окреслено технологію соціально-психологічного супроводу кризової особистості, яка включає діагностику, планування, безпосередню допомогу в усвідомленні внутрішніх проблем та контроль-аналітичну оцінку результатів адаптації. Встановлено особливості формування адаптивних стратегій копінг-поведінки української студентської молоді, де домінування емоційних та поведінкових стратегій над когнітивними часто обмежує ефективність вирішення проблем. За допомогою методів психодіагностики та математичної статистики (коефіцієнт Пірсона) на базі українського туроператора «ТезТур» доведено, що розвиток стресостійкості та використання асертивних дій є дієвим механізмом попередження професійного вигорання фахівців. Виявлено, що ефективність професійної адаптації особистості в умовах життєвої невизначеності прямо залежить від «запасу адаптивності» та здатності працівника зберігати стабільність функціональних параметрів діяльності.

3.9. Психологія стресостійкості, подолання криз та реабілітація особистості в умовах війни (О. Когут)

Стресостійкість розглянуто як інтегративну властивість особистості, яка характеризується узгодженою взаємодією психофізіологічних, емоційних (мотиваційні, комунікативні), когнітивних, вольових елементів,

що забезпечують їй досягнення цілі або успішне подолання надскладних критичних ситуацій (криза, стрес, конфлікт, фрустрація, екстремальна подія) у повсякденних та екстремальних умовах життєдіяльності. Виокремлено основні структурні компоненти стресостійкості особистості – психофізіологічний, емоційний, когнітивний і вольовий, а також критерії та етапи їх розвитку. Послідовність психотерапевтичної роботи запропоновано здійснювати за такими етапами: етап виявлення актуальної проблеми, етап роботи з психофізіологічним компонентом стресостійкості, етап зміни негативного захисту на успішні копінг-стратегії, етап роботи з емоційним компонентом стресостійкості, етап самопізнання панівних комунікативно-пізнавальних властивостей особистості, етап роботи з когнітивним компонентом стресостійкості, етап набуття копінг-ресурсів, етап визначення нових ціннісних пріоритетів, цілей і самоорганізації, етап роботи з вольовою структурою стресостійкості особистості.

Досліджено психопрактики переходу від негативного психологічного захисту до успішних стратегій копіngu. На основі теоретичного аналізу когнітивних схем, сценарних матриць деструктивних ігор та їх трансакцій автором зроблено спробу застосувати психотерапевтичний метод «Вихід із трикутника С. Карпмана». Досліджено комунікативну поведінку особистості: комунікативно-когнітивні схеми, трансактні сценарні приписи та драйвери.

Емпіричне вивчення стилів подолання стресу патрульними поліцією, курсантами та особами в ситуаціях ускладненого спілкування. Здійснено емпіричне дослідження стилів опанування стресом патрульних поліції. Виокремлено три стилі подолання стресу в екстремальних умовах (адаптивний, мало адаптивний та неадаптивний) та виявлено їх ключові елементи: наявність успішного захисту, витривалість в умовах агресії, загрози життю, швидке відновлення ресурсів після надмірної стресової напруги, вміння налагоджувати партнерські стосунки, відповідальність та рішучість, набір адекватних реакцій на стрес.

Концептуалізація практична реалізація підходів до реабілітації військових. Питання відновлення роботи вегетативної нервової системи відіграє основну роль у психотерапевтичному процесі. Програма реабілітації військовослужбовців включала певний алгоритм: психофізіологічна стабілізація вегетативної нервової системи (застосування «маски Корпана» та базових технік стресменеджменту), врегулювання емоційного балансу (застосування технік тілесної терапії, гештальт терапії для зміни деструктивних захистів на конструктивні), відновлення когнітивних пізнавальних процесів та набуття конструктивних копінг-стратегій опанування стресом (методи КПТ), поновлення життєвих смислів (методи КПТ, смислотерапії), які надають можливість пережити кризовий період життя. Застосування алгоритму «психофізіологічна сфера-емоційно-вольова сфера когнітивно-смилова сфера» в процесі реабілітації військовослужбовців надало ефективні результати комплексного відновлення військовослужбовців. Вдалося набути психофізіологічної стабілізації, врегулювання емоційного балансу, трансформації підсвідомого змісту проблемних симптомів, відновити функціонування деяких когнітивних процесів та набути конструктивні копінг-стратегії, які надають можливість пережити кризовий період життя.

Впровадження та дослідження ефективності використання соляної маски Корпана для активації парасимпатичної нервової системи та посттравматичного відновлення. Метою цього дослідження було оцінити терапевтичний потенціал сольової маски Корпана в поєднанні зі структурованою психотерапевтичною підтримкою для осіб, які постраждали від війни в Україні й мали симптоми гострого стресового розладу, посттравматичного стресового розладу та тривожності. Дослідження базувалося на інтегративній, травмоорієнтованій теоретичній моделі, що поєднує психофізіологічний, психологічний та клінічний підходи. Тематичний аналіз виявив чотири основні теми відновлення: фізіологічна стабілізація й покращення сну, зменшення гіперактивації, покращення

емоційної регуляції й соціальної взаємодії, а також зниження травматичної гри та поведінки уникнення. Синергія сенсорної модуляції, активації парасимпатичної нервової системи і психотерапії сприяла швидкому зниженню психофізіологічної напруги, легшому залученню до терапевтичного процесу та підвищенню емоційної стійкості. Доведено емпірично, що маска Корпана є ефективним інструментом для надання психологічної допомоги людям із симптомами депресивного та тривожного розладу.

Надання первинної допомоги потерпілим із симптомами гострого стресового розладу, зокрема військовослужбовцям. Виокремлено важливі критерії надання первинної психологічної допомоги постраждалим від війни, зокрема військовослужбовцям. Представлено власний алгоритм надання первинної психологічної допомоги військовослужбовцям: психоедукація – психофізіологічна стабілізація – врегулювання емоційного балансу – відновлення когнітивних пізнавальних процесів та набуття конструктивних копінг-стратегій – формування життєвих смислів, які дають можливість пережити кризовий період життя.

Дослідження траєкторії життя людини після втрати та чинників психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб. Запропонована програма, яка спрямована на стабілізацію емоційного стану ВПО, профілактику розвитку ПТСР та КПТСР, ускладненого горювання. Доведено припущення про те, що надана програма реабілітації родинам із втратою сприятиме їх відновленню, зменшенню показників посттравматичного стресового розладу, тривожності та депресії.

Психолого-педагогічний супровід родин та дітей дошкільного віку. Запропоновано розвивальні та діагностичні методики з розвитку властивостей відчуття, сприймання, пам'яті, уваги, мислення, уявлення, мовлення дитини віком від чотирьох до семи років. Курс складається з 33 модульних занять, що відповідають українській абетці.

ВИСНОВКИ

Теоретичні і практичні результати реалізації науково-дослідної теми кафедри характеризуються, по перше, вагомою методологічною складовою, зокрема, концептуалізацією психології конструктивної поведінки і системного вирішення таких завдань:

- визначення ключових понять (конструктивна поведінка, реалістичність, самореалізація, покликання, особистісна ефективність, життєстійкість, віра, особистісний потенціал, свобода, відповідальність, криза, психічне здоров'я, психологічне здоров'я, інформаційно-психологічна стійкість, образ світу, життєвий простір, дійсність людини, свідомість, «співвіднесення Я і Світу», духовність, моральність, аксіологія, інтенційність, самореалізація, колективна травма);
- обґрунтування механізмів та процесів, що детермінують і зумовлюють конструктивну поведінку;
- аналіз її змістового складу - елементів конструктивної поведінки;
- розвідку генези та аналіз структурно-функціонального плану через дослідження властивостей, виявів-втілення, результатів конструктивної поведінки.

По-друге, в силу, комплексності та багаторівневості психології конструктивної поведінки, особливістю її дослідження є систематизація та поєднання фундаментальних теоретичних досліджень з проблем образу світу, життєвого простору, дійсності людини, свідомості, реалістичного «співвіднесення Я і Світу», духовності, моральності, аксіології, інтенційності, самореалізації, колективної травми, свободи й відповідальності, феномену віри та прикладних розвідок психічних ознак, що окреслюють запити і специфіку психологічної допомоги людині в умовах соціальних трансформацій і тривалого воєнного стану. Такими прикладними розвідками стали: особистісний потенціал, самореалізація, ресурси,

резильєнтність, конфлікт, психічна адаптація, стратегії подолання, копінг-стратегії, безпека особистості, фасилітативна поведінка.

Дослідження носить виразний міжгалузевий характер, який інтегрує психологію свідомості, соціальну психологію, психологію особистості, психологію мотивації і поведінки, практичну психологію, кризову психологію, сімейну психологію, психологію травм і горювання, психологію здоров'я, психологію розвитку, психологію особистісного та професійного становлення.

Загальна тема НДР та її окремі секції («Реальність світу і багатомірність дійсності особистості у трансформаціях суспільних відносин», «Самореалізація як умова конструктивної поведінки особистості в трансформаціях суспільних відносин», «Аксіологічний підхід до розвитку особистості та конструювання міжособистісної взаємодії», «Особистісне моделювання як конструкт безпечної поведінки людини», «Конструктивна поведінка особистості в конфлікті в умовах суспільних змін», «Духовно-моральний ресурс конструктивної поведінки особистості», «Особистість у сучасному соціумі: формування конструктивних копінг-стратегій», «Психологічний супровід трансформаційних процесів в українському суспільстві та освіті», «Психологія стресостійкості, подолання криз та реабілітація особистості в умовах війни») дозволили:

1) побудувати відповідний темі дослідницький простір, в якому теоретичними і емпіричними методами окреслено феноменологію «психологія конструктивної поведінки», з'ясовано і доведено структурно-функціональний зміст феномену «конструктивна поведінка», зокрема конструктивна поведінка розглядається як різновид поведінки, що стає основою життєтворення, є умовою для успішної діяльності, підґрунтям для подальших рішень і виразником успішного самоздійснення особистості. Конструктивна поведінка поєднує у своїй структурі когнітивний, мотиваційний і емоційно-вольовий компоненти, активно формується та виявляється як у стабільні, так і в кризові періоди життя людини. Системне

практикування конструктивної поведінки є виразником низки позитивних особистісних надбань, свідченням особистісного вдосконалення та зростання;

2) визначено категоріальні характеристики феномену «трансформація суспільних відносин» через динамічні ознаки «кризових», «екстремальних» ситуацій у подіях війни, зокрема у розвідках, присвячених відновленню ресурсів та формування конструктивних копінг-стратегій, подолання травм у ВПО, ПТСР у ветеранів, становлення особистості підлітків, студентської молоді, підтримки і допомоги родинам військовослужбовців;

3) встановлено структуру життєвого простору сучасного українського суспільства, що переживає тривалу війну (небезпека, колективна травма, горювання, віра, родинне, професійне, соціальне життя, громадська активність, самореалізація, особистісне і професійне становлення) та знайдено механізми опанування важкими переживаннями і побудовано психотехнічні процедури відновлення ресурсів особистості;

4) доведено, що саме самореалізація (у професії, родині, волонтерстві) є провідним чинником, який перетворює деструктивний вплив кризи на конструктивну дію; досліджено роль «покликання», грошей як засобу самоідентифікації та вплив колективної травми на особистісний розвиток;

5) обґрунтовано, що усвідомлена відповідальність, духовні ресурси та навички ненасильницької взаємодії дозволяють особистості трансформувати травматичний досвід війни у шлях особистісного та професійного зростання;

6) окреслено ракурс конструктивної поведінки як здатності особистості зберігати суб'єктність та знаходити рішення в конфлікті, попри внутрішні перешкоди (стійкі деструктивні патерни, неадекватна самооцінка, низька комунікативна компетентність) та зовнішні фактори (агресія опонента, складність самої ситуації);

7) охарактеризовано вплив невизначеності та загрози життю на прояв апатії, тривожності, агресії й роздратування, переживання соціальної несправедливості та збільшення конфліктів з батьками у підлітків, що

залишаються в Україні, порівняно з тими, хто виїхав до Німеччини, і, водночас, вплив на ініціацію їх соціальної відповідальності;

8) доведено, що основою подолання криз і прояву конструктивної поведінки є особистісний потенціал, який включає життестійкість, наполегливість, оптимізм, толерантність до невизначеності та духовність;

9) констатовано, що вибір конструктивних копінг-стратегій напряду залежить від стану ментального здоров'я на забезпечується через розвиток стабільності, самоконтролю, реалізму, комунікативної компетентності та гнучкості. Відтак, конструктивний копінг - це свідоме використання внутрішніх ресурсів для збереження психічного здоров'я та соціальної ефективності;

10) визнано, що конструктивна поведінка після травми можлива лише за умови комплексного відновлення на трьох рівнях: фізіологічному (сон, вегетативна регуляція), емоційному (стабілізація, групова підтримка) та сенсовому (інтеграція втрати у життєвий досвід);

11) розроблено, стандартизовано та апробовано психодіагностичну Методику діагностики професійної фрустрації; 6 анкет, які відповідають психометричним вимогам; модифіковано і стандартизовано 13 методик; застосовано 58 стандартизованих методик психодіагностики;

12) розроблено різновекторні програми психологічної допомоги для формування конструктивної поведінки у різновікових групах в умовах трансформацій суспільних відносин: психопр освіта, психоедукація, тренінги, програми розвитку, психотехнічні протоколи, алгоритми, психокорекційні програми та програми психологічної реабілітації, зокрема;

- ресурсна матриця психолога-консультанта (чотири виміри взаємодії зі світом);

- п'ятикроковий протокол маніфестації ресурсів та алгоритм кризового втручання;

- міжконтурна технологія подолання травматичного досвіду, що базується на семантичному декодуванні подій;

- тренінги сенситивності, життєстійкості та розвитку ціннісно-рольового компонента професійного становлення фахівців;
- алгоритми надання допомоги та стратегії саморегуляції в екстремальних ситуаціях;
- програми коучингової підтримки і формування духовно-моральної компетентності;
- проєкт «Психологічні ресурси життєстійкості в умовах війни» для хакатону Halli 2.0, спрямований на захист молоді від маніпуляцій;
- комплексна модель конструктивної взаємодії, яка включає позитивні установки («цінність кожного», «рух назустріч»), що сприяють перетворенню конфлікту на ресурс для розвитку;

13) доповнено програми освітніх компонентів 4-х ОПП кафедри;

14) наукові розробки кафедри були презентовані у провідних наукових центрах Європи та світу: Німеччина (Берлін), Нідерланди (Роттердам), Литва (Клайпеда, Вільнюс), Латвія (Рига), Болгарія (Варна), Португалія (Лісабон), Австрія (Грац), Польща (Краків), Туреччина (Анкара), США (міжнародні онлайн-платформи) за такою тематикою: психологія війни та реінтеграції, кризи особистості та міграція, безпека освітнього середовища, професійне вигорання та самодопомога (61 захід);

15) здійснена апробація на всеукраїнському рівні (35 заходів) окреслює професійну позицію кафедри у розробці тем кризової психології та психології сімейних трансформацій;

16) результати НДР кафедри (37 публікацій, з них 1 у Q1, 1 у Q2) опубліковані у виданнях, що входять до наукометричної бази Scopus та Web of Science;

17) налагоджено систему міжінституційного (з Інститутом психології імені Г.С. Костюка НАПН України, з Міністерством у справах ветеранів, з громадськими організаціями: Ла Страда - Україна, ТРІНІТІ-ХАБ, Інститут реабілітації та соціальних технологій, Українська організація психологічної підтримки, Фонд Маша, Український фонд Благополуччя дітей, Відновлення

під час війни) і міжуніверситетського (КНЕУ імені В. Гетьмана, НУБіП, КНУ) партнерства та партнерство з Міжнародним благодійним фондом «Українська фундація громадського здоров'я», закладами системи освіти м. Києва), що забезпечило ефективний обмін науковим досвідом, практичну реалізацію, апробацію розроблених наукових концептів та прикладних технологій на різних майданчиках, що підтвердило їхню універсальність та адаптивність до різних соціальних, освітніх і наукових середовищ.

У предметних тематиках дослідження доведено, що в умовах граничної невизначеності конструктивна поведінка особистості забезпечується через актуалізацію внутрішнього потенціалу (soft skills, професійна ідентичність, самореалізація, усвідомлення) та адаптацію до нових реалій (цифровізація, нові соціальні ролі). Створено прикладні методи переходу від деструктивних реакцій до конструктивних стратегій поведінки, що є базовою умовою збереження ментального здоров'я та відновлення стабільних суспільних відносин у кризовий період. Виявлено критичну важливість психологічної безпеки та підтримки для збереження ментального здоров'я нації. Партнерство з різними інституціями сприяло задоволенню соціального запиту на підготовку фахівців, здатних до впровадження інноваційних моделей конструктивної поведінки в умовах сучасних суспільних викликів.

Загалом, наукова діяльність кафедри охопила повний цикл: від фундаментальних розробок семантичної архітектури свідомості до конкретних прикладних протоколів допомоги особистості. В результаті виконання НДР кафедри сформована база знань створює надійне підґрунтя для подальшого розвитку психологічної служби у всіх сферах соціальної практики України, підвищення резистентності суспільства до кризових подій та професійної підготовки майбутніх психологів.

Перспективи подальшого наукового пошуку полягають в обґрунтуванні системотвірних компонентів змістової, структурно-функціональної та процесуальної моделей психологічної допомоги людині в умовах невизначеності на засаді інтеграції онтогенетичного, системного,

аксіологічного та міждисциплінарного підходів, що забезпечують цілісний та всебічний науковий пошук. Дослідження дозволить визначити: чи є конструктивна поведінка стійкою характеристикою особистості і як переживання людиною, зокрема, невизначеності впливає на коливання її життєвих стратегій, образів майбутнього, цінностей, смислів, переживання самоздійсненості та функціонально закріплених раніше поведінкових проявів.

Списки публікацій виконавців теми

1. Наукові здобутки С. Каліщук

Фахові статті:

1. Сергеєнкова О., Каліщук С., Заболотна Т. (2021). Семантичні універсалії «картини світу» майбутніх психологів-консультантів. *Психолінгвістика*, (2021), 29 (1), 167–192 doi: 10.31470/2309-1797-2021-29-1-167-192 (**Scopus, Web of Science**).
2. O. Serhieienkova, S. Kalishchuk, O. Kohut, I. Dobrenko, L. Suyusanov (2021). Behavioral Analysis of Individuals in Crises. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 12, 4, 94-106. <https://doi.org/10.18662/brain/12.4/240> (**Web of Science**).
3. I. Aliksieieva, N. Bihun , I. Chukhrii, H. Honcharovska, S. Kalishchuk, D. Otych (2022). Formation of Moral Self-Consciousness in Adolescents in the Process of Psychological Counselling. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 13, 1Sup1, 207-219. DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/13.1Sup1/> (**Web of Science**).
4. Каліщук С. (2022). Базиси реалістичного співвіднесення психолога-консультанта із світом в умовах війни. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*, 33 (72). 2, 79-86. DOI <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2022.2/13>. (**Фахове видання, категорія Б**).
5. Каліщук С. (2022). Суб'єктивно-феноменологічна діагностика & психотехнічний протокол вивільнення ресурсів особистості у подіях війни. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*, 33 (72). 4, 23-30. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2022.4/05>. (**Фахове видання, категорія Б**).
6. Kalishchuk S., Korvat L., (2022). Sources of traumatic experience & cross-contour mental health recovery technology. *PNAP Sientific Journal of Polonia. Czestochowa*, 6(55)..221-230. (**Index Copernicus**)
7. Diachenko, M., Kalishchuk, S., Zhylin, A. Kyyko, Yu.Volkova (2022). Color Education: A Study on Methods of Influence on Memory. *Heliyon*. 8(11). e11607. URL:[https://www.cell.com/heliyon/fulltext/S2405-8440\(22\)02895](https://www.cell.com/heliyon/fulltext/S2405-8440(22)02895) (**Scopus, Q1**).
8. Savchenko, O., Korvat, L., Kovalkova, T., Lovochkina, A., Kalishchuk, S., Yelina, M. (2022), Personal Values as Regulators of Teacher Burnout. *Journal of Higher Education. Theory and Practice*. 22(16). P. 51-62. doi.org/10.33423/jhetp.v22i16.5600. ISSN: 2158-3595 (**Scopus**).
9. Каліщук С.М. (2023). Прикладні моделі психологічного супроводу особистості у кризі. *Habitus. Габітус*. Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. 43.144-151 (**Фахове видання, категорія Б**).
10. Khrypko S., Yang Q., Stoliarchuk O., Prorok N., Spudka I., Kalishchuk S., Lobanchuk O., Mishchenko-driuchylo V. (2023). Vocation: Theory and

- Practice. *WISDOM* 2(26), 49-59. DOI:10.24234/wisdom.v26i2 (**Web of Science**).
11. Каліщук, С.М. (2023). Механізми змін і внутрішня логіка відновлення реалістичності у кризовому втручання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»* 3. 35-41. DOI: 10.32999/ksu2312-3206/2023-3-5. (**Фахове видання, категорія Б**)
 12. Stoliarchuk, O., Liang, K., Khrypko, S., Ishchuk, O., Serhieinkova, O., Kalishchuk, S., Divchuk, T. (2023). Bridging Education and Sustainable Development: Assessing Future Psychologists' Perspectives. *European Journal of Sustainable Development* (2023), 12, 3, 307-320. ISSN: 2239-5938. Doi: 10.14207/ejsd.2023.v12n3p307 (**Web of Science**).
 13. Stoliarchuk O., O. Serhieienkova, S. Khrypko, N.Prorok, M.Kolinko, Kalishchuk, S., K. Binkivska (2024). Self-Development as a Vector of Sustainable Development of Society: The Perspective of Ukrainian Students. *European Journal of Sustainable Development*. 13. (1). 428-442. ISSN: 2239-5938 (**Web of Science**)
 14. Janicka-Panek T., Kalishchuk S., Sergeenkova O. (2024). Kompetencje kluczowe w ujęciu międzynarodowym i trening model rozwoju kompetencji osobistych i społecznych. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 35(74), 1. 42-48. (**Фахове видання, категорія Б**).
 15. Diachenko, I., Kalishchuk, S., Amelina, V. et al (2024). The influence of medical students' life values on their perception of future professional activity during the Covid-19 pandemic. *Curr Psychol*. <https://doi.org/10.1007/s12144-024-06028-y> (**Scopus, Q2**).
 16. Каліщук, С.М., Хоменко, В.І. (2024). Генеза поняття ідентифікації у контексті соціально-психологічних досліджень. *ГABITVC (61)*. с. 64-70. ISSN 2663-5216. (**Фахове видання, категорія Б**).
 17. Каліщук С., Токарева Ю. (2024) Екзистенційно-системний аналіз образу майбутнього особистості. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*, 35(74) (6). с. 95-99. (**Фахове видання, категорія Б**).
 18. Каліщук С., Цюман Т.П. (2025). Методологічні конструкти компаративістичної моделі психотерапевтичної допомоги сім'ї. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Психологія*. 2(25). С. 14-18. DOI <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2025.2.2> (**Фахове видання, категорія В**).
 19. Каліщук С., Столярчук О. (2025). Роль тренінгу сенситивності у професійній підготовці сімейного психолога. *Наукові записки. Серія Психологія*. 2 (25). 59-65. (**Фахове видання, категорія В**).
 20. Столярчук О., Каліщук С., Рева О. (2025) Феномен колективної травми українського суспільства в екстремальних подіях війни. *Наукові інновації та передові технології*, 8(48), 1696-1708. (**Фахове видання, категорія В**).
 21. Каліщук С.М. (2026). Номотетичний та ідеографічний плани міжпарадигмальних методів консультування і психотерапії. *Вчені*

записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія, 1(40). с. 82-88 (Фахове видання, категорія Б).

Монографії:

1. Сергєєнкова О.П., Каліщук С.М. (2022). Свідомість як процес і результат «співвіднесення Я зі світом». *Психологія третього тисячоліття: теорія, практика, експеримент*: монографія / редактор Н.І. Жигайло. Львів-Торунь: Ліга-Прес. 34-94. DOI: 10.36059/978-966-397-245-9-2.
2. Каліщук С.М. (2022). *Ресурсна матриця психолога-консультанта у подіях війни*. Монографія. Київ: МайстерКниг, 112.
3. Каліщук С.М. (2024). *Ціннісно-рольовий компонент професійного становлення особистості: діагностика & тренінговий розвиток*. Монограф. Вид. 2-е, переробл. й доповн. Електрон. дан. Київ : Яроченко Я.В., 256 с. <https://liegudzyk.com/tsinnisno-rolovyuy-komponent-profesiynoho-stanovlennya-osobystosti>

Навчальні посібники:

1. Каліщук С.М. (2023). *Психотехніки кризового консультування: Моделі. Алгоритми. Вправи. Приклади*. Навчальний посібник. Київ: Майстер Книг, 368.
2. Каліщук С.М. (2026). *Психотехніки кризового консультування: Моделі. Алгоритми. Вправи. Приклади*. Навчальний посібник. Київ: видавництво Ростислава Бурлаки, 544.

Авторські свідоцтва:

1. Каліщук С.М. (2020). Суб'єктивна модель реальності: першоджерела побудови. Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України Вип. 47. Кам'янець-Подільський:ТОВ «Друкарня «Рута», 93-118. DOI:10.32626/2227-6246.2020-47.93-117. Авторське свідоцтво № 108765 від 20.10.2021 р.
2. Сергєєнкова О., Каліщук С., Заболотна Т (2021). Семантичні універсалії «картини світу» майбутніх психологів-консультантів. *Психолінгвістика*, 2021, 29 (1), 167–192. doi: 10.31470/2309-1797-2021-29-1-167-192 Авторське свідоцтво № 108735 від 20.10.2021 р.
3. Каліщук С.М. (2020). Генеза смислової архітектоніки свідомості майбутніх психологів-консультантів. Монографія. Львів: Сполом, 492. (Затверджено відповідно до рішення вченої ради Київського університету імені Бориса Грінченка прот. № 9 від 29.10.2020). Авторське свідоцтво № 108766 від 20.10.2021 р.
4. Каліщук С.М. (2020). Оціночно-критеріальний моніторинг дієвості синергетично-реорганізаційного алгоритму макrogenезу «картини світу» особистості. *Habitus. Габітус*, 13, 2, 47–54. DOI: 10.32843/2663-5208.2020.13-2.8. Авторське свідоцтво № 121916 від 13.12.2023 р.
5. Kalishchuk S. (2021). Micro- and macrogenesis of semantic architectonics of consciousness. *Socialization & human development*. Kyiv Taras Shevchenko National University, University of Szczecin (Poland), Ukrainian Association

- of Educational and Developmental Psychology. Vol. 3 No. 1. 71-89. Авторське свідоцтво № 121915 від 13.12.2023 р.
6. Каліщук С.М. (2022). Суб'єктивно-феноменологічна діагностика & психотехнічний протокол вивільнення ресурсів особистості у подіях війни. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія, 33 (72). 4, 23-30. Авторське свідоцтво № 121914твід 13.12.2023 р.
 7. Каліщук С.М. (2022). *Ресурсна матриця психолога-консультанта у подіях війни*. Монографія. Київ: МайстерКниг, 112. Авторське свідоцтво № 124200 від 27.02.2024 р.
 8. Каліщук С.М. (2023). *Психотехніки кризового консультування: Моделі. Алгоритми. Вправи. Приклади*. Навчальний посібник.. Київ: Майстер Книг, 368. Авторське свідоцтво №124679 від 13.03.24

Апробаційні публікації:

1. Каліщук С.М. (2021). Психотехнічний підхід до професіогенези майбутніх психологів. *Теоретичні та практичні аспекти підготовки психологів у закладах вищої освіти: зб. матеріалів Всеукраїнського науково-практичного семінару з міжнародною участю* м. Київ, 31 березня 2021 р. Київ: НУБіП України, 57-59.
2. Kalishchuk S. (2022). Personal resourcefulness of a psychotherapist iconditions of war. *International Ankara Congress on Scientific Research VI* April 1-3, Ankara – Turkey. P. 1408.
3. Каліщук С., Журавель Є. (2023). Детермінанти картини світу особистості. Матеріали міжнародної конференції «Євроінтеграційні процеси в Україні: історичні, культурні, політико-правові та психологічні аспекти» Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. 12–13 квітня 2023 р., м. Київ. Львів Торунь: Liha-Pres, 235-239 DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-311-1-57> 4
4. Каліщук С., Третяк Ю. (2023). Соціально-психологічна реабілітація військовослужбовців в умовах кризового медичного центру. *Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи* (Україна, Житомир, 25 квітня 2023 р.), 139-141.
5. Каліщук С. (2023). Репрезентація змісту картини світу в інтерактивних навчальних ситуаціях. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Особливості безпечної освіти фахівців із педагогіки та психології» (Клайпеда, 09.07.2023, Литва).6-10.
6. Каліщук С.М. (2024). Людина і сучасний світ: зміст і перешкоди діалогу. Науково-практична конференція «Майбутнє психології в умовах сучасної України». Київ, НУБіП. 2024-05-23. 14-17.
7. Каліщук С.М., Солдатова К.О. (2024). Психологічні особливості переживання особистістю кризи непереборних обставин. Матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій» 08 жовтня 2024 року. Київ: Факультет психології,

- соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, 40-42с.
8. Каліщук С.М. (2024). Реалістичне співвіднесення психолога-консультанта із світом в умовах війни. Матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій» 08 жовтня 2024 року. Київ: Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, 36-40 с.
 9. Каліщук С., Цюрик Ю. Психологічні особливості образу війни у дітей молодшого шкільного віку. *Формування мілітарної ідентичності особистості: зб. тез методологічного семінару* (м. Київ, 30 вересня 2025 року) / за ред. В. Л. Зливкова, С.О. Лукомська, О.В. Котух. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2025. с.19-21. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746768>
 10. Каліщук С., Французова М. Дослідження емоційного зв'язку у дитячо-батьківських стосунках. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) «Сучасний дизайн інклюзивного навчання: успішні українські та зарубіжні практики» (КСБГ, 11 листопада 2025 року).
 11. Тараненко Н.М., Каліщук С.М. Психологічні особливості сексуального благополуччя сучасних подружніх пар. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «*Modern Perspectives on Science and Economic Progress*» (7 листопада 2025 р.)

Розроблено і сертифіковано електронні навчальні курси:

1. Електронний навчальний курс з дисципліни «Психологічні технології відбору та роботи з персоналом» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітня програма 053.00.03 «Психологія бізнесу та управління» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2023. Наказ про сертифікацію № 137 від 21.03.2023. <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=24343>
2. Електронний навчальний курс з дисципліни «Психологічні практики збереження здоров'я» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітня програма 053.00.03 «Психологія бізнесу та управління» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2023. Наказ про сертифікацію № 843 від 25.12.2023. <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=26340>
4. Електронний навчальний курс з дисципліни «Практикум з кризового консультування» для студентів спеціальності 053 «Психологія» (освітня програма 053.00.05 «Екстремальна та кризова психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса

- Грінченка. 2023. Наказ про сертифікацію № 308 від 06.06.2023. <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=21357>
5. Електронний навчальний курс з дисципліни «Теорія і практика сучасних психологічних досліджень» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітніх програм 053.00.05 «Екстремальна та кризова психологія» та 053.00.06 «Сімейна психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2024. Наказ про пролонгацію № 861 від 05.11.2024. <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=28660>
 6. Електронний навчальний курс з дисципліни «Соціально-психологічний тренінг сенситивності» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітня програма 053.00.06 «Сімейна психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2025. Наказ про сертифікацію № 213 від 04.03.2025. <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=29051>
 7. Електронний навчальний курс з дисципліни «Психотерапія і психокорекція і сімейній психології» для студентів спеціальності С4 «Психологія» освітня програма 2.С4.00.03 «Сімейна психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2026. Наказ про сертифікацію № 184 від 06.03.2026 <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=29048>

2. Наукові здобутки О. Столярчук

Фахові статті:

1. **Stoliarchuk O.**, Khrypko S., Dobrodum O., Ishchuk O., Kokhanova O., Sorokina O., Salata K. (2022). Academic Procrastination As A Challenge For Students' Mental Health In The Context Of Distance Learning And The Virtual World During The Covid-19 Pandemic. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(3), 276–284 (**Web of Science**) http://paper.ijcsns.org/07_book/202203/20220336.pdf
2. **Stoliarchuk O.**, Kokhanova O., Prorok N., Khrypko S., Shevtsova O., Tkachyshyna O., Lobanchuk O. (2022). Ukrainian Students' Analysis of Abuse Treatment by Parents: Retrospective and Perspective in Virtual and Real Environments. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(8), 197–207 (**Web of Science**) http://paper.ijcsns.org/07_book/202208/20220825.pdf
3. **Stoliarchuk O.**, Kokhanova O., Sorokina O., Serhieienkova O. (2022). Psychological Aspects of Professional Development: Through the Eyes of Students and Professors. *Revista Romaneasca Pentru Educatie*

- Multidimensional*, 14(3), 284-300 (**Web of Science**) <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/article/view/4550>
4. Stoliarchuk O., Serhieienkova O., Khrypko S., Prorok N., Sychynska M., Lobanchuk O. (2022). *Real and Virtual Space of Life Activities of Ukrainian Adolescents in War Conditions*. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(6), 611–619 (**Web of Science**) http://paper.ijcsns.org/07_book/202206/20220675.pdf
 5. Stefanova N., Khrypko S., **Stoliarchuk O.**, Ishchuk A., Serhieienkova O., Kolinko M. (2022). Money phenomenon as a value-based self-identification: speech semantics, communicative culture, philosophical meanings. *WISDOM*, 2 (22). 208–221 (**Scopus, Web of Science**). <https://doi.org/10.24234/wisdom.v22i2.737>
 6. Khrypko S., Yang Q., Zabolotniuk V., Zabolotniuk I., **Stoliarchuk O.**, Tadeush O., Lobanchuk O., Pasko K. (2023). Scientist and Teacher – two Facets of Being a Lecturer of High School in a Postmodern World. *WISDOM*, 25 (1), 129–144. (**Scopus, Web of Science**). <https://wisdomperiodical.com/index.php/wisdom/article/view/981/574>
 7. Khrypko S., Yang Qi, **Stoliarchuk O.**, Prorok N., Spudka I., Kalishchuk S., Lobanchuk O., Mishchenko-Driuchylo V. (2023). *Vocation: Theory and Practice*. *WISDOM*, (2(26)), 48–59. (**Scopus, Web of Science**). <https://wisdomperiodical.com/index.php/wisdom/article/view/1004/591>
 8. **Stoliarchuk O.**, Binkivska K., Khrypko S. Spudka I., Chop V, Chornomordenko I. , Salo H. (2024). *Interaction of Digital Trends and Sustainable Development: The role of Contemporary Art*. *European Journal of Sustainable Development*, 13 (1), 278-290. (**Web of Science**) <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/1512/1484>
 9. **Stoliarchuk O.**, Serhieienkova O., Khrypko S. Prorok N., Kalishchuk S., Kolinko M., Binkivska K. (2024). *Self-Development as a Vector of Sustainable Development of Society: The Perspective of Ukrainian Students*. *European Journal of Sustainable Development*, 13 (1), 428-442. (**Web of Science**) <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/1521>
 10. **Stoliarchuk O.**, Yang Q., Diedkov M., Serhieienkova O., Ishchuk A., Kokhanova O., Patlaichuk O. (2024). *Self-realization as a Driver of Sustainable Social Development: Balancing Individual Goals and Collective Values*. *European Journal of Sustainable Development*, 13(4), 313-327. (**Web of Science**) <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/1626>
 11. **Stoliarchuk O.**, Liang K., Serhieienkova O., Khrypko S., Ishchuk O., Kalishchuk S., Divchuk, T. (2023). *Bridging Education and Sustainable*

- Development: Assessing Future Psychologists' Perspectives. European Journal of Sustainable Development*, 12 (3), 307-320 (**Web of Science**) <http://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/issue/view/52>
12. **Stoliarchuk O.**, Aleksandrova O., Binkivska K., Serhieienkova O. (2025). Advancing Sustainable Education: Students Vocational Fulfillment in Real and Virtual Environments within a Post-Conflict Society. *European Journal of Sustainable Development*, 14(1), 392-404. (**Web of Science**) <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/1663>
 13. **Stoliarchuk O.**, Klishevych N., Pavliuk R., Tian L., Binkivska K., Serhieienkova O., Strunhar A., Divchuk T. (2025). The Advantages and Risks of AI in Sustainable Societal Development: Perspectives of Future Psychologists. *European Journal of Sustainable Development*, 14 (2), 562-574. (**Web of Science**) <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/1708>
 14. Dodonov R., Fesenko A., Glazunov V., Kapritsyn I., **Stoliarchuk O.** (2025) *Religious Situation in the Occupied Territory of Donetsk Region. Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 6 (45), 93-109. (**Scopus, Web of Science**). <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol45/iss6/6/>
 15. Столярчук О. А. (2023). Зміст і детермінанти переживання студентською молоддю кризи втрати почуття безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Психологія*. 1, 78-82 (фахове видання, категорія «Б») <http://psy-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/psy/article/view/200/286>
 15. Столярчук О. А., Сергєєнкова О. П. (2023). Проблема адаптації сучасних підлітків до умов шкільного навчання. *Габітус*, 48, 92–98 (фахове видання, категорія «Б») <http://habitus.od.ua/journals/2023/48-2023/16.pdf>
 16. Столярчук О. А., Горобчук Д. Ю. (2023). Особливості переживання кризи батьківства в ситуації передчасного народження дитини. *HABITUS*, 45, 172–177 (фахове видання, категорія «Б») <http://habitus.od.ua/journals/2023/45-2023/29.pdf>
 17. Ткачишина О. Р., **Столярчук О. А.** (2023). Конструктивна поведінка особистості в контексті проблеми психічного та психологічного здоров'я. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія: Психологія*, 34(73), 78–83 (фахове видання, категорія «Б») https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/1_2023/13.pdf
 18. Сергєєнкова О. П., **Столярчук О. А.**, Савченко Ю. Ю., Антипін Є. Б. (2024). Особистісна криза як предиктор посттравматичного

- стресового розладу студентської молоді. *Перспективи та інновації науки. Серія Педагогіка. Психологія. Медицина*, 11(45), 1605-1616. (фахове видання, категорія «Б») <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/16741/16813>
19. Столярчук О.А., Пророк Н.В. (2024). Використання штучного інтелекту у професійному навчанні майбутніх психологів. *Психологічні студії: науковий фаховий журнал Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 2, 114-120. (фахове видання, категорія «Б») <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/psychology/article/view/1779>
 20. Столярчук О.А., Сергєєнкова О.П. (2024). Реалізація ідей сталого розвитку суспільства у баченні майбутніх психологів. *Габітус*, 58, 104-108. (фахове видання, категорія «Б») <http://habitus.od.ua/58-2024>
 21. Столярчук О. А. (2025). Особистісний адаптаційний потенціал у контексті складних життєвих ситуацій. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*, 50 (4), 1778-1785. (фахове видання категорії «Б»). <https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/22820>
 22. Столярчук О. А. (2025). Апробація методики діагностики професійної фрустрованості. *Слобожанський науковий вісник. Серія Психологія*, 1, 125-129. (фахове видання категорії «Б»). <https://journals.spu.sumy.ua/index.php/psy/article/view/639>
 23. Столярчук О., Каліщук С., Рева О. (2025). Феномен колективної травми українського суспільства в екстремальних подіях війни. *Наукові інновації та передові технології*, 8 (48), 1696-1708. (фахове видання категорії «Б») <https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/27617>
 24. Столярчук О. А., Коханова О. П. (2025). Психологічні особливості самореалізації особистості у віртуальному просторі. *Перспективи та інновації науки. Серія "Педагогіка". Серія "Психологія". Серія "Медицина"*, 57 (11), 2488-2498. (фахове видання категорії «Б») <https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/32130>
 25. Столярчук О. А., Коханова О. П. (2025) Шлюбно-родинні настановлення сучасної молоді. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, 43 (1), 120-127. (фахове видання категорії «Б») <https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/453>
 26. Столярчук О. А. (2025). Особистісний адаптаційний потенціал у контексті складних життєвих ситуацій. *Перспективи та інновації*

- науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина», 50 (4), 1778-1785. (фахове видання категорії «Б»).
- <https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/22820>
27. Каліщук С., Столярчук О. (2025). Роль тренінгу сенситивності у професійній підготовці сімейного психолога. *Наукові записки. Серія Психологія*, 2 (25), 59-65. (фахове видання категорії «Б»)
- <https://journals.cusu.in.ua/index.php/psychology/article/view/789>
28. Столярчук О., Сергєєнкова О., Власенко І. (2025). Особливості переживання українцями сімейних криз в умовах війни. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*, 6(52), 1538-1549. (фахове видання категорії «Б»)
- <https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/25607>
29. Столярчук О.А., Сергєєнкова О. П. (2025). Подолання особистісної кризи засобами віртуальної візуалізації образу «Я». *Наукові перспективи. Серія «Психологія»*, 65 (11), 2889-2899. (фахове видання категорії «Б»)
- <https://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/32808>
30. Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П. (2025). Психологічні аспекти самопрезентації особистості засобами цифрової візуалізації. *Наукові перспективи. Серія "Психологія"*, 65 (11), 2807-2818 (фахове видання категорії «Б»)
- <https://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/32802>

Навчальні посібники:

Столярчук О.А. *Життєві кризи особистості: психологічний путівник*: навч. посіб. Кременчук: НОВАБУК, 2023. 126 с.

Апробаційні публікації:

1. Столярчук О. А. Етико-психологічні чинники агресії українців в умовах війни. *Київські філософські студії: матеріали V Всеукраїнської наукової конференції* (Київ, 20 травня 2022 р.). Київ, 2022. С. 181–183.
2. Столярчук О.А., Сичинська М.М. Психологічні проблеми адаптаційних розладів українських підлітків в умовах воєнного стану. *Нова українська школа: психологічні проблеми: збірник тез наукових доповідей III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції* (Київ, 23 червня 2022 року). Київ, 2022. С. 46–51.
3. Столярчук О. А., Сергєєнкова О. П. Стратегія переживання кризи як предиктор ПТСР студентської молоді. *Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи*: Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної інтернет-

- конференції (Житомир, 25 квітня 2023 р.). Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2023. С. 272–274.
4. Столярчук О.А. Діагностика адаптації підлітків до шкільного навчання: виклики та ризики. *Українська психологія. XXI століття. Початок. (Дні української психології в Берліні):* матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю (Київ, 27-28 квітня 2023 року). Київ, 2023. С. 237–240.
 5. Столярчук О.А. Роль викладача психології у реалізації ідей сталого розвитку суспільства. *Особливості безпечної освіти фахівців із педагогіки та психології:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції (29 травня 2023 р., м. Клайпеда, Литва). Клайпеда, 2023. С. 33-39.
 6. Столярчук О. А., Розсоха І.І. Психологічна підтримка дружин військовослужбовців, які перебувають у зоні бойових дій. *Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій:* зб. тез наукових доповідей Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції» (м. Київ, 8 жовтня 2024 року). Київ: Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, 2024. С. 79-81.
 7. Столярчук О.А., Сергеєнкова О.П. Сімейні відносини як чинник ментального здоров'я особистості: *Психологічне благополуччя та ментальне здоров'я в умовах невизначеності:* матеріали науково-практичної конференції (м. Одеса, 7 квітня 2025 р.). Львів-Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 116-118.
 8. Столярчук О.А., Шульга Р.М. Вплив війни на мотиви одруження українців. *Формування мілітарної ідентичності особистості:* зб. тез методологічного семінару (м. Київ, 30 вересня 2025 року) / за ред. В. Л. Зливкова, С.О. Лукомська, О.В. Котух. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2025. 67-69 с.
 9. Добреля Ю.В., **Столярчук О.А.** Психологічний супровід батьків дітей з інвалідністю. *Всеукраїнська наукова конференція «Костюківські читання», присвячена 125-річчю від дня народження Григорія Силевича Костюка:* збірник матеріалів наукових доповідей (м. Київ, 23 квітня 2025 року). Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. С. 251-255.
 10. Столярчук О. А. Партнерство як провідна стратегія взаємодії викладачів зі студентами в умовах війни. *Українська школа в контексті війни: психологічні проблеми:* зб. матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Київ, 5 травня 2025 р.). Київ, 2025. С. 56–59.

11. Столярчук О.А. *Психологічні чинники професійного становлення студентів з особливими освітніми потребами*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний дизайн інклюзивного навчання: успішні українські та зарубіжні практики» (м. Київ, 11 листопада 2025 р.).

Розроблено і сертифіковано електронні навчальні курси:

1. Електронний навчальний курс з дисципліни «Психологія особистісної ефективності (2 курс, ПС, денна)» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітня програма 053.00.03 «Психологія бізнесу та управління», першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання. Дистанційне навчання / Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021. Наказ про сертифікацію № 785 від 25.11.2021. <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=23344>
2. Електронний навчальний курс з дисципліни «Методика викладання психологічних дисциплін (5 курс, ЕКПС, денна)» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітня програма 053.00.05 «Екстремальна та кризова психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти денної форми навчання. Дистанційне навчання / Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022. Наказ про сертифікацію № 599 від 15.11.2022. <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=20892>
3. Електронний навчальний курс з дисципліни «Кризова психологія з практикумом» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітня програма 053.00.05 «Екстремальна та кризова психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти денної форми навчання. Дистанційне навчання / Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. Наказ про сертифікацію № 843 від 25.12.2023. <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=20620>
4. Електронний навчальний курс з дисципліни «Життєві кризи особистості» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітня програма 053.00.05 «Екстремальна та кризова психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти денної форми навчання. Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024. Наказ про пролонгацію № 916 від 3.12.2024. <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=28671>
5. Електронний навчальний курс з дисципліни «Університетські студії» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітні програми 053.00.02 «Практична психологія», 053.00.03 «Психологія бізнесу та управління», 053.00.04 «Консультаційна психологія», 053.00.07 Соціальна психологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

денної форми навчання. Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024. Наказ про сертифікацію № 916 від 3.12.2024.

<https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=28627>

6. Електронний навчальний курс з дисципліни «Загальна психологія з практикумом» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітні програми 053.00.02 «Практична психологія», 053.00.03 «Психологія бізнесу та управління», 053.00.04 «Консультаційна психологія, 053.00.07 Соціальна психологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання. Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2025. Наказ про сертифікацію № 124 від 4.03.2025.
7. Електронний навчальний курс з дисципліни «Психологія сім'ї» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітня програма 053.00.06 «Сімейна психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти денної форми навчання. Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2025. Наказ про сертифікацію № 124 від 4.03.2025.

<https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=28661>

3. Наукові здобутки О. Когут

Фахові статті:

1. Когут О.О. (2025). Траєкторія життя людини після втрати. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія* 4. С. 124-130. DOI <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2025.4.20>
2. Когут О.О. (2025). Психологічне благополуччя внутрішньо-переміщених осіб. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, (2), 127-134. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2025.2.23>.
3. Bondar, K., Kohut, O., & Palant, V. (2025). Post-Traumatic Recovery Using the Korpan Salt Mask. *Insight: the psychological dimensions of society*, 14, 137–157. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2025-14-7> (SCOPUS).

Апробаційні публікації:

1. Когут О.О. Соціально-психологічна підтримка дітей з аутизмом чи розладами аутичного спектра під час війни в освітньому просторі. (Тези). Київський столичний університет Грінченка, кафедра спеціальної освіти. (11 листопада, 2025 року, Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю, «Сучасний дизайн інклюзивного навчання: успішні українські та зарубіжні практики»).

Розроблено електронні навчальні курси:

1. «Психологія життєтворчості особистості»:
<https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=29738>

4. Наукові здобутки І. Власенко

Фахові статті:

1. Korylchuk, N., Vlasenko, I., Livandovska, I., Bokova, S., & Demikhova, N. (2022). Theoretical and methodological principles of providing medical and psychological assistance in the conditions of armed conflicts: experience for Ukraine. *Amazonia Investiga*, 11(60), 135-144. (**Web of Science**).
2. Власенко І.А., Кутішенко В.П. (2022). Конструктивна поведінка людини в конфлікті: погляд фахівців. *Габітус*. Вип. 32. С. 139-144. (**фахове видання**)
3. Кутішенко, В. П., Власенко І.А., Вінник Н.Д. (2022). Трансформація цінностей студентів в умовах реконструкції ними травматичних подій початку війни в Україні. *Перспективи та інновації науки Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 9 (14). С. 616-633 (**фахове видання**)
4. Власенко І.А., Кутішенко В.П., Вінник Н.Д. (2023). Переживання внутрішньоособистісних конфліктів студентською молоддю в умовах війни в Україні. *Габітус* (53). С. 57-62. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47086> (**фахове видання**)
5. Вінник Н.Д., Власенко І.А., Коленко В.В. (2024). Про девіантну поведінку підлітків, що зазнали впливу повномасштабної війни в Україні. *Габітус*. Випуск 57, С.80-84. (**фахове видання**)
6. Власенко І., Яворська Т. (2024). Психологічні особливості переживання життєвої кризи вимушених мігрантів. *Габітус*. Вип. 68. С. 107-113. (**фахове видання**)
7. Нікуліна Т., Власенко І. Психологічна допомога у подоланні кризи ідентичності старшокласниками в умовах воєнного стану. *Габітус*. 2025. № 72. С.44-49 (**фахове видання**)
8. Столярчук О.А., Сергєєнкова О.П., Власенко І.А. (2025). Особливості переживання українцями сімейних криз в умовах війни *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 6(52). С. 1538-1549. (**фахове видання**)
9. Власенко І., Кутішенко В., П'янківська Л. (2025). Використання генограм у сімейному консультуванні та терапії: зарубіжний досвід. *Габітус*. 74. С.332-337 (**фахове видання**)
10. Кутішенко, В. П., Власенко І.А., Вінник Н.Д. (2025). Психологічний аналіз ціннісних розбіжностей та збігів в системі «батьки-діти» *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 7(53). С. 1394-1405.

Апробаційні публікації

1. Власенко І. А. Групи підтримки як засіб зниження внутрішньої конфліктності особистості в умовах військових дій. *Психологічне*

забезпечення інноваційних процесів в освітньо-професійному просторі закладу вищої освіти: сучасні реалії та перспективи: збірник тез наукових доповідей II Всеукраїнської наук.-практичної конференції Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені Івана Огієнка. (Кам'янець-Подільський, 2022). С. 33-35.

2. Власенко І.А. Толерантність до невизначеності як чинник конструктивного подолання внутрішньоособистісного конфлікту *Практична психологія у сучасному вимірі: Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції* (Дніпро, 21 березня 2023 р.) С.71-73.
3. Власенко І., Ігнатенко Ю. Емпіричне дослідження впливу переживання подій війни на подружні стосунки *Education via Distance learning and Other Pedagogical Challenges* Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (Дніпро, 21-22 вересня 2023 р.)
4. Власенко І. Психологічне здоров'я студентів і практики його збереження у воєнний час: *Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи: Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (Житомир, 25 квітня 2023 р.). Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2023. С. 65-67.
5. Власенко І. А., Лобаненко Н. І. Арт-терапія як засіб подолання життєвих криз жінок - вимушених мігранток. *Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій: збірник тез наукових доповідей Міжнародної науково-практичної онлайн конференції* (08 жовтня 2024 року, м.Київ). Київ: Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, 2024. С. 24-25.
6. Власенко І. А., Яворська Т. К. Психологічні особливості життєвої кризи вимушених мігрантів та її подолання. *Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій: збірник тез наукових доповідей Міжнародної науково-практичної онлайн конференції* (08 жовтня 2024 року, м.Київ). Київ: Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, 2024. С. 26-28.
7. Власенко І. Психологічна допомога дружинам військовослужбовців в умовах воєнного часу. *Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій: збірник тез наукових доповідей Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції* (м. Київ. 08 жовтня 2024 р.). Київ: Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, 2024. С.22-24.
8. Власенко І. Психологічна допомога підліткам - дітям учасників бойових дій. *Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів: Збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 31 жовтня 2024 р.)

Розроблено та сертифіковано електронні навчальні курси

1. Електронний навчальний курс з дисципліни «Конфліктологія» для студентів спеціальності 053 «Психологія» (освітня програма 053.00.03 «Психологія бізнесу та управління», першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2019. Наказ про сертифікацію № 768 від 11.11.2019. Пролонгація 2024/25 н.р.
2. Електронний навчальний курс з дисципліни «Конфліктологія та тренінг вирішення конфліктів» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітня програма 053.00.04 «Консультаційна психологія, першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2023. Наказ про сертифікацію № 786 від 04.12.2023. Пролонгація 2024/25 н.р. від 3.12.2024.
3. Електронний навчальний курс з дисципліни «Психологічний практикум з комунікації» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітня програма 053.00.03 «Психологія бізнесу та управління» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2025. Наказ про сертифікацію № 812 від 23.12.2020. Пролонгація 2024/25 н.р.
4. Електронний навчальний курс з дисципліни «Психологія війни та збройних конфліктів» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітня програма 053.00.05 «Екстремальна та кризова психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2025. Наказ про сертифікацію № 438 від 30.06.2025.

5. Наукові здобутки В. Кутішенко

Фахові статті:

1. Кутішенко В. П., Патинок О. П., Ставицька С. О., Вінник Н. Д. (2021). Особливості відповідальності як світоглядного феномену студентів-психологів і соціальних працівників на первинному етапі професійної підготовки. *Проблеми сучасної психології: науковий журнал*. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика». 1 (20). 91-100. (фахове видання, категорія «Б»; Index Copernicus) <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36601/>
2. Власенко І.А., Кутішенко В.П. (2022). Конструктивна поведінка людини в конфлікті: погляд фахівців. *Габітус*, 36. 139-144. (фахове видання, категорія «Б»; Index Copernicus) <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/42593/>

3. Кутішенко В.П., І. А Власенко., Н. Д. Вінник. (2022). Трансформація цінностей студентів в умовах реконструкції ними травматичних подій початку війни в Україні. *«Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 9 (14). 616-633. (фахове видання, категорія «Б»; Index Copernicus) <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/42766/>
4. Кутішенко В.П., І. А Власенко., Н. Д. Вінник. (2023) Ціннісно-мотиваційний профіль студентів-психологів молодших курсів *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 15 (33). 768-781. (фахове видання, категорія «Б»; Index Copernicus) <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47170/>
5. Власенко І. А., Кутішенко В. П., Вінник Н. Д. (2023). Переживання внутрішньоособистісних конфліктів студентською молоддю в умовах війни в Україні. *Габітус*,. 53. 57-62. (фахове видання, категорія «Б»; Index Copernicus) <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47086/>
6. Вінник Н., Кутішенко В. (2023). До питання духовності та копінг-поведінки. *Перспективи та інновації науки. Серія Психологія*. 8 (26). 399-408. (фахове видання, категорія «Б»; Index Copernicus) <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/46262/>
7. Kryvonis, T., Artemova, O., Androsovysh, K., Zaushnikova, M., Agapova, I., & Kutishenko, V. (2023). Methodological Tools for Carrying Out Psychological Training. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 14(1), 59- 74. <https://doi.org/10.18662/brain/14.1/406> (WOS). <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/46705/>
8. Вінник Н. Д., Кутішенко В.П.. Кременська Т.Є. (2024). Вплив емоційного інтелекту на життєстійкість особистості в контексті сучасних викликів. *Наукові перспективи: журнал. Серія «Психологія»*, 11(53). 1273-1282. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-11\(53\)-1273-1282](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-11(53)-1273-1282) (фахове видання, категорія «Б»; Index Copernicus) <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50675/>
9. Кутішенко В. П., Ставицька С. О., Музика О. О. (2024). Особливості ціннісного ставлення студентів-психологів молодших курсів до різних форм віри. *Psychology Travelogs*. № 3. 119-131. <https://doi.org/10.31891/PT-2024-3-12> (фахове видання, категорія «Б») <https://pt.khmnu.edu.ua/index.php/pt/article/view/211/198>
10. Ставицька С. О., Кутішенко В.П. (2024). Взаємозв'язок локусу контролю та навчальної мотивації студентів-психологів. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*.

- Серія 12. Психологічні науки: зб.наук.праць/за наук. Редакцією І.С.Булах.*
Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова. 25 (70). 72-80.
[https://doi.org/10.31392/UDUnc.series12.2024.25\(70\).08](https://doi.org/10.31392/UDUnc.series12.2024.25(70).08) (фахове
видання, категорія «Б»; Index Copernicus).
<https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50823/>
11. Музика О.О., Кутішенко В.П. (2025). Особливості зв'язку загальної і професійної самоєфективності у студентів-першокурсників. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2 (83). 114-123.
<https://doi.org/10.28925/1609-8595.2025.2.10> (фахове видання,
категорія «Б»; Index Copernicus)
<https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/52250/>
12. Кутішенко В. П., Власенко І. А., Вінник Н. Д. (2025). Психологічний аналіз ціннісних розбіжностей та збігів у системі «Батьки-діти». *Перспективи та інновації науки*. Серія «Психологія». 7(53). 1394-1405. DOI:10.52058/2786-4952-2025-7(53)-1394-1405 (фахове видання,
категорія «Б»; Index Copernicus)
<https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/53170/>
13. Власенко І. А., Кутішенко В. П. (2025). Використання генограм у сімейному консультуванні та терапії. *Габітус*. 74. 332-337. (фахове видання, категорія «Б»; Index Copernicus).
<http://habitus.od.ua/journals/2025/74-2025/62.pdf>
14. Кутішенко В. П., Ставицька С. О., Власенко І. А. (2025). Порівняльний аналіз базових уявлень студентів та їхніх батьків про світ, виховання та подружні стосунки. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 8(54). 1435-1448. (фахове видання, категорія «Б»; Index Copernicus).
<https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/53174/>
15. Ставицька С.О., Кутішенко В. П., Сімонов М. Є. (2025). Психологічний клімат та особливості функціонування сімей різного типу. *Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 8(54). 1755-1766 (фахове видання, категорія «Б»; Index Copernicus) <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/53176/>
16. Вінник Н. Д., Кутішенко В. П., Галушка В. В. (2025) *Психологічні особливості духовних копінг-ресурсів молоді в контексті подолання кризових станів Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 5 (51). 1808-1816. (фахове видання, категорія «Б»; Index Copernicus)
<https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/53177/>

Монографії:

Вінник Н. Д. Кутішенко В. П. (2021). Коучинговий супровід в умовах глобальної кризи. Collective monograph Subtitle: Collective monograph Development of scientific, technological and innovation space in Ukraine and EU countries. 1st ed. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 404 p. (p.356-370) ISBN: 978-9934-26-151-0 DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-151-0> <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39087/>

Апробаційні публікації:

1. Кутішенко В. П. (2021). Ненасильницьке спілкування як технологія підготовки молоді до подружньої взаємодії. *Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми : збірник наукових праць / за ред. С. Д. Максименка*. Київ: Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України. 172-178.
2. Вінник Н. Д., Кутішенко В. П. (2021). Провідні тенденції розвитку духовної культури педагога. *Неперервна освіта: здобутки, проблеми, перспективи / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції приуроченої 80-річчю від дня заснування Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (м. Тернопіль, 23 грудня 2021 року), Тернопіль*. 37-41.
3. Кутішенко В. П., Андрійко Б. І. (2022). *Ціннісний підхід до формування сучасних освітніх взаємодій // Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми: збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 22 квітня 2022 р.), Київ*. 64-68.
4. Кутішенко В. П. Ільховська М. Ю. (2024). *Причини емоційного виснаження у жінок дорослого середнього віку в умовах війни // Збірник тез наукових доповідей Міжнародна науково-практична онлайн конференція «Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій» 08 жовтня 2024 року*. Київ: Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. 115-116.
5. Кутішенко В. П. Немикіна О. О. (2024). *Особливості прояву кризи середини життя у цивільних чоловіків в умовах воєнного стану // Збірник тез наукових доповідей Міжнародна науково-практична онлайн конференція «Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій» 08 жовтня 2024 року*. Київ: Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. 140- 141.
6. Кутішенко В. П. Соколовська М. Д. (2024). *Проблема чинників агресивної поведінки студентів в сучасних психологічних дослідженнях*

- // Збірник тез наукових доповідей Міжнародна науково-практична онлайн конференція «Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій» 08 жовтня 2024 року. Київ: Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. 142-143.
7. Вінник Н., Кутішенко В. (2025). *Роль духовних ресурсів педагога під час воєнного стану*. Modern Science, Economy and Digital Innovation: Collection of Scientific Papers "International Scientific Unity" with Proceedings of the 2 nd International Scientific and Practical Conference. March 12-14, 2025. Bucharest, Romania. 226-228
 8. Кутішенко В. Вінник Н. (2025). *Духовно-моральна компетентність майбутніх психологів як умова успішності їх професійної діяльності // Філософсько-психологічні аспекти духовності для утвердження перемоги і миру на землі : зб. тез X Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 25 квітня 2025р.) / відп. за вип. Н.І. Жигайло, Ю.В. Максимець. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка. 135-138*
 9. Кутішенко В., Комарова М. (2025). *Патріотична свідомість у контексті формування психологічної готовності молоді до шлюбу в умовах воєнного часу // Формування мілітарної ідентичності особистості : зб. тез методологічного семінару (м. Київ, 30 вересня 2025 року) / за ред. В. Л. Зливкова, С.О. Лукомська, О.В. Котух. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2025. 32-33.*
 10. Кутішенко В. П., Міхеєв М. С. (2025). *Формування у патрульних поліцейських навичок надання ППД у контексті викликів воєнного часу // Особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я в умовах війни: [Текст] : Матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 20 листопада 2025 р.) : матеріали і тези доповідей / за заг. ред. проф. О. В. Бацилевої. – Київ, 2025. С. 96-99.*
 11. Кутішенко В. П., Кравченко Н. В. (2025). *Вокалотерапія у роботі з кризовими станами зовнішньо переміщених осіб // Особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я в умовах війни: [Текст] : Матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 20 листопада 2025 р.) : матеріали і тези доповідей / за заг. ред. проф. О. В. Бацилевої. – Київ, 2025. С. 93-95.*
 12. Кутішенко В. П., Рябоконь К.О. (2025). *Гармонізація стилів сімейного виховання як умова профілактики тривожності підлітків // Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) «Сучасний дизайн інклюзивного навчання: успішні українські та зарубіжні практики» (КСУБГ, 11 листопада 2025 року).*

Розроблено і сертифіковано навчальні дисципліни:

1. Електронний навчальний курс з дисципліни «Психологія розвитку» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітніх програм 053.00.03 «Психологія бізнесу та управління», 053.00.04 «Консультаційна психологія», 053.00.02 «Практична психологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2023. Наказ № 843 від 25.12.2023 (продовження 2023/24 н.р.)
<https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=9709>
2. Електронний навчальний курс з дисципліни «Соціальна психологія» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітніх програм 053.00.03 «Психологія бізнесу та управління», 053.00.04 «Консультаційна психологія», 053.00.02 «Практична психологія», першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2023. Наказ № 843 від 25.12.2023 (продовження 2023/24 н.р.)
<https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=16994>
3. Електронний навчальний курс з дисципліни «Психологія мотивації та прийняття рішень» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітньої програми 053.00.03 «Психологія бізнесу та управління» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2023. Наказ про сертифікацію № 398 від 03.07.2023 (Продовження 24/25 н.р.)
<https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=24336>
4. Електронний навчальний курс з дисципліни «Тренінг з командоутворення» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітньої програми 053.00.03 «Психологія бізнесу та управління» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2024. Наказ про сертифікацію № 577 від 28.06.2024
<https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=23509>
5. Електронний навчальний курс з дисципліни «Психологія материнства і батьківства» для студентів спеціальності С4 Психологія освітньої програми [2.С4.00.03 Сімейна психологія](#) другого (магістерського) рівня вищої освіти, денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2025. Наказ про сертифікацію № 438 від 30.06.2025
<https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=28663>

6. Наукові здобутки Т. Цюман

Фахові статті:

1. Цюман, Т., & Нагула, О. (2021). Психологічна формула безпеки як концептуальна основа формування навичок безпечної поведінки особистості. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка.*, (35 (1), 94–100. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2021.3513> (**фахове видання**)
2. Tetiana P. Tsiuman, Olena M. Reva, Viktoriia V. Furman, Iryna A. Lukianenko(2022). Socio-psychological barriers of individual regarding covid-19 vaccine acceptance. *Wiadomości Lekarskie, Volume LXXV, ISSUE 9 PART 1.* 2126–2130. (**Scopus**).
3. Цюман, Т., & Нагула, О. (2022). Психолого-педагогічний супровід формування навичок безпечної поведінки дитини (на прикладі онлайн курсу для роботи з дітьми «Я вмію себе захистити»). *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка.*, (36 (2), 114–119. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2021.3615> (**фахове видання**)
4. Цюман, Т., Нагула, О., & Адамська, З. (2022). Психологічні умови резильєнтності педагога в період воєнного стану. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка.*, (38 (2), 83–89. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2022.3813> (**фахове видання**)
5. Цюман, Т., & Рева, О. (2023). Психологічна культура формування в учнів 5-6 класів особистої гідності, безпеки життя та громадянської позиції. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка.*, (40 (2), 79–84. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2023.4012> (**фахове видання**)
6. Цюман, Т., Адамська, З., & Рева, О. (2024). Психологічні чинники фасилітативної поведінки майбутніх психологів. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка.* (42(2), 85–94. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2024.4211> (**фахове видання**)
7. Каліщук С., Цюман Т.П. (2025). Методологічні конструкти компаративістичної моделі психотерапевтичної допомоги сім'ї. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Психологія.* 2(25). 14-18. DOI <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2025.2.2> (**Фахове видання, категорія В**).
8. Столярчук О.А., Цюман Т.П. (2025). Домашнє насильство як чинник психічної травми дітей: пролонговані наслідки. *Перспективи та інновації науки. Серія Педагогіка, Психологія*, 53 (7). 1609-1621. (**фахове видання**)
9. Вінник Н.Д., Цюман Т.П., Рева О.М., (2025). Формування навичок безпечної поведінки жертв насильства та екстремальних ситуацій: комплексний аналіз. *Наукові інновації та передові технології.* 9 (49). 1217-1228. (**фахове видання**)
10. Власенко І.А., Цюман Т.П., Рева О.М., (2025). Психологічна допомога в умовах війни: від кризового реагування до довгострокової

реабілітації. *Наукові інновації та передові технології*. 9 (49). 1229-1242. (фахове видання)

11. Сергеєнкова О., Цюман Т., Справцева К. (2025) Психоедукація вразливих верств населення з використанням соціальних мереж у воєнний час. *Наукові перспективи. Серія Психологія*. 7(61). 1388-1399. DOI [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-7\(61\)-1388-1398](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-7(61)-1388-1398) (фахове видання)
12. Цюман Т., Сергеєнкова О., Юрченко Д. (2025). Інформаційно-цифрові технології психологічної підтримки інститут сім'ї у воєнний та повоєнний час. *Наукові перспективи. Серія Психологія*. 7(61). 1442-1450. DOI [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-7\(61\)-1442-1449](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-7(61)-1442-1449) (фахове видання)

Апробаційні публікації:

1. Методичні рекомендації щодо опитування дітей у межах розслідування: Метод. посіб. /Автори-упоряд.: Г. Попов, І. Урумова, Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. К.: К.І.С., 2021. 89 с.
2. Цюман Т. Я вмію себе захистити. Методичні рекомендації для педагогічних працівників щодо проведення онлайн-занять з дітьми 14-18 років з питань попередження сексуального насильства та сексуальної експлуатації [Електронний ресурс] / Т. Цюман, О. Нагула. / за заг. редакцією Цюман Т. 2021. https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/Method.recommendations_for-site.pdf.
3. Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція: методичний посібник для виховної роботи з учнями 1–4 класів з питань попередження торгівлі людьми / автори-упоряд.: Бойчук Н.І., Заруцька О.В., Нагула О.Л., Цюман Т.П., Чопик С.В. / За заг. ред. Цюман Т.П. — Київ.: ФОП Буря О.Д., 2023. 178 с. (Посібник схвалений для використання в освітньому процесі рішенням експертної комісії з психології та педагогіки МОН України (протокол No 3 від 29.09.2021 р.).
4. Цюман Т. П. Навчіть дитину захищатися [Електронний ресурс] / Т. П. Цюман, О. Л. Нагула // Схвалено для використання в освітньому процесі рішенням експертної комісії з дошкільної педагогіки та психології (протокол No 3 від 15.06.2022) та зареєстровано в Каталозі надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам за No 1.0009 2022. https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/book_sexabuse_ed3.pdf
5. Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція: інтерактивні сценарії для роботи з батьками учнів 1–4 класів / автори-упоряд.: Адамська З.М., Цюман Т.П. / За заг. ред. Цюман Т.П. Київ. : ФОП Костінський С.Л., 2023. 108 с.
6. Цюман Т., Адамська З. Психологія безпеки та захищеності освітян: практики стійкості. Аксіопсихологічні вектори розвитку сучасної освіти: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м.

- Тернопіль, 19 – 20 жовтня 2023 р. / за ред. Г.К.Радчук. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. 542 с. С. 280–284. ISBN 978-617-595-127-9
7. Упровадження програми виховної роботи з учнями 1–4 класів з питань протидії торгівлі людьми «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція»: навч.-метод. Посібник (для системи післядипломної педагогічної освіти) / автор.-упоряд.: З. Адамська, О. Нагула, Т. Цюман // за заг. редакцією Т. Цюман: Київ: ФОП Буря О.Д., 2023, 136 с.
 8. Online course «Specifics of work of a social psychologist with children who have psychological difficulties related to war», developed by experts of the Council of Europe within the framework of the project «Protection of children rights during the war and in the post-war period in Ukraine»; <https://help.elearning.ext.coe.int/course/view.php?id=7146>
 9. Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Цюман Т.П. Методичний алгоритм розробки, виконання та захисту кваліфікаційної магістерської роботи для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія (освітня програма 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія, освітня програма 053.00.06 Сімейна психологія) Київ : Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024. 24 с. (Реком. Вченою радою ФПСРСО, прот. № 7 від 28 серпня 2024 року).

Розроблено і сертифіковано електронні навчальні курси:

1. Електронний навчальний курс з дисципліни «Психотехніки допомоги в ситуації втрати та горя» для магістрів спеціальності «Психологія» денної форми навчання (наказ про сертифікацію № 812 від 23.12.2020)
2. Електронний навчальний курс з дисципліни «Психологія насильства» для магістрів спеціальності «Психологія» денної форми навчання (наказ про сертифікацію №385 від 04.06.2021, № 840 від 22.12.2021 (продлонгація 2021/22 н.р.).
3. Електронний навчальний курс з дисципліни «Психологічне консультування та психокорекція» для бакалаврів спеціальності «Психологія» денної форми навчання (наказ про сертифікацію № 212 від 02.05.2022).
4. Електронний навчальний курс з дисципліни «Іміджологія» для бакалаврів спеціальності «Психологія» денної форми навчання (наказ про сертифікацію № 244 від 08.05.2023).

7. Наукові здобутки О. Коханової

Фахові статті:

1. Klos L., Shkoliar M., Stavkova S., Kokhanova O. (2021). Social Workers Activities in the Field of Population. Mental Health Preservation in the XXI century. *Wiadomosci Lekarskie. Official Journal of the Polish Medical Association*. Vol. 74 (11), Part 1. 2021. P. 2823-2828 (**Scopus**).
2. Stoliarchuk O., Khrypko S., Kokhanova O., Sorokina O., Salata K.,

- Dobrodum O, Ishchuk O. (2022). Academic Procrastination as a Challenge for Students' Mental Health in the Context of Distance Learning and the Virtual World During the Covid-19 Pandemic. *International Journal of Computer Science and Network Security*. Vol 22. No 3. 2022. P. 276-284. ISSN 1738-7906 **(Web of Science)**.
3. Stoliarchuk O., Kokhanova O., Prorok N., Khrypko O., Shevtsova O., Tkachyshyna O., Lobanchuk O. (2022). Ukrainian Students' Analysis of Abuse Treatment by Parents: Retrospective and Perspective in Virtual and Real Environments. *International Journal of Computer Science and Network Security* (22 (8)). С. 197-207. ISSN 1738-7906 **(Web of Science)**.
 4. Stoliarchuk O., Kokhanova O., Sorokina O. (2022). Psychological Aspects of Professional Development: Through the Eyes of Students and Professors. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională* (14 (3)). С. 284-300. ISSN 2067-9270 **(Web of Science)**.
 5. Stoliarchuk O., Yang Q., Diedkov M., Serhieienkova O., Ishchuk A., Kokhanova O., Patlaichuk O. (2024). Self-realization as a Driver of Sustainable Social Development: Balancing Individual Goals and Collective Values. *European Journal of Sustainable Development* (13(4)). С. 313-327. ISSN 2239-5938 **(Scopus)**.
 6. Коханова О.П., Столярчук О.А., Сорокіна О.А. (2022.) Дослідження настановлень жінок щодо самореалізації чоловіків. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка* (37(1)). С. 76-81 **(фахове видання)**.
 7. Shevtsova O., Kokhanova O. (2022). How Teenagers View Bullying: Gender Differences and Psychological Implications. *Humanitarian Studios: Pedagogics. Psychology, Philosophy* (13(4)). С. 115-122. ISSN 2706-9230 **(фахове видання, категорія Б)**.
 8. Коханова О.П., Бурячок Є.Р. (2023). Гендерні стереотипи: сутність, види та вплив на самореалізацію жінок різного віку. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. (39(1)). С. 87-93. DOI:10.28925/2311-2409.2023.39 **(фахове видання, включене до наукометричної бази даних Index Copernicus)**.
 9. Коханова О.П. (2025). Дитячо-батьківські стосунки як умова психологічної безпеки дитини. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2(8). С. 94-99. <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2025-2-13> **(фахове видання, категорія Б)**.
 10. Столярчук О.А., Коханова О.П. (2025). Шлюбно-родинні настановлення сучасної молоді. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 43(1). С. 120-127. <https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/issue/view/35> **(фахове видання, категорія Б)**.
 11. Сергєєнкова, О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П. (2025). Психологічні аспекти самопрезентації особистості засобами цифрової візуалізації. *Наукові перспективи. Серія: Психологія*. 65 (11). С. 2807-2818. ISSN 2708-75309

<https://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/32802>

(фахове

видання, категорія Б).

12. Столярчук О.А., Коханова О.П. (2025). Психологічні особливості самореалізації особистості у віртуальному просторі. *Перспективи та інновації науки. Серія: Педагогіка. Серія: Психологія. Серія: Медицина.* 57 (11). С. 2488-2498. ISSN 2786-4952

<https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/32130>

(фахове

видання, категорія Б).

Навчальні посібники:

1. Kokhanova O. (2025). *Psychology: Practical Tasks: Manual*. Odesa: Publishing House «Helvetica». 140 p.

Авторські свідоцтва:

1. Столярчук О.А., Сергєєнкова О.П. Коханова О.П. (2021). Динаміка академічної прокрастинації студентів. Стаття *Habitus* (26). с. 127-132. ISSN 2663-5208. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 108825 від 23.10.2021 р.
2. Kokhanova, Olena (2025). *Psychology. Practical Tasks. Manual*, Odesa, Publishing House “Helvetica”. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 140843 від 13.11.2025 р.
3. Коханова Олена (2025). *Психологія. Практичні завдання. Навчальний посібник*. Одеса, Видавничий дім «Гельветика». Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 140842 від 13.11.2025 р.

Апробаційні публікації:

1. Коханова О.П., Столярчук О.А., Сорокіна О.А. (2021). *Переваги та ризики дистанційного навчання для адаптації першокурсників. Міжнародна наукова конференція «Modern systems of science and education in the USA, EU and post-Soviet countries '2021»*, USA. P. 122-125.
2. Бережна Д.В., Коханова О.П. (2022). *Кібербулінг як вид психологічного насильства молоді у віртуальному просторі. Cyberbullying as a Variety of Psychological Youth Violence in Virtual Space. Cyber Socialization in Conditions of Increased Uncertainty: Materials of the VI scientific and practical seminar* (Tilburg, August 26, 2022). Tilburg: Tilburg University Press. P. 3-4.
3. Коханова О.П., Бурячок Є.Р. (2023). *Вплив гендерних стереотипів на самореалізацію жінок. Modern research in world science. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”*. Lviv, Ukraine. P. 859-865.
4. Коханова О.П. (2023). *Самореалізація особистості в умовах трансформації суспільних відносин. III International Scientific and Practical Conference «Theoretical and practical aspects of science». Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference «Theoretical and Practical Aspects of Science»*. Prague, Czech Republic. 108-110.
5. Коханова О.П. (2024). *Чинники конструктивної поведінки*

- особистості. VIII International Scientific and Practical Conference «Scientific Research as a Mechanism of Effective Human development». Sofia. Bulgaria. 313-315.*
6. Коханова О.П., Бурячок Є.Р. (2024). *Токсична маскуліність та її трансформації в сучасному суспільстві. IX International scientific and practical conference «Scientific Problems and Options for Their Solution». Bucharest, Romania, 244-249.*
 7. Столярчук О.А., Коханова О.П. (2024). *Самореалізація українців в умовах війни: здобутки та виклики. IV Міжнародна науково-практична онлайн конференція «Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій». Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 81-83.*
 8. Голованова О.С., Коханова О.П. (2024). *Саморегуляція дорослих у кризових ситуаціях. IV Міжнародна науково-практична онлайн конференція «Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій». Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 44-45.*
 9. Коханова О., Балан А. (2025). *Психологічний аналіз проблеми безпеки у сімейних стосунках. Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference «Scientific Exploration: Bridging Theory and Practice» (October 20-22, 2025. Berlin, Germany). European Open Science Space. 297 p. P. 272-275.*
 10. Коханова О.П., Гордовенко В.В. (2025). *Комунікативні вміння подружжя як чинник задоволеності шлюбом. Global Trends in Science, Technology and Economy: Collection of Scientific Papers with Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference. International Scientific Unity. September 17-19, 2025. Graz, Austria. 297 p. P. 239-241.*

Розроблено і сертифіковано електронні навчальні курси:

1. Електронний навчальний курс з дисципліни «Психологія» для студентів спеціальності 035 «Філологія» освітня програма 035.052.02 «Мова і література (іспанська)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2023. Наказ про сертифікацію № 178 від 04.04.2023 р. <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=21516>
2. Електронний навчальний курс з дисципліни «Психологія» для студентів спеціальності 035 «Філологія» освітня програма 035.041.01 «Мова і література (англійська)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2024. Наказ про сертифікацію № 420 від 02.05.2024 р. <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=21514>
3. Електронний навчальний курс з практики навчальної (психолого-педагогічної) для студентів спеціальності 035 «Філологія» освітня програма 035.01.01 «Українська мова та література» першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2025. Наказ про сертифікацію № 361 від 02.06.2025 р. <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=15975>

4. Електронний навчальний курс з дисципліни «Психологія кохання і шлюбу» для студентів спеціальності 053 «Психологія» освітня програма 053.00.06 «Сімейна психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти денної форми навчання (Дистанційне навчання / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 2025. Наказ про сертифікацію № 693 від 03.11.2025 р. Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=29079>

8. Наукові здобутки О. Реви

Фахові статті:

1. Furman V., Reva O, Tsiuman T., Lukianenko I. (2022). Socio-psychological barriers of individual regarding covid-19 vaccine acceptance. *Wiadomości Lekarskie*, Volume LXXV, Issue 9 PART 1, DOI: 10.36740/WLek202209114 (Scopus).
2. Фурман В., Рева О. (2021) Психологические особенности управления стрессом в условиях общественных трансформаций. *Габітус* (27). С. 151-155. ISSN 2663-5208, 2663-5216 (Фахове видання, категорія Б)
3. Цюман Т., Рева, О. (2023). Психологічна культура формування в учнів 5-6 класів особистої гідності, безпеки життя та громадянської позиції. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, (40 (2), 79–84. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2023.4012> (Фахове видання, категорія Б)
4. Цюман Т., Адамська З., Рева О. (2024). Психологічні чинники фасилітативної поведінки майбутніх психологів. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, (42(2), 85–94. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2024.4211> (Фахове видання, категорія Б)
5. Рева О., Заболотна О. (2025) Детермінанти емоційного вигорання у працівників поліції в умовах воєнного стану. *Наукові інновації та передові технології*, 8(48) , 1658-1670. (Фахове видання, категорія Б)
6. Столярчук О., Каліщук С., Рева О. (2025). Феномен колективної травми українського суспільства в екстремальних подіях війни. *Наукові інновації та передові технології*, 8(48) , 1696-1708. (Фахове видання, категорія Б)
7. Рева, О., Сергєєнкова, О., Іваскевич, О. (2025) Соціально-психологічна адаптивність українських родин у кризових умовах: порівняльне дослідження. *Наукові інновації та передові технології*, 7(47), 1336-1344. (Фахове видання, категорія Б)

Навчальні посібники:

1. Фурман В., Власенко І., Рева О., Канюка І. (2022) Психологічне

здоров'я студентської молоді. Київ:Твори.

9. Наукові здобутки О. Ткачишиної

Фахові статті:

1. Ткачишина О.Р. (2021). Особистість у сучасному соціумі: психологічний аспект. *Науковий журнал «Габітус»*. Вип. 24. Т. 2. Видавничий дім «Гельветика», с. 107-111 (**фахове видання категорія «Б»**, Index Copernicus).
2. Ткачишина О.Р. (2021). Особливості соціально-психологічної адаптації особистості в умовах кризових ситуацій. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: Психологія. Т. 32 (71). №3. Видавничий дім «Гельветика», с. 93-98 (**фахове видання категорія «Б»**, Index Copernicus).
3. Ткачишина О.Р. (2022). Формування конструктивної поведінки особистості в умовах невизначеності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: Психологія. Т. 33 (72). №2. Видавничий дім «Гельветика», с. 123-127 (**фахове видання категорія «Б»**, Index Copernicus).
4. Ткачишина О.Р. (2022). Особистісний потенціал як основа формування конструктивних копінг-стратегій. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: Психологія. Т. 33 (72). №4. Видавничий дім «Гельветика», с. 50-54 (**фахове видання категорія «Б»**, Index Copernicus).
5. Olesia Stoliarchuk, Olena Kokhanova, Nataliia Prorok, Svitlana Khrypko, Oksana Tkachyshyna, Olena Shevtsova, Olena Lobanchuk (2022). Ukrainian Students' Analysis of Abuse Treatment by Parents: Retrospective and Perspective in Virtual and Real Environments. *International Journal of Computer Science and Network Security*. Vol. 22, № 8, с. 197-207 (**Web of Science**).
6. Ткачишина О.Р., Столярчук О.А. (2023). Конструктивна поведінка особистості у контексті проблеми психічного та психологічного здоров'я. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: Психологія. Т. 34 (73). № 1. Видавничий дім «Гельветика», с. 78-83 (**фахове видання категорія «Б»**, Index Copernicus).
7. Ткачишина О.Р. (2023). Проблема ментального здоров'я в Україні: психологічний аналіз. *Науковий журнал «Габітус»*. Вип. 53. Видавничий дім «Гельветика», с. 207-211 (**фахове видання, категорія «Б»**, Index Copernicus).
8. Ткачишина О.Р. (2025). Дослідження проявів тривоги та депресії у студентів в умовах воєнного стану. *Науковий журнал «Слобожанський науковий вісник»*. Серія: Психологія. Випуск 1. Видавничий дім «Гельветика», с. 134-138 (**фахове видання, категорія «Б»**).

Авторські свідоцтва:

1. Ткачишина О.Р. Особистість у сучасному соціумі: психологічний

- аспект. Науковий журнал «Габітус». Вип. 24. Т. 2. Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 107-111. Авторське свідоцтво № 108764 від 20.10.2023 р.
2. Ткачишина О.Р. Кризові ситуації: адаптаційні ресурси особистості та соціальні стереотипи. Теорія і практика сучасної психології. Збірник наукових праць. №1. Т. 3. Запоріжжя, 2020. С. 116-120. Авторське свідоцтво № 122060 від 18.12.2023 р.
 3. Ткачишина О.Р. Особливості соціально-психологічної адаптації особистості в умовах кризових ситуацій. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. Т. 32 (71). №3. Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 93-98. Авторське свідоцтво № 122059 від 18.12.2023 р.
 4. Ткачишина О.Р. Психологічний аналіз професійних стереотипів у період суспільних змін. Науковий журнал «Габітус». Вип. 13. Т. 1. Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 168-172. Авторське свідоцтво № 122053 від 18.12.2023 р.
 5. Ткачишина О.Р. Формування конструктивної поведінки особистості в умовах невизначеності. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. Т. 33 (72). №2. Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 123-127. Авторське свідоцтво № 122058 від 18.12.2023 р.

Апробаційні публікації:

1. Ткачишина О.Р. Формування ефективних копінг-стратегій особистості. *Шості Геретівські читання: наукові статті, тези доповідей та інші матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції (03 червня 2022 р.).* Тернопіль, 2022. С.311-316.
2. Ткачишина О. Р. Адаптаційні ресурси особистості як основа формування конструктивної поведінки. *Нова українська школа: психологічні проблеми: збірник тез наукових доповідей III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Київ, 23 червня 2022 року) / за ред. С. Д. Максименка.* Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. С. 51–55.
3. Ткачишина О.Р. Формування ціннісних орієнтацій студентської молоді в умовах суспільних трансформацій. *Освітня спільнота як середовище формування українського громадянина в контексті Української Хартії вільної людини: наукові статті, тези доповідей та інші матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції (20-21 жовтня 2022 р.).* Тернопіль, 2022. С. 429-433.
4. Ткачишина О.Р. Медіаграмотність як основа психологічної безпеки особистості у сучасному інформаційному середовищі. *Організація безпечного освітнього середовища – виклик сучасності: перспективи та рішення.* Наукові статті, тези доповідей та інші матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції (03 березня 2023 р.). Тернопіль, 2023. С. 355-360.
5. Ткачишина О.Р. Психологічні аспекти проблеми ментального здоров'я.

- Актуальні проблеми психології розвитку особистості*: Мат-ли Міжнар. науково-практ. конференції (12–15 травня 2023 р.). Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 88-91.
6. Ткачишина О.Р. Психологічні аспекти проблеми інформаційної безпеки особистості. *Безпечне освітнє середовище: нові виклики та сучасні рішення в умовах воєнного і повоєнного часу*. Наукові статті, тези доповідей та інші матеріали II Всеукр. наук.-практ. конференції (01 березня 2024 р.). Тернопіль, 2024. С. 374-378.
 7. Ткачишина О.Р., Шаханова Т.В. Криза подружніх взаємин у родині демобілізованих військовослужбовців. *Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи*. Збірник наукових праць за матеріалами II Міжнар. науково-практ. конференції (м. Житомир, 4 квітня 2024 р.). Житомир, 2024. С. 337-341.
 8. Ткачишина О.Р. Вивчення психічного стану студентів в умовах сьогодення. *Восьмі Геретівські читання*: наукові статті, тези доповідей та інші матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції (27 вересня 2024 р.). Тернопіль, 2024. С. 284-288.
 9. Ткачишина О.Р. До проблеми ментального здоров'я. *Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій*. Збірник тез наукових доповідей Міжнарод. науково-практ. онлайн-конференції (м. Київ, 8 жовтня 2024 р.). – Київ, 2024. – С. 126-127.
 10. Ткачишина О.Р., Кабай К.В. Психологічні особливості проявів булінгу в освітньому середовищі закладів загальної середньої освіти. *Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій*. Збірник тез наукових доповідей Міжнарод. науково-практ. онлайн-конференції (м. Київ, 8 жовтня 2024 р.). – Київ, 2024. – С. 156-157.
 11. Ткачишина О.Р., Контар І.С. Арт-терапевтичні практики в роботі з особами юнацького віку в умовах воєнного стану. *Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій*. Збірник тез наукових доповідей Міжнарод. науково-практ. онлайн-конференції (м. Київ, 8 жовтня 2024 р.). Київ, 2024. С. 128-129.
 12. Ткачишина О.Р. Віртуальна реальність: виклики та перспективи. Збірник матеріалів наукових доповідей Всеукраїнської наукової конференції «Костюківські читання» (23 квітня 2025 року), м. Київ. С.399-405.
 13. Ткачишина О.Р. Психологічні наслідки війни. Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Українська школа в контексті війни: психологічні проблеми» (5 травня 2025 року), м. Київ. С.145-150.
 14. Ткачишина О.Р., Коломійчук О.В. Соціально-психологічні детермінанти професійного стресу викладачів в умовах воєнного стану у контексті проблеми інклюзивного навчання. Збірник тез наукових

доповідей Міжнар. науково-практ. конференції «Сучасний дизайн інклюзивного навчання: успішні українські та зарубіжні практики» (11 листопада 2025 р.), м. Київ. С.238-240.

- 15.Ткачишина О. Р., Гавриш І. М. Психологічний супровід особистості середнього дорослого віку в подоланні кризи професійної самоактуалізації. 17 Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «*Modern Movement of Science*», 16-17 жовтня 2025 року, м. Дніпро. С. 216-217.

Розроблено і сертифіковано електронні навчальні курси:

1. Електронний навчальний курс з дисципліни «Соціальна психологія» для студентів спеціальності 231 «Соціальна робота» освітніх програм 231.00.01 Соціальна робота, 231.00.02 Соціальна педагогіка, 231.00.04 Соціальна адвокація першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання. Наказ про пролонгацію № 786 від 04.12.2023. <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=21660>

10.Наукові здобутки Н. Вінник

Фахові статті:

1. Кутішенко В.П., Патинок О.П., Ставицька С.О., Вінник Н.Д. (2021). Особливості відповідальності як світоглядного феномену студентів-психологів і соціальних працівників на первинному етапі професійної підготовки. *Проблеми сучасної психології*. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 1 (20). С.91-100. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/38137> (**Фахове видання, категорія Б**)
2. Вінник Н. (2022). Духовно-буттєві практики підвищення свободи вибору поведінки в стресовій ситуації. **Наукові праці МАУП. Психологія**. Вип. 4 (53). Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 19-24. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/41385> (**Фахове видання, категорія Б**)
3. Кутішенко В.П., Власенко І.А., Вінник Н.Д. (2022) Трансформація цінностей студентів в умовах реконструкції ними травматичних подій початку війни в Україні. *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина») 9(14). с. 616-632. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/42623> (**Фахове видання, категорія Б**)
4. Вінник Н.Д., Кутішенко В.П. (2023). До питання духовності та копінг-поведінки. *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»), 8(26). С-399-408. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8\(26\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8(26)) (**Фахове видання, категорія Б**)
5. Власенко І.А., Кутішенко В.П., Вінник Н.Д. (2023) Переживання внутрішньоособистісних конфліктів студентською молоддю в умовах війни в Україні. **Габітус**, (53). рр. 57-62

- <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47086/> (Фахове видання, категорія Б)
6. Кутішенко В.П., Власенко І.А., Вінник Н.Д. (2023) Ціннісно-мотиваційний профіль студентів-психологів молодших курсів *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина») 15 (33). 768-781. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47170/> (Фахове видання, категорія Б)
 7. Вінник Н.Д., Власенко І.А., Коленко В.В. (2024). Про девіантну поведінку підлітків, що зазнали впливу повномасштабної війни в Україні. *Габітус*, Випуск 57, 80-84 <http://www.habitus.od.ua/57-2024> (Фахове видання, категорія Б)
 8. Вінник Н.Д., Кутішенко В.П., Кремінська Т.Є. (2024). Вплив емоційного інтелекту на життєстійкість особистості в контексті сучасних викликів. *Наукові перспективи* (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Медицина», Серія «Педагогіка», Серія «Психологія») Випуск 11(53). 1274-1282 [http://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-11\(53\)](http://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-11(53)) (Фахове видання, категорія Б)
 9. Вінник Н.Д., Кутішенко В.П., Галушка В.В. (2025). Психологічні особливості духовних копінг-ресурсів молоді в контексті подолання кризових станів *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 5(51), 1808-1817 (Фахове видання, категорія Б)
 10. Вінник Н.Д., Цюман Т.П., Рева О.М. (2025). Формування навичок безпечної поведінки жертв насильства та екстремальних ситуацій: комп лексний аналіз. *Наукові інновації та передові технології*. (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»). 9(49) 2025. 1217-1229 (Фахове видання, категорія Б)

Монографії:

1. Nataliia Vinnyk, Valentina Kutishenko Coaching support in the context of the global crisis: Collective monograph: Development of scientific, technological and innovation space in Ukraine and EU countries. 1st ed. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. Р 356-374 <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39087>

Апробаційні публікації:

1. Вінник, Наталія Дмитрівна (2021) Морально-духовне становлення студентів: теоретичний аспект Безперервна освіта як пріоритетний напрямок підвищення професійної компетентності фахівців. в (м. Тернопіль, Україна, 16 грудня 2021 року). С. 91-95 <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/40963>
2. Вінник Н.Д., Чмир К.В. (2021). Копінг-ресурси профілактики професійного вигорання менеджерів продажу. The III International Scientific and Practical Conference «Modern challenges to science and

- practice», January 24 – 26, 2021, Varna, Bulgaria. 503-506.
<https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/40805>
3. Вінник Н.Д. Духовно-психологічні ресурси, що забезпечують стійкість до стресу. Актуальні проблеми сучасної психологічної науки: виклики сучасності: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської інтернетконференції (м. Житомир, 10 жовтня 2022р.) Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2022, С.12-14.
<https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/42617/>
 4. Вінник Н.Д. Усвідомлення юнацтвом власної психологічної ресурсності та індивідуальних стратегій поведінки в умовах стресу. Профорієнтація: стан і перспективи розвитку: збірник матеріалів XII Всеукраїнських психолого-педагогічних читань, присвячених пам'яті доктора педагогічних наук, професора Федоришина Бориса Олексійовича / за ред. Н.В. Павлик. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2022. С.13-16.
<https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/42612>
 5. Вінник Н. Д., Галушка В. В. Духовні копінг-ресурси як основа копінг-поведінки особистості Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти / Тернопіль: ТОКІППО, 2023. С 86-90.
https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/46267/1/N_Vinnyk_V_Galushka_obos-vspr_FPSRSO.pdf
 6. Вінник Н. Д., Коленко В. В. Особливості девіантної поведінки підлітків під час воєнного стану: експериментальний аспект. Сьомі Геретівські читання: наукові статті, тези доповідей та інші матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Тернопіль, Україна, 22 вересня 2023 року). Тернопіль: ТОКІППО, 2023. С. – 33-38
<https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/46898/>
 7. Вінник Н., Балашова В., Дослідження корпоративної культури: емпіричний аспект. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції Аксіологічні вектори розвитку сучасної освіти. Тернопіль: ТНПУ, 2023. С. 386-390.
 8. Вінник Н.Д., Губенко Я.С. Індивідуальна адаптаційна реакція на стрес: теоретичний аспект. XXI International scientific and practical conference «Scientific Achievements and Innovations as a Way to Success» (May 1-3, 2024) Vilnius, Lithuania. International Scientific Unity, 2024. С. 214-216
<https://isu-conference.com/wp-content/uploads/2024...>
 9. Вінник Н.Д., Строева, Н.М. Психологічні умови побудови життєвої перспективи учнями закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного стану Збірник тез наукових доповідей Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій», Київ, 2024. С. 101-103.
<https://kubg.edu.ua/informatsiya/naukovtsyam/podij>.

- 10.Вінник Н., Кутішенко В. Роль духовних ресурсів педагога під час воєнного стану. Modern Science, Economy and Digital Innovation: Collection of Scientific Papers "International Scientific Unity" with Proceedings of the 2 nd International Scientific and Practical Conference. March 12-14, 2025. Bucharest, Romania. P.226-228
- 11.Вінник Н.Д., Кремінська, Т.Є. Вплив емоційного інтелекту на вибір копінг-стратегій у життєвих кризах: емпіричний аспект. Збірник тез наукових доповідей Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій». Київ, 2024. С. 14-
<https://kubg.edu.ua/informatsiya/naukovtsyam/podij>.
- 12.Вінник Н.Д., Бабенко В.В.. До питання фрустрації педагогічних працівників. Збірник тез наукових доповідей Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій», Київ, 2024. С. 13-14.
- 13.Вінник Н.Д., Майбоженко О.В. Рекомендації щодо подолання кризи дітьми 6-7 років за допомогою казкотерапії. Збірник тез наукових доповідей Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій». Київ, 2024. С. 16-18
- 14.Вінник Н.Д., Плакса М.Г. Теоретичний аспект проблеми взаємозв'язку тривожності підлітків та мотивації досягнення в навчанні. Збірник тез наукових доповідей Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій» Київ, 2024. С 18-20.
- 15.Вінник Н.Д., Семенець Н.В. Психологічна допомога жінкам у кризі руйнування сім'ї. Психологічне забезпечення Збройних Сил України в умовах війни. Матер. IV міжвідомч. наук.-практ. семінару (Київ, 17 листопада 2025 р.). Наук. дослідн. центр гуманіт. проблем ЗС України. За заг. ред. В.М. Мороза. К.: НДЦ ГП ЗС України, 2025. С. 13-16.
- 16.Вінник Н., Василенко Т. Роль професійного вигорання вчителів у впровадженні інклюзії. Збірник тез наукових доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний дизайн інклюзивного навчання: успішні українські та зарубіжні практики» 11 листопада 2025 року. Київ: Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, 2025.С. 208-211 https://fpsrso.kubg.edu.ua/images/2025-2026/_11.11.25.pdf

11. Наукові здобутки Я. Зелінської

Фахові статті:

1. Zelinska, Y. (2022). Contemporary Approaches to Diagnosis, Psychotherapy and Neuro-Psychocorrection of Emotional Disorders in Psychosomatic Diseases // *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 2022. №13(1Sup1), P. 277-294. <https://doi.org/10.18662/brain/13.1Sup1/319> (Web of Science).
2. Зелінська Я.Ц., Сурмава С. Н. (2022). Психологічні особливості соціальної перцепції у студентському віці. *Habitus. Габітус. Випуск 37*. С.165-169. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-5208> (Фахове видання, категорія Б).
3. Зелінська Я.Ц., Устименко А.Р. (2025) Стресостійкість як механізм попередження професійного вигорання: емпіричний досвід. *Habitus. Габітус. Випуск 72*. С.76-80. DOI: DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.72.1.13> (фахове видання, категорія Б).
4. Зелінська Я.Ц. (2026). Копінг-стратегії як механізми реалізації індивідуальної траєкторії посттравматичного зростання особистості. *Перспективи та інновації науки*. 3(61). С.3477-3488. (фахове видання, категорія Б).

Апробаційні публікації:

1. Зелінська Я.Ц. (2021). Інноваційні методи у формуванні фахових компетентностей магістрів психології. *Теоретичні та практичні аспекти підготовки психологів у закладах вищої освіти*: зб. матеріалів Всеукраїнського науково-практичного семінару з міжнародною участю. м. Київ, 31 березня 2021 р. Київ: НУБіП України, 41-43.
2. Зелінська Я.Ц. (2021). Психологічні особливості професійної спрямованості старшокласників з повних і неповних сімей. *Психологія: сучасні методика та інновації у досвіді діяльності практичного застосування*. Зб. Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю. 15 квітня 2021 р. Умань: Уманський держ. пед.ун-т ім. Павла Тичини. с.57-61.
3. Зелінська Я.Ц. (2021). Напрями вдосконалення системи розвитку лідерських якостей у процесі професійної освіти студентів *Психологічний супровід розвитку лідерського потенціалу шкільної та студентської молоді*: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 29 квітня 2021 р. Київ: НУБіП України. С.60-62.
4. Зелінська Я.Ц. (2021). Умови та шляхи активізації творчих здібностей студентської молоді. *Цілісний підхід у психології особистості: особливості теорії та практики*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 27 травня 2021. Кропивницький: Центральнотукаїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. С.40-44.

5. Зелінська Я.Ц. (2021). Суспільна нестабільність та особливості адаптивної поведінки. *Україна між Сходом і Заходом: проблеми і перспективи міжкультурної комунікації (до 150 - річчя від дня народження Агатангела Кримського)*: зб. матеріалів міжнародної наук.-практ. конф., Київ, 21-22 жовтня 2021 . Київ: НУБіП України . С. 138-140.
6. Зелінська Я. (2022) Педагогічні технології як засіб оптимізації навчання у вищій школі. *Теоретичні та практичні аспекти підготовки психологів у закладах вищої освіти*: зб. матеріалів Міжнародного науково-практичного вебінару, Київ, 24 лютого 2022 р. Київ: НУБіП України. С. 95-98.
7. Зелінська Я. (2022). Шляхи підвищення мотивації студентів до навчання. *Теоретичні та практичні аспекти підготовки психологів у закладах вищої освіти*: зб. матеріалів Міжнародного науково-практичного вебінару, Київ, 24 лютого 2022 р. Київ: НУБіП України. С. 24-28
8. Зелінська Я., Чумаченко Д. (2022). Фактори розвитку стратегій адаптивної поведінки студентської молоді. *Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми* : збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 22 квітня 2022 р. Київ: Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. С.159-163.
9. Зелінська Я.Ц. (2022) Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів. *Вклад видатних психологів України в розвиток науки*: зб. матеріалів круглого столу, 26 квітня 2022р., Дніпро: ВМПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2022. С.12-16.
10. Зелінська Я.Ц. (2022). Особливості адаптивної поведінки особистості в ситуації нестабільності. *Відносини між Україною і НАТО на сучасному етапі: досягнення та виклики*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції». М. Київ, 02 червня 2022 р. Київ: НУБіП України, 2022. С. 199-200
11. Зелінська Я.Ц. (2022). Психологічні бар'єри у педагогічній діяльності викладача закладу вищої освіти. *Актуальні проблеми фахової підготовки здобувачів спеціальності 053 Психологія* : збірник тез Міжуніверситетського науково-практичного семінару. м. Київ, 18 листопада 2022 р. Київ: НУБіП України. С. 10-12.
12. Зелінська Я.Ц., Молчанова І.Л. (2022). Інтелектуальні передумови розвитку креативності у дитячому віці. *Актуальні проблеми фахової підготовки здобувачів спеціальності 053 Психологія* : збірник тез Міжуніверситетського науково-практичного семінару. м. Київ, 18 листопада 2022 р. Київ: НУБіП України. С. 55-58.

13. Зелінська Я.Ц. (2022). Психологічні бар'єри у педагогічній діяльності викладача ЗВО. *Актуальні проблеми фахової підготовки здобувачів спеціальності 053 Психологія*: зб. матеріалів Міжуніверситетського науково-практичного семінару, Київ, 18 листопада 2022 р. Київ: НУБіП України С.10-12.
14. Зелінська Я.Ц. (2022). Формування особистості в творчій спадщині Г.Сковороди. *Духовний код української ідентичності у вимірі міжкультурної комунікації (до 300-річчя від дня народження Г.С. Сковороди)* : зб. міжнародної науково-практичної конференції , 10-11 листопада 2022 р.м. Київ: НУБіП. С. 82-84.
15. Зелінська Я.Ц. (2023). Вплив міжособистісних стосунків на соціальне становлення особистості. *Трансформація системи міжнародних відносин в умовах російськоукраїнської війни (до дня спротиву окупації Автономної республіки Крим та м. Севастополя)* : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 23 лютого 2023 р. К: НУБіП. С. 329-330.
16. Зелінська Я.Ц. Корнієнко А.Д. (2023). Психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту підлітків. *Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу*: зб. мат. міжнар. наук.-практ. конф., секція «Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів».м. Київ, 25-26 травн. 2023 р.. Київ: НУБіП. С.171-173 .
17. Зелінська Я.Ц. Поліщук Л.М. (2023). Психологічна просвіта як складова психологічної культури особистості. *Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу*: мат. міжнар. наук.-практ. конф., секція «Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів».м. Київ, 25-26 травн. 2023 р.. Київ: НУБіП. С.173-174.
18. Зелінська Я.Ц., Янчук Т.В. (2023). Психологічні чинники розвитку тривожності у часі війни та її наслідки. *Актуальні проблеми психології у часі відстоювання незалежності України та в повоєнний період* : зб. тез студентської науково-практичної онлайн-конференції молодих науковців. Київ, 07 листопада 2023 р. Київ: НУБіП України. 96-100.
19. Зелінська Я.Ц., Янчук Т.В. (2023). Особливості психологічної допомоги студентам-психологам з підвищеною тривожністю. *Актуальні проблеми психології у часі відстоювання незалежності України та в повоєнний період* : збірник тез студентської науково-практичної онлайн-конференції молодих науковців. Київ, 07 листопада 2023 р. Київ: НУБіП України. 100-103.
20. Зелінська Я.Ц., Шварц Л.М. (2023). Особливості психологічної корекції порушень уваги у дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми психології у часі відстоювання незалежності України та в повоєнний період* : збірник тез студентської науково-практичної онлайн-конференції молодих науковців. Київ, 07 листопада 2023 р. Київ: НУБіП України. 29-32.

21. Зелінська Я.Ц., Янчук Т.В. (2023). Техніки когнітивно-поведінкової терапії для роботи з підвищеною тривожністю *Актуальні проблеми психології у часі відстоювання незалежності України та в повоєнний період* : зб. тез студентської науково-практичної онлайн-конференції молодих науковців. Київ, 07 листопада 2023 р. Київ: НУБіП України.103-106.
22. Зелінська Я., Янчук Т. (2023). Особливості формування адаптивних стратегій копінг-поведінки студентської молоді. *Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства*: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції. м.Ірпінь 20 квітня 2023. Ірпінь: Державний податковий університет . С.556-558
23. Зелінська Я.Ц., Корнієнко А. Д. (2024). Психологічні аспекти усвідомленої саморегуляції у кризових ситуаціях . *Вектори соціальної, організаційної та економічної психології.*: зб.мат. III Міжнародної науково-практичної конференції, 23 лютого 2024р., Київ: Держ. торг.-екон. ун-т. С.171-173
24. Зелінська Я.Ц., Трухачова М. (2024). В. Вплив самооцінки на психологічне благополуччя особистості. *Вектори соціальної, організаційної та економічної психології.*:зб.мат. III Міжнародної науково-практичної конференції, 23 лютого 2024р., Київ: Держ. торг.-екон. ун-т. С.87-89
25. Зелінська Я., Козлов Є.В. (2024). Педагогічні умови розвитку лідерських якостей студентської молоді. *Розвиток лідерського потенціалу жінок в академічному середовищі: міжнародний досвід для потреб розбудови України* : зб. Міжнародної наук.-практ. конф., 11 квітня 2024 р. Київ: НУБіП України. С. 107-109.
26. Циглюк Ю. В., Зелінська Я. Ц. (2024). Психологічні особливості конфліктності підлітків в умовах війни. *The 2nd International scientific and practical conference "Perspectives of contemporary science: theory and practice"* , April 1-3, 2024, SPC "Sciconf.com.ua", Lviv. С. 696-700.
27. Зелінська Я. Ц., Любченко К. В., Курочка А. С. (2024). Проблема професійної адаптації особистості в умовах життєвої невизначеності. *Сучасні проблеми екологічної психології: Життєві стратегії особистості в умовах воєнного стану* : матеріали XX всеукраїнської науково-практичної конференції, 14-15 травня 2024 року. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. с.47-50.
28. Березіна О., Зелінська Я.Ц. Психологічні особливості гендерної ідентичності у підлітковому віці. *Майбутнє психології в умовах сучасної України* : зб. мат Всеукраїнської науково-практичної конференції, 23 травня 2024 р., Київ:НУБіП України. С.155-157.

29. Зелінська Я.Ц., Кравчук В. Особливості психологічної допомоги дітям, які зазнали травматичного стресу. *Майбутнє психології в умовах сучасної України*: зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 23 травня 2024 р. Київ: НУБіП України, 2024. С. 106-108.
30. Зелінська Я. Ц., Циглюк Ю. В. Психологічні аспекти професійної ефективності спеціаліста у сучасних соціокультурних умовах. *International scientific-practical conference "Current issues of science, education and technology in the context of modern challenges": conference proceedings (Aarhus, Denmark, June 29, 2024). Aarhus, Denmark: Scholarly Publisher ICSSH, 2024. P. 33-35.*
31. Зелінська Я.Ц., Сурмава С.Н. (2024). Соціально-психологічні аспекти адаптивності студентів - психологів в умовах невизначеності. *Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства*: зб. мат. IX Міжнародної науково- практичної конференції, 25–29 квітня 2024 р, Ірпінь: Державний податковий університет, С.126-128.
32. Зклінська Я,Ц., Стецюк В.В. (2025) Прийоми і техніки консультування підлітків, які перебувають у кризових станах. *The most difficult problems of youth and ways to solve them : The III International scientific and practical conference, January 20-22, 2025, Krakow, Poland. P.239-242.*
33. Зелінська Я.Ц., Бондаренко І. О. (2025) Соціально-психологічний супровід як основа психосоціальної допомоги кризовій особистості. *Вектори соціальної, організаційної та економічної психології.*: зб.мат. IV Міжнародної науково-практичної конференції, 28 лютого 2025 року., Київ: Держ. торг.-екон. ун-т. с.91-93
34. Зелінська Я. Ц., Козлов Є.В. (2025) Особливості виникнення міжособистсних конфліктів у студентському середовищі. *Міждисциплінарний дискурс у дослідженні феномену соціального* : зб. Матеріалів VI міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. 27 березня 2025 р., Київ : КНЕУ, 2025.. С. 94-100
36. Зелінська Я., Танасюк С. Особливості психологічної допомоги особам з емоційними проблемами. *Психологія особистості й суспільства у вимірах війни і миру*: зб. Матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 22 травня 2025 р. Київ: НУБіП України. С.121 -122.
37. Зелінська Я.Ц., Курочка А.С. (2025). Особливості соціальної перцепції. *Психологія особистості й суспільства у вимірах війни і миру*: зб. Матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 22 травня 2025 р. Київ: НУБіП України. С. 68-70.
38. Зелінська Я.Ц., Святченко С.О., Федоренко Л.Ф. (2025) Життестійкість як внутрішній ресурс особистості. *Особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я в умовах війни.*. X Всеукраїнська науково-практична конференція. 20 листопада 2025 року.Київ: Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН. С.55-57.

12. Наукові здобутки Р. Юрченко

Фахові статті:

1. Юрченко Р.А. (2025). Травмувальний досвід у дітей як чинник формування деструктивної поведінки: психологічні механізми, наслідки та шляхи подолання. *Габітус*, випуск 79, 158-162. (Фахове видання, категорія «Б»).
https://habitus.od.ua/journals/2025/79-2025/part_1/31.pdf.
2. Юрченко Р.А. (2025). Механізм влади та контролю дорослого в контексті сімейного сексуального насильства». *Перспективи та інновації науки*. 12(58) 4399-4420. (Фахове видання, категорія «Б»).
<https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/34215/34189>

13. Наукові здобутки С. Жорової

Фахові статті:

3. Столярчук О.А., Жорова С.С. (2023). Психологічне благополуччя внутрішньо переміщених підлітків. *Habitus. Габітус*, Випуск 52, С. 94-98. DOI: <http://habitus.od.ua/journals/2023/52-2023/16.pdf> (Фахове видання, категорія «Б»).
4. Столярчук О.А., Жорова С.С. (2025). Особливості переживання психічної травми внутрішньо переміщеними дітьми. *Перспективи та інновації науки. Серія: Психологія*. Випуск 7(53), 1598-1608. DOI: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/index> (Фахове видання, категорія «Б»).
5. Кочерга Є.В., Жорова С.С., Кочерга С.В., Тітяєва О.І., Гриценко В.І. (2025). Смыслжиттєві та творчі ресурси психологічної підтримки дружин військовослужбовців. *Перспективи та інновації науки. Серія: Психологія*. Випуск № 11, С. 2058. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11\(57\)-2408-2417](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11(57)-2408-2417) (Фахове видання, категорія «Б»).

ДОДАТКИ

Додаток А

Публікаційна та навчально-методична активність виконавців науково-дослідної роботи

Категорії наукового здобутку	Кількість
Публікації у виданнях, що входять до наукометричної бази даних Scopus та Web of Science	37 з них 1 у Q1 1 у Q2
Статті у фахових виданнях України	111
Одноосібні монографії	2
Колективні монографії	3
Навчальні посібники	4
Навчально-методичні посібники і Робочі зошити	12
Участь у міжнародних конференціях	61
Участь у всеукраїнських конференціях	35
Статті і тези у співавторстві зі студентами	50
Авторські свідоцтва	17
Навчально-методичні розробки дисциплін (ЕНК)	57

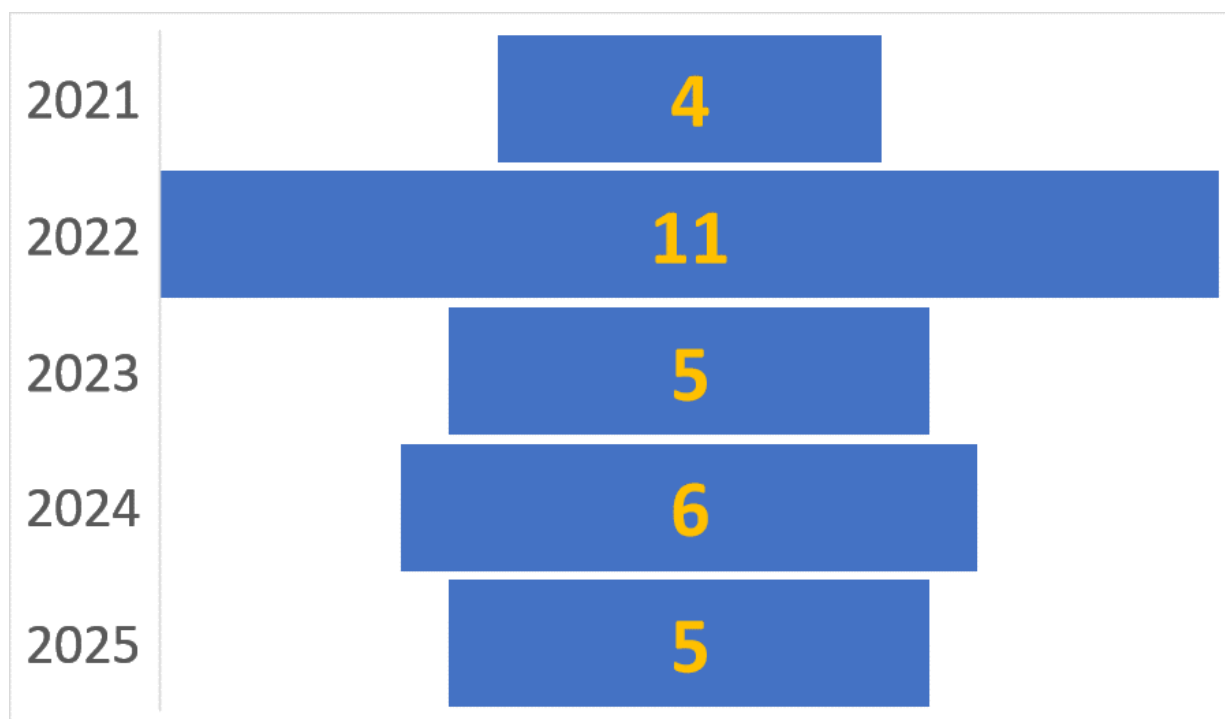
Статті у виданнях Scopus/Web of Science

Рис. Частотний розподіл статей у виданнях Scopus/Web of Science за 2021-2025 рр.

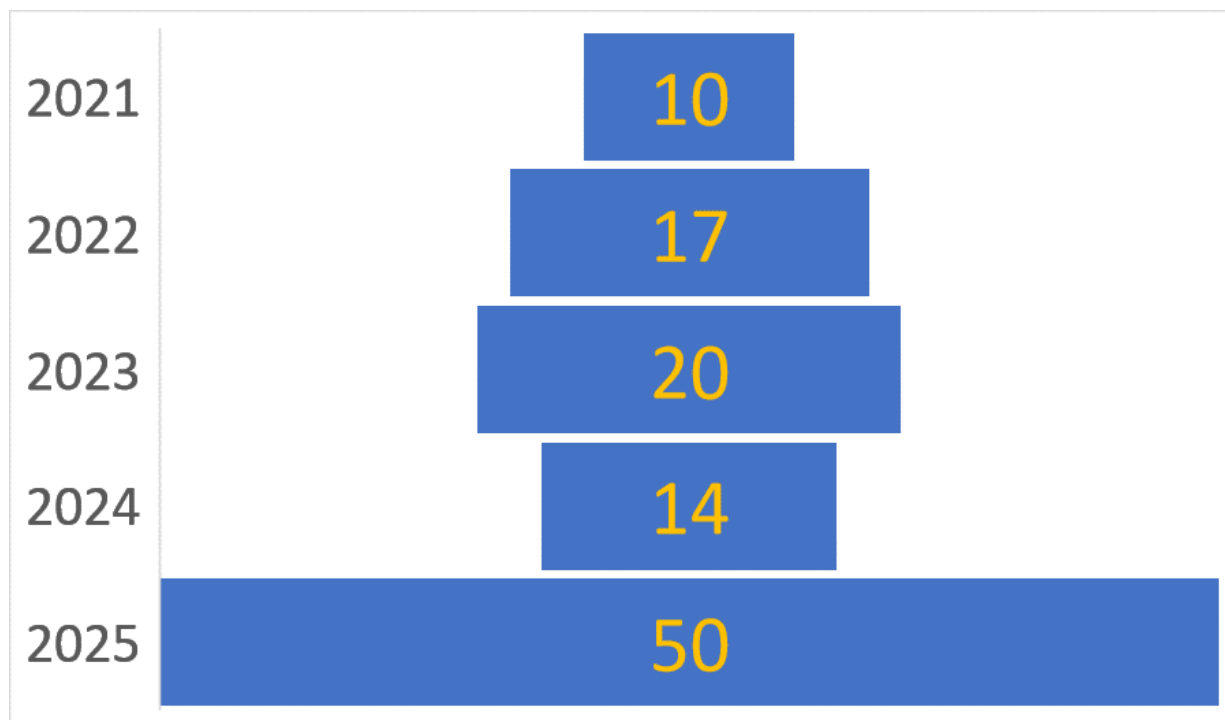
Наукові фахові статті

Рис. Частотний розподіл статей у фахових виданнях України (категорія В) за 2021-2025 рр.

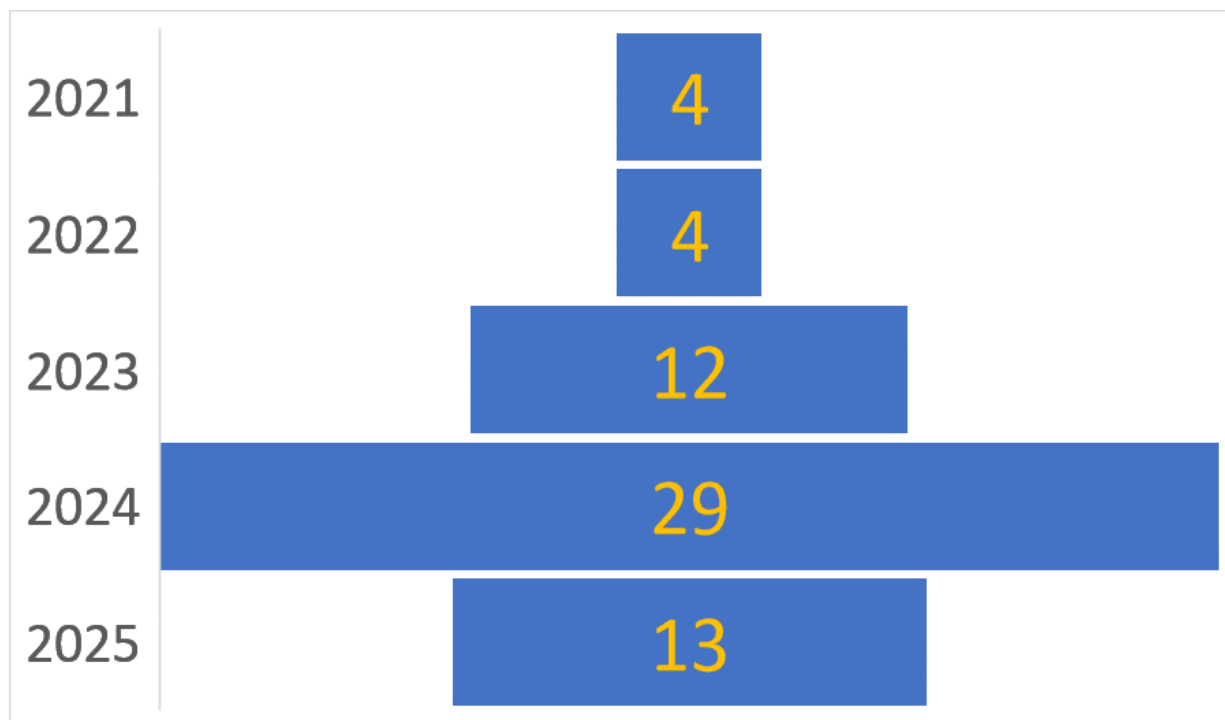
Монографії (одноосібні і колективні)

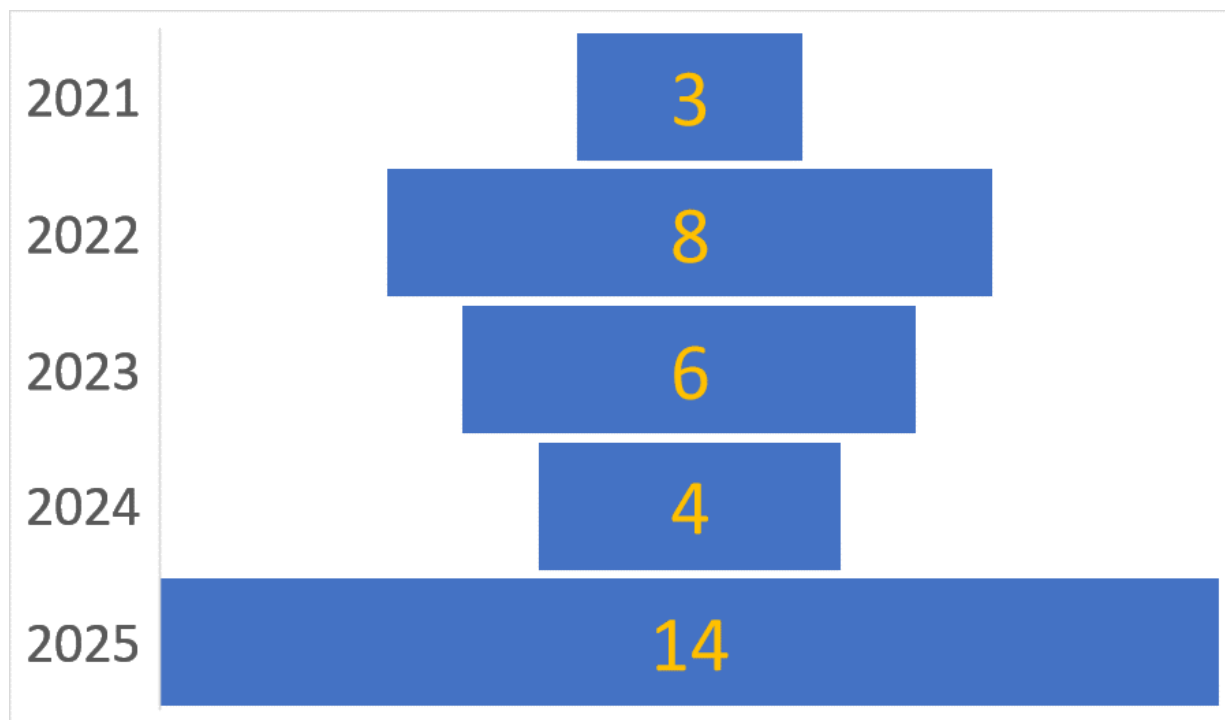
1. Каліщук С.М. (2022). *Ресурсна матриця психолога-консультанта у подіях війни. Монографія*. Київ: МайстерКниг, 112.
2. Каліщук С.М. (2024). *Ціннісно-рольовий компонент професійного становлення особистості: діагностика & тренінговий розвиток. Монографія*. Вид. 2-е, переробл. й доповн. Електрон. дан. Київ : Яроченко Я.В., 256 с. <https://liegudzyk.com/tsinnisno-rolovyi-komponent-profesiynoho-stanovlennya-osobystosti>
3. Вінник Н. Д. Кутіщенко В. П. (2021). Коучінговий супровід в умовах глобальної кризи. *Collective monograph Subtitle: Collective monograph Development of scientific, technological and innovation space in Ukraine and EU countries*. 1st ed. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 404 p. (p.356-370) ISBN: 978-9934-26-151-0 DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-151-0> <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39087/>
4. Сергєєнкова О.П., Каліщук С.М. (2022). Свідомість як процес і результат «співвіднесення Я зі світом». *Психологія третього тисячоліття: теорія, практика, експеримент: Колективна монографія* / редактор Н.І. Жигайло. Львів-Торунь: Ліга-Прес. 34-94. DOI: 10.36059/978-966-397-245-9-2.

*Додаток Д***Навчальні і методичні посібники**

1. Методичні рекомендації щодо опитування дітей у межах розслідування: Метод. посіб. / Автори-упоряд.: Г. Попов, І. Урумова, Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. Київ: К.І.С., 2021. 89 с.
2. Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція: методичний посібник для виховної роботи з учнями 1–4 класів з питань попередження торгівлі людьми / автори-упоряд.: Бойчук Н.І., Заруцька О.В., Нагула О.Л., Цюман Т.П., Чопик С.В. / За заг. ред. Цюман Т.П. Київ: ФОП Буря О.Д., 2023. 178 с. (Посібник схвалений для використання в освітньому процесі рішенням експертної комісії з психології та педагогіки МОН України (протокол No 3 від 29.09.2021 р.)
3. Фурман В.В., Власенко І.А., Рева О.М., Канюка І.О. (2022) Психологічне здоров'я студентської молоді: навчальний посібник. Вінниця: Твори, 224.
4. Каліщук С.М. (2023). Психотехніки кризового консультування: Моделі. Алгоритми. Вправи. Приклади. Навчальний посібник. Київ: Майстер Книг, 368.
5. Столярчук О.А. (2023) Життєві кризи особистості: психологічний путівник: навч. посіб. Кременчук: НОВАБУК. 126.
6. Kokhanova O. (2025). Psychology: Practical Tasks: Manual. Odesa: Publishing House «Helvetica». 140.
7. Когут О.О. (2025). Ефективне батьківство: психолого-педагогічний супровід батьків та дітей дошкільного віку. Методичний посібник. Кривий Ріг: КДПУ, 134.
8. Юрченко Р.А., Козлова А.Г., Журавель Т.В. (2025). Підтримуємо дитину, яка зазнала сексуального насильства: рекомендації для батьків / законних представників. Київ: ФОП Буря О.Д., 37 с.
9. ^[P.]_[SEP.]Юрченко Р.А., Козлова А.Г., Пашко Н.О. (2025). Алгоритм реагування на випадки загрози життю та здоров'ю дитини, зокрема на дії, які може вчиняти сама дитина. Київ: ФОП Буря О.Д., 11 с. ^[P.]_[SEP.]
10. Юрченко Р.А., Козлова А.Г. (2025). Особливості проведення та зміст занять з профілактики ризикованої (в т.ч. деструктивної) поведінки підлітків: навчально-методичні матеріали для правоохоронних органів. Київ, 87 с.
11. Юрченко Р.А., Козлова А.Г. (2026). Імплементация міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, з урахуванням найкращих інтересів дітей, які є учасниками кримінального провадження: робочий зошит. Київ, 87 с.
12. Юрченко Р.А., Козлова А.Г., Журавель Т.В. ^[P.]_[SEP.](2026). Особливості залучення та роль психолога у процесуальних діях за участі дитини в межах кримінального провадження: робочий зошит. Київ, 87 с.

13. Калішук С.М. (2026). Психотехніки кризового консультування: Моделі. Алгоритми. Вправи. Приклади. Навчальний посібник. Київ: Видавництво Ростіслава Бурлаки, 544.

Міжнародні конференції (тези доповідей)

Всеукраїнські конференції (тези доповідей)

Статті і тези у співавторстві зі студентами